

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูวิกรมธรรมธัช (คัมภีรวรธรรม)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูวิกรมธรรมธัช (คัมภีรวรธรรม)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLES TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMAN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE

PHRAKHRUWIKROMTHAMMATHACH (KHAMPEERAWARATHAM)

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DOCTOR DEGREE OF PHILOSOPHY
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูวิกรมธรรมธัช (คัมภีรวรธรรม)**
ชื่อปริญญา	:	**ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ดร.สงวน หล้าโพนทัน**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. อำพล บุดดาสาร)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม) .....
(ดร.สงวน หล้าโพนทัน)

กรรมการ .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น)

กรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic : The Integration of Theravada Buddhist Philosophy Principle to Strengthen the Family of Thai Women that Married with Foreigners in Roi Et Province

Student's name : Phrakhruwikromthammathach (Khampeerawaratham)

Degree Sought : Doctor of Philosophy

Program : Buddhism and Philosophy

Anno Domini : 2023

Advisor : Assoc. Prof. Dr.Sowit Bamrungphak

Co-Adviser : Dr.Sanguan Laphontan

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor Degree of Philosophy (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Dissertation Committee :
Chairman .....
(Assoc. Prof. Dr. Amphon Buddasarn)

Member (Advisor) .....
(Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak)

Member (Co-Advisor) .....
(Dr.Sanguan Laphontan)

Member .....
(Asst.Prof.Dr.Suwin Thongpan)

Member .....
(Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์ : **บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด**

ชื่อนักศึกษา : **พระครูวิกรมธรรมธัช (คัมภีรวรธรรม)**

ชื่อปริญญา : **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**

สาขาวิชา : **พุทธศาสนาและปรัชญา**

ปีพุทธศักราช : **2566**

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก : **รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์**

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : **ดร.สงวน หล้าโพนทัน**

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ คือการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และ จัดทำบทสัมภาษณ์เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก เมื่อได้ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว จึงนำมาวิเคราะห์ จัดจำแนก และดำเนินการบูรณาการโดยพิจารณาความสอดคล้องกับเนื้อหาที่เป็นผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า :

1. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็งสรุปได้ว่า บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย คือการสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์โดยการมีบุตรธิดา ที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้างปรับตัวได้ในสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่หวั่นไหวไปกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาก็สามารถร่วมกันแก้ไขจนลุล่วงไปได้ด้วยดี ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี 5 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางสังคม และด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

2. หลักพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวครั้งนี้ เป็นหลักการแนวคิด หรือคำสอนในระดับโลกียะ เป็นจุดหมายเบื้องต้นของคฤหัสถ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงให้ได้ ครอบครัวถือได้ว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และเป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากจะต้องอยู่ด้วยตลอดชีวิต ฉะนั้น มนุษย์จึงควรที่จะทำให้ครอบครัวของตนมีความเข้มแข็ง เจริญรุ่งเรืองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามมีตามได้ของแต่ละครอบครัว หลักการ แนวคิด ในการสร้างความ

เข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวตามหลักพุทธปรัชญามีมากมาย ได้แก่หลักสมชีวิตาธรรม หลักสุขของคฤหัสถ์ หลักโภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม หลักธรรมเหล่านั้นเป็นคุณสมบัติของผู้ครองเรือนควรมี เป็นหลักการในการพัฒนาตัวบุคคลแต่ละคนให้ดี โดยเฉพาะสามีภรรยาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้บริหารให้ครอบครัวดำเนินไปได้ คุณสมบัติสำคัญของผู้ที่จะนำครอบครัวให้ไปสู่ความเข้มแข็งได้นั้น จึงควรมีความความจริงใจต่อสมาชิกในครอบครัวทุกคน มีการข่มใจมีความอดทน ต้องอุปสรรคปัญหาทั้งหลาย มีการให้ปันทั้งทางด้านวัตถุสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นและให้ความรักความหวังดี หากหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวพัฒนาตนเองให้เกิดความเข้มแข็งภายในครอบครัว

3. บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า 1) หลักสมชีวิธรรม สามารถทำให้ครอบครัวสร้างวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องในการพัฒนาครอบครัวให้ครอบครัวให้เข้มแข็ง 2) การหลักฆราวาสธรรมสร้างความเข้มแข็งเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาวร้อยเอ็ดกับสามีชาวต่างชาติ 3) หลักโภควิภาค และ 4) หลักสุขของคฤหัสถ์ ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางกายภาพหรือด้านฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวให้เข้มแข็ง

4. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยหลักพุทธปรัชญา โดยสามารถสรุปเป็น CBB MODEL ดังนี้ คือ C = Creating a strong family head หมายถึง การสร้างหัวหน้าครอบครัวให้เข้มแข็ง B = Building strength between people in the family หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งระหว่างบุคคลในครอบครัว และ B = Building and strengthening family status คือ การสร้างสร้างความเข้มแข็งทางฐานะครอบครัว

คำสำคัญ : หลักพุทธปรัชญาเถรวาท, ความเข้มแข็งของครอบครัว

ABSTRACT

Dissertation Topic : The Integration of Theravada Buddhist Philosophy Principle to Strengthen the Family of Thai Women that Married with Foreigners in Roi Et Province
Student's name : Phrakhruwikromthammathach (Khampeerawaratham)
Degree Sought : Doctor of Philosophy
Program : Buddhism and Philosophy
Anno Domini : 2023
Advisor : Assoc. Prof. Dr.Sowit Bamrungphak
Co-Adviser : Dr.Sanguan Laphontan

The objective of this research is 1) To study the concept of strengthening the family. 2) To study the principles of Theravada Buddhist philosophy regarding strengthening the family. 3) To integrate Theravada Buddhist philosophy to strengthen the families of Thai women. Marrying a foreigner in Roi Et Province 4) To present knowledge about Theravada Buddhist philosophy to strengthen the family of Thai women who marry foreigners in Roi Et Province. It is qualitative research. is an in-depth interview The tools used in the research are Researching information from various documents and preparing interviews for in-depth interviews Once the results from the in-depth interview have been obtained Therefore, they were analyzed, classified and integrated by considering consistency with the content of the research results.

The research results found that :

1. The concept of a strong family boils down to two or more people living together with purpose. It is to create a complete family by having children. that can survive by relying on oneself Be ready to support society and those around you and adapt in changing circumstances. Don't be shaken by problems or obstacles. When faced with a problem, they were able to work together to solve it until it was accomplished successfully. Make an honest living. Know how to save and save to build the family's status. In addition, fathers, mothers, or heads of families must set an example in living a moral life. Training to take care of family members to be good people in 5 areas: relationships, economics, and social capital. and family roles and responsibilities

2. The principles of Buddhist philosophy for strengthening the family institution this time are principles, concepts, or teachings at the world level. It is the primary goal of laypeople who should practice in order to reach it. Family can be

considered a basic need of every human being. And it is something that most humans will have to live with for the rest of their lives. Therefore, humans should make their families strong. Prosper and live together happily as each family can afford. There are many principles and concepts for strengthening the family institution according to Buddhist philosophy. Including the principles of Samjivitadhamma Principles of happiness for laypeople, principles of nutrition, and principles of lay dhamma. These principles are qualities that householders should have. It is a principle for developing each person well. Especially the husband and wife who are the heads of the family and are the administrators for the family to run. The important qualities of a person who can lead a family to strength are Therefore, you should be sincere to every member of your family. There is restraint and patience. There must be obstacles and problems. There is giving both in terms of material things and necessary equipment and giving love and good wishes. If the head of the family and family members develop themselves to be strong within the family

3. Integrate Theravada Buddhist philosophy to strengthen the families of Thai women who marry foreigners in Roi Et Province. It was found that 1) Principles of Samjividhamma Can make the family create the correct vision for family development to make the family strong. 2) Principles of Secular Dhamma Strengthen the relationship between Roi Et women and their foreign husbands, 3) principles of wealth and 4) principles of happiness for laypeople. Causes physical strength or the living situation of the family to be strong.

4.Knowledge gained from research Integrating Theravada Buddhist philosophy to strengthen the families of Thai women who marry foreigners in Roi Et Province with Buddhist philosophy. It can be summarized as CBB MODEL as follows: C = Creating a strong family head, meaning creating a strong family head, B = Building strength between people in the family, meaning building strength between people in the family, and B = Building and strengthening. Family status is building and strengthening family status.

Keywords : Theravada Buddhist Philosophy, To Strengthen the Family

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความเมตตานุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการศึกษาด้านพุทธศาสนาและปรัชญา ในระดับปริญญาเอกและระดับอื่น ๆ

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธีวัชราภรณ์, รองศาสตราจารย์ ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่ได้เมตตาส่งเสริมให้บุคคลากรได้พัฒนาด้านการศึกษา

ขอเจริญพรขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และดร.สงวน หล้าโพนทัน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ ให้คำแนะนำ คำปรึกษาและตรวจแก้ไข ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้ดุษฎีนิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอเจริญพรขอบคุณ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยที่อำนวยความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดถึงเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่ได้ให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาค้นคว้าจนทำให้ดุษฎีนิพนธ์สำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบคุณ พระครูสีลสราธิคุณ, ดร. ที่คอยช่วยเหลือในการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ และขอเจริญพรขอบคุณ คุณโยมโสภิณ จิตไพศาล ที่ช่วยประสานงานกับประชากรกลุ่มเป้าหมายและช่วยเหลือในการสัมภาษณ์ให้สำเร็จได้ด้วยดี จึงขอกราบขอบคุณ และเจริญพรขอบคุณ ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ และเจริญพรขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ที่กรุณาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อนำไปพัฒนาเครื่องมือในการววิจัยให้ดียิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ และเจริญพรขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในครั้งนี้ จนทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยจะลืมเสียมิได้ คือบุพการีผู้ให้กำเนิด คือคุณพ่อสุด คำกอง และคุณแม่หลง คำกอง ที่คอยเป็นกำลังแรงใจ ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด และที่ไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

พระครูวิกรมธรรมธัช (คัมภีรวรธรรม)

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อในดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงมาจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 ได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา (ไทย) 1/159/246 หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 159 หน้าที่ 246, วิ. อ. (ไทย) 5/179/263 หมายถึง พระวินัยปิฎก อรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 179 หน้าที่ 263

1. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		**ชื่อคัมภีร์**	
พระสุตตันตปิฎก			
ที.ปา.	=	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค
ที.มหา.	=	ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.สี.	=	ทีฆนิกาย	สีลักขันธวรรค
ม.ม.	=	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์
ม.มู	=	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์
ม.อุ.	=	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์
สํ.สฬา.	=	สังยุตฺตนิกาย	สฬายตนวรรค
สํ.นิ.	=	สังยุตฺตนิกาย	นิทานวรรค
อง.ทุก.	=	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต
อง.ติก.	=	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต
อง ปญฺจก.	=	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต
อง.ฉกฺก.	=	อังคุตตรนิกาย	ฉักกนิบาต
อง อฏฺฐก.	=	อังคุตตรนิกาย	อัฏฐกนิบาต
อง.ทสก.	=	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต
ขุ.อป.	=	ขุททกนิกาย	อปทาน
ขุ.อุ.	=	ขุททกนิกาย	อุทาน
ขุ ปฏิ.	=	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค
ขุ.ขุ.	=	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ
ขุ.วิ.	=	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ
ขุ.อิติ.	=	ขุททกนิกาย	อิติวุตฺตกะ
ขุ.ธ.	=	ขุททกนิกาย	ธัมมบท
ขุ.ชา.	=	ขุททกนิกาย	ชาดก
ขุ.พุทฺธ.	=	ขุททกนิกาย	พุทธวงส์

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.อุ.อ.	=	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์ อรรถกถา
ชม.ม. อุ.	=	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์ อรรถกถา
อง.ติก.อ.	=	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาตร อรรถกถา

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์
อภิ. สง.	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี

ปกรณวิเสส

วิสุทฺธิ	=	วิสุทฺธมคฺคปกรณ

สำหรับการอ้างตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อคัมภีร์ มี 2 แบบ ดังนี้

1. แบบ 3 ตอน (พระไตรปิฎก) คือ เลขเล่ม/เลขข้อ/เลขหน้า ตัวอย่าง เช่น ที.ปา. 11/260/209. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่ม 11 ข้อ 260 หน้า209.

2. แบบ 2 ตอน (อรรถกถา) คือ เลขเล่ม/เลขหน้า ตัวอย่าง เช่น ขุ.ชา.อ.6/205-209. หมายถึง ขุทฺทกนิกาย ชาตกฏฺฐกถา เล่ม 6 หน้า 205-209

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **จ**

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ช**

กิตติกรรมประกาศ ..... **ฌ**

สารบัญคำย่อ ..... **ญ**

สารบัญ ..... **ฏ**

บทที่ 1 บทนำ **1**

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 คำถามวิจัย 3

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย 3

1.4 ขอบเขตของการวิจัย 4

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย 5

1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวของ 7

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ 16

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย 17

1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย 18

บทที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว **19**

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว 19

2.2 ประเภทของครอบครัว 28

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว 37

2.4 หญิงไทยในจังหวัดร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ 44

2.5 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 48

บทที่ 3 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว **52**

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 52

3.2 หลักสมชีวิตธรรม ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว 54

3.3 หลักสุขของคฤหัสถ์ ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว 59

3.4 หลักโภควิภาค ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว 63

3.5 หลักฆราวาสธรรม ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว 71

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.6 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว 80

บทที่ 4 บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด 83

4.1 บูรณาการหลักสมชีวิธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ 83

4.2 บูรณาการหลักสุขของคฤหัสถ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านด้านเศรษฐกิจ 90

4.3 บูรณาการหลักโภควิภาค เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านด้านทุนทางสังคม 92

4.4 บูรณาการหลักฆราวาสธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว 96

4.5 สรุปบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด 101

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 103

5.1.สรุปผลการวิจัย 103

5.2 อภิปรายผล 106

5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย 112

5.4 ข้อเสนอแนะ 114

บรรณานุกรม 115

ภาคผนวก 122

ภาคผนวก ก ประกาศอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ 123

ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 125

ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 128

ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย 134

ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ 137

ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 153

ภาคผนวก ช ภาพประกอบการสัมภาษณ์ 158

ภาคผนวก ซ เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน 164

ประวัติผู้วิจัย 166

มหามกุฏราชวิทยาลัย

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นมาบนโลกนี้เพียงรำพัง แต่มนุษย์เกิดขึ้นมามากมายบนโลกนี้ ดังที่ปรัชญาและศาสนาต่างได้กล่าวถึงการกำเนิดของมนุษย์ เช่น พุทธศาสนากล่าวถึงการกำเนิดมนุษย์ไว้ใน อัคคัญญสูตรว่า มนุษย์ยุคแรกที่ลงมาเกิดบนโลกคือ อาภัสสรพรหม ซึ่งเป็นพรหมชั้นหนึ่งในพรหมโลก พรหมเหล่านั้นมากันเป็นจำนวนมาก ไม่ได้มาเพียงองค์เดียว จากนั้นการพัฒนาการความเป็นเป็นพรหมมาเป็นมนุษย์ ก็ได้ดำเนินไปจนกลายเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มีเพศชาย เพศหญิง และสมสู่กันเป็นสามีภรรยา อยู่กันเป็นครอบครัวกลายเป็นสังคมมาจนถึงปัจจุบัน[1] จากที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและความเป็นสัตว์สังคมและการไม่ชอบอยู่โดดเดี่ยวของมนุษย์ พวกเขาจึงอยู่รวมกันเป็นสังคม เริ่มจากสังคมที่เล็กที่สุดคือ ครอบครัว หลายครอบครัวรวมกันเป็นหมู่บ้าน หลายหมู่บ้านรวมกันเป็นตำบล เป็นอำเภอ เป็นจังหวัด หลายจังหวัดรวมกันเป็นประเทศชาติ หลายประเทศชาติรวมกันเป็นโลก จากคำกล่าวประโยคทำให้เห็นว่ามนุษย์นั้นมีหลายเผ่าพันธุ์ หลายภาษา เพราะในโลกนี้มีหลายประเทศ หลายทวีป จึงแตกต่างกันทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ในเรื่องการแต่งตัว อาหาร ความเชื่อด้านศาสนา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมมนุษย์ เพราะมนุษย์ชอบอยู่กันเป็นกลุ่ม ทั้งนี้อาจจะเพื่อความอบอุ่นใจ เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์กันและกัน จึงมีการแต่งงานมีคู่ครอง มีบุตรสืบตระกูล มีเพื่อนฝูง”[2] ฉะนั้นการมีความครอบจึงเป็นความต้องการข้อแรก ๆ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เพราะครอบครัวคือ การอยู่ร่วมกันของ สามี-ภรรยาหรือชายหญิงคู่หนึ่งที่รักใคร่ชอบพอกันแล้วก็ตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกันโดยการแต่งงานกันตามประเพณี เมื่อแต่งงานกันแล้วจากหนุ่มสาวธรรมดาที่รักใคร่ชอบพอกันก็เปลี่ยนสถานะมาเป็นสามี - ภรรยา เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาเป็นไปด้วยความสุขความเจริญไปตลอดสมกับคำกล่าวที่ว่า อยู่กันจนถึงไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร สามีเป็นของคู่กับภรรยา เรียกกันตามคำของชาวบ้านทั่วไปว่า ผัวเมีย เป็นของคู่กัน ถ้าไม่มีภรรยาก็ไม่มีสามี โดยในตรงกันข้าม ถ้าไม่มีสามีก็ไม่มีภรรยา ฉะนั้นทั้งสองคนจึงมีหน้าที่

---

[1]ที.ปา. 15/ 56-62/150-160.

[2]บุญมี แท่นแก้ว, *ความจริงของชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2546), หน้า 7.

จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างใกล้ชิดและจำเป็น[3] จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคนสองคนที่ตัดสินใจสร้างสังคมเล็ก ๆ เพื่อร่วมกันสร้างอนาคตที่ดีไว้รอบุตรธิดาของตนที่จะเกิดมา สามีและภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัว ถ้าสามีและภรรยามีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน พยายามปรับตัวเข้าหากันมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันเต็มใจร่วม ทุกข์ร่วมสุขกันในครอบครัว มีการสื่อสารที่ดีต่อกันตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัวร่วมกันก็แสดงถึงคุณภาพชีวิตสมรสที่ดีของคู่สามีภรรยาแต่ในทางตรงกันข้ามหาก สามีภรรยามีสัมพันธภาพที่ไม่ดีต่อกัน ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่รักใคร่ปรองดองกันและขาดความรับผิดชอบร่วมกันแล้วไซร้ย่อมเกิดความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นทำให้ครอบครัวต้องแตกแยกสลายลง หรือทำให้ครอบครัวขาดความสุขและมีปัญหาซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาสังคมในที่สุด[4] สถานะทางครอบครัวของมนุษย์จะสุขจะทุกข์หรืออยู่ด้วยกันได้ยาวนานตลอดรอดฝั่งหรือไม่ขึ้นอยู่การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะสามีภรรยา ผู้เป็นหลักหรือเป็นผู้นำครอบครัว หลักประพฤติปฏิบัตินั้นในทางปรัชญาเรียกว่าจริยศาสตร์ พุทธศาสนิกชนก็เช่นกันปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์มาตั้งแต่ในอดีตสมัยพุทธธรรมรุ่งเรืองทำให้ครอบครัวเข้มแข็งอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดมารวมถึงพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย

จากอดีตจนถึงปัจจุบันสังคมไทยได้ผ่านกระบวนการพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงมาแล้ว 3 ยุค คือ ยุคเกษตรกรรม ยุคอุตสาหกรรม และยุคข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะยุคข้อมูลข่าวสารหรือยุคปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยต่าง ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ชีวิตได้อย่างมากมายเหนือสิ่งอื่นใดทำให้ชีวิตและสังคมกลายเป็นชีวิตและสังคมรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “สังคมยุคดิจิทัลหรือยุคโลกาภวัตน์”[5] สังคมปัจจุบันการคมนาคมและการสื่อสารสะดวกรวดเร็ว การเดินทางข้ามไปมาระหว่างรัฐง่ายขึ้น ทำให้มนุษย์เข้าใจภาษาและความอยู่ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของกันและกันได้ทั่วโลก หญิงชายที่ต่างชาติต่างภาษาจึงมีโอกาสแต่งงานกันมากขึ้น ทำให้เกิดการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมโดยเฉพาะในประเทศไทยการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ ต่างภาษานั้นถึงแม้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่จะแตกต่างกันไม่ว่าจะอยู่ในประเทศตนเองหรือไปอยู่ประเทศสามี มีอยู่เป็นจำนวนหนึ่งเลยทีเดียว

---

[3]พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), *หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ คนดีและคุณสมบัติพิเศษของนักบริหาร,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2535), หน้า 136.

[4]นางศิวาพัชร์ ฉัตรเท, “การสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสเชิงพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2561, หน้า 1.

[5] โสวิทย์ บำรงภักดิ์ พุทธชาติ คำสำโรง, “การวิเคราะห์ทัศนคติการอยู่ก่อนแต่งงานของประชาชน : กรณีศึกษาเทศบาลนครขอนแก่น”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น), 2554, หน้า 1.

เหตุผลที่หญิงไทยตัดสินใจแต่งงานกับชาวต่างชาตินั้นสาเหตุหนึ่งคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาปากท้อง เพราะว่าหญิงชาวอีสานส่วนมากมีฐานะยากจนเมื่อพบกับชายต่างชาติและได้รับการช่วยเหลือครอบครัวจากฝ่ายชายอย่างจริงใจ เพราะในบางกรณีหยิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาตินั้นอาจจะมีบุตรที่เกิดจาสามีเดิม หลังจากเลิกกับสามีคนเดิมจึงต้องรับภาระเลี้ยงดูทั้งบุตรของตนและบิดามารดาที่สูงอายุ ซึ่งชายชาวต่างชาติเหล่านั้นเข้าใจและยินดีที่จะช่วยเหลือเป็นอย่างดี จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ฝ่ายหญิงยินดีและตัดสินใจแต่งงานด้วยในที่สุด[6] จากคำกล่าวที่ยกมานี้ทำให้เราเห็นจุดเริ่มต้นของความรักและทำให้ตกลงปลงใจที่จะแต่งงานกันใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยาสร้างครอบครัวไปด้วย สิ่งนั้นคือความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นอย่างไร

1.2.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นอย่างไร

1.2.3 บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร

1.2.4 องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1.3.3 เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.3.4 เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

---

[6] กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม, วิไลวรรณ มหาวีรวัฒน์, “ผลกระทบที่เกิดจากการใช้จ่ายของกลุ่มคู่สมรสชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวหรือตั้งถิ่นฐานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อรายได้และการจ้างงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แบบจำลองปัจจัยการผลิต-ผลผลิตของภาค”, รายงานการวิจัย (ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจอีสาน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2549, หน้า 15.

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวทางการปรับใช้หลักพุทธปรัชญาการสร้างความเข้มแข็งครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ด้านเอกสาร

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฎราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2525

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์ ที่ได้อธิบายไว้

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการปรับใช้หลักพุทธปรัชญาการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ด้านแนวทางการปรับใช้หลักพุทธปรัชญาการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด เนื้อหาด้านความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบไปด้วย 1) ด้านสัมพันธภาพ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านทุนทางสังคม 4) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว และหลักพุทธปรัชญาเถวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้แก่ 1) สมชีวิธรรม 2) สุขของคฤหัสถ์ 3) โภควิภาค 4) ฆราวาสธรรม ที่เป็นหลักปฏิบัติในการเสริมสร้างชีวิตครอบครัวของสามีภรรยา

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างชีวิตครอบครัวของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติตามหลักพุทธปรัชญาในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้ใช้พื้นที่ทำการศึกษา คือ ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในจังร้อยเอ็ดในทุกอำเภอมีครอบครัวที่ผู้หญิงแต่งงานกับชาวต่างชาติ ซึ่งในบางอำเภอ บางหมู่บ้านจะมีลูกเขยเป็นคนต่างชาติเกือบทั้งหมู่บ้าน

1.4.4 ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มประชากรที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการ หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ และบุคคลผู้ใกล้ชิดกับผู้หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ จำแนกออกดังนี้

1) พระสงฆ์	จำนวน 5 รูป
2) นักวิชาการ	จำนวน 5 คน
3) ผู้ที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ	จำนวน 5 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 15 รูป/คน

การกำหนดผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีเหตุผล (Reasoning) สำคัญในการเลือกอยู่ 3 ประการ คือ

1) พระสงฆ์ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจดีในหลักการทางพระพุทธศาสนา

2) นักวิชาการ

3) ผู้หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ เป็นผู้มีประสบการณ์ตรง

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1.5.1 รูปแบบการทำวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

1.5.2 เครื่องมือการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการทำวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด กับกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่วิจัย

1.5.3 วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นและเนื้อหาของงานวิจัยในบทที่ 1 – 2 – 3 จนครบถ้วนแล้วเพื่อแสวงหาคำตอบในบทที่ 4 จึงได้กำหนดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างคำถามวิจัย

2) ได้นำประเด็นสำคัญเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

3) อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำทั้งประเด็นสำคัญและวิธีการสร้างเครื่องมือ

4) นำแบบสัมภาษณ์เข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

6) เสนอแบบสัมภาษณ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเสนอแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสัมภาษณ์

7) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

8) นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเสนอขอความร่วมมือผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์

9) ประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกำหนดวันเวลาในการสัมภาษณ์

10) ดำเนินการลงสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดแล้ว

1.5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1) การสัมภาษณ์ที่เรียกว่า การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามที่กาหนดไว้แล้ว

2) การจดบันทึก คือวิธีการที่เป็นไปอย่างง่าย ซึ่งประกอบด้วยการเตรียมกระดาษปากกาหรือดินสอไว้สำหรับบันทึกข้อมูลทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบันทึกคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นจริงอย่างครบถ้วน

3) การใช้เทปบันทึกเสียง วิธีการหรืออุปกรณ์นี้จะช่วยให้ผู้วิจัยบันทึกคำสัมภาษณ์ได้ทั้งหมดและเป็นไปอย่างครบถ้วน

4) การบันทึกภาพนิ่ง การได้มาซึ่งข้อมูลนอกจากเป็นเชิงเอกสารแล้ว ภาพถ่ายที่เป็นภาพนิ่งระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ ถือว่าเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์

1.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ส่วน ด้วยกันประกอบด้วย

1) การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสารงานวิจัยตำรา วิชาด้านพุทธศาสนาและตำราอื่น ๆ รวมทั้งบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In – Depth interview)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยหรือวิธีการวิจัยสำคัญที่เรียกว่า การวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งประกอบด้วย

2.1) การตีความ (Interpretation)

2.2) การใช้เหตุผล (Reasoning)

2.3) การให้เหตุผล (Arguing)

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเครื่องมือเก็บข้อมูลใช้ แนวคำถามซึ่งผู้วิจัยกำหนดดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ได้เพียงพอต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น โดยนำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบตามเค้าโครงเรื่องแล้วสรุปออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป หลังจากนั้นอาจมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในบางประเด็น

ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากขึ้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่งซึ่งให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

1.5.6 การสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ (Synthesis) ข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นองค์ความรู้และเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาของหลักสูตร

1.5.7 การนำเสนอข้อมูล

ในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้วมาทำการเขียนพรรณาความ ดังต่อไปนี้

1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอด หรือเป็นประเด็นสำคัญ

2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย

3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.6.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมนูญชีวิตถึงเรื่องคนร่วมชีวิต (คู่ครองที่ดี) ว่า “คู่สร้างคู่สม ต้องมีหลักธรรมของคู่ชีวิตที่เรียกว่า สมชีวิธรรม 4 ประการ คือ 1. สมศัทธา มีศัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิดความเชื่อถือหรือหลักการต่าง ๆ กัน อย่างหนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้ากันลงกันได้ 2. สมสีลา มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยามารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสอดคล้อง ไปกันได้ 3. สมจาคา มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใจกว้าง เสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น พอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย่งกัน และ 4. สมปัญญา มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะทำให้ผู้สมรสมีชีวิตสอดคล้อง กลมกลืนกัน เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกันได้ยืนยาว[7]

จำนง อภิวัฒนสิทธิ์ และคณะ ในหนังสือเรื่อง สังคมวิทยากล่าวว่าการที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่กันเป็นครอบครัวนั้น ทฤษฎีหน้าที่นิยมอธิบายว่า มีสาเหตุมาจากความจาเป็นสองประการคือ

---

[7]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* พิมพ์ครั้งที่ 57, (กรุเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 71.

1) ความจำเป็นทางชีววิทยา 2) ความจำเป็นทางสังคม

1) ความจำเป็นทางชีววิทยา คือ การที่มนุษย์มีความต้องการทางเพศไม่เป็นฤดูกาลทำให้ชายหญิงต้องอยู่ด้วยกันอย่างใกล้ชิดจึงสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาควบคุมพฤติกรรมทางเพศให้เป็นไปอย่างมีระเบียบนอกจากนั้นมนุษย์มีวิวัฒนาการเป็นขั้นตอนโดยมีช่วงของการเป็นทารกมานานและขณะยังเป็นทารกก็ไม่สามารถช่วยตัวเองได้จำเป็นต้องพึ่งพาพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ไปก่อนการอยู่กันเป็นครอบครัวโดยผู้ใหญ่ต้องเลี้ยงดูอบรมเด็กให้เติบโตมีชีวิตอยู่รอดได้จึงเป็นสิ่งจำเป็น

2) ความจำเป็นทางสังคมคือการที่มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และสืบทอดต่อไปได้ซึ่งครอบครัวเท่านั้นสามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้[8]

ฟื้น ดอกบัว ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ศาสนาเปรียบเทียบ เกี่ยวกับหลักปฏิบัติจริยธรรมในลัทธิขงจื้อว่า เหตุที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมขึ้น ก็เพราะคนไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตน (คือหลักจริยธรรมในครอบครัว) ให้สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรธิดาให้ดี บุตร ธิดาไม่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา หรือสามีภรรยาต่างนอกใจกันเป็นต้น ผลก็คือ ความเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะตกมาแก่สังคม ทำให้สังคมเดือดร้อน แต่ตรงกันข้าม หากทุกคนทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ปัญหาความวุ่นวายของสังคมก็จะหมดไป เพราะฉะนั้น การทำหน้าที่ของตนให้ดีจึงมีความสำคัญมาก ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “กษัตริย์ต้องทำหน้าที่ของกษัตริย์ให้สมบูรณ์ ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนางให้สมบูรณ์ บิดามารดาต้องทำหน้าที่ของบิดามารดาให้สมบูรณ์ บุตรธิดาต้องทำหน้าที่ของบุตรธิดาให้สมบูรณ์”[9]

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), กล่าวไว้ในหนังสือ หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ คนดีและคุณสมบัติพิเศษของนักบริหารว่า สามี-ภรรยา คือ ชายหญิงคู่หนึ่งที่รักใคร่ชอบพอกับ แล้วก็ตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน โดยการแต่งงานกันตามประเพณี เมื่อแต่งงานกันแล้ว จากหนุ่มสาวธรรมดาที่รักใคร่ชอบพอกันก็เปลี่ยนสถานะมาเป็น สามี - ภรรยา เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาเป็นไปด้วยความสุขความเจริญไปตลอด สมกับคำกล่าวที่ว่า “อยู่กันจนถึงไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร” สามี - ภรรยาว่า สามีเป็นของคู่กับภรรยา เรียกกันตามคำของชาวบ้านทั่วไปว่า ผัว - เมีย เป็นของคู่กัน ถ้าไม่มีภรรยาก็ไม่มีสามี โดยในตรงกันข้าม ถ้าไม่มีสามีก็ไม่มีภรรยา ฉะนั้น ทั้งสองคนจึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างใกล้ชิดและจำเป็น[10]

---

[8]จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2549, หน้า 43.

[9]ฟื้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปะบรรณาคาร, 2549), หน้า 175.

[10]พระเทพวิสุทธิเมธี, (ปัญญานันทภิกขุ), *หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ คนดีและคุณสมบัติพิเศษของนักบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2535), หน้า 136.

สนิท สมัครการ ได้อธิบายถึงแบ่งครอบครัวออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 แบบ คือ 1) ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน ตามปกติครอบครัวนี้จะประกอบด้วย พ่อ แม่ลูก ๆ เท่านั้น แต่ในบางสังคมวัฒนธรรม อาจจะกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยอยู่รวมด้วยก็ได้ เช่นใน สังคมไทย ครอบครัวบางครอบครัวต้องเลี้ยงบิดามารดาของฝ่ายสามี หรือภรรยาก็ได้หรือ พี่หรือน้อง ของสามีหรือภรรยาที่ยังเป็นโสดก็อาจอาศัยอยู่กับครอบครัวก็ได้ 2) ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม ตามปกติครอบครัวแบบนี้คือ ครอบครัวเนื้อแท้ ตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกัน ครอบครัวขยายจะมีอยู่ในสังคมที่มีการจัดระบบญาติสายเดี่ยวมากกว่าระบบญาติแบบอื่น ลักษณะที่ทำให้ครอบครัวขยายมีความแตกต่างจากครอบครัวเนื้อแท้ คือ อำนาจในการตัดสินใจหรือตัดสินปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวที่มิได้อยู่ที่พ่อหรือแม่ (สามีหรือ ภรรยา) แต่ว่าอำนาจในครอบครัวนี้มักจะอยู่ที่ญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 3) ครอบครัวซ้อน ครอบครัวแบบนี้เกิดขึ้นในสังคมที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีภรรยาหรือสามีมากกว่าหนึ่งคนในขณะเดียวกัน ได้การสลายของครอบครัวแบบนี้เป็นไปไม่ได้ง่าย คือ เมื่อสามี (หรือภรรยาแล้วแต่กรณี) เป็นหัวหน้าครอบครัวได้ถึงแก่กรรมลงครอบครัวซ้อนก็มักจะสลายตัวไปด้วย คือคู่ครองที่เหลือกับลูก ๆ ของตนจะแยกออกไปอยู่ตามลำพังมากกว่าจะอยู่รวมกันต่อไป 4) ครอบครัวสาระ เป็นครอบครัวที่ปรากฏอยู่ในหมู่นิโกร ที่ยากจนใน British Guiana เป็นครอบครัวที่ขาดภาพของพ่อในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัวในการเลี้ยงดู ครอบครัวแบบ นี้จึงมีแม่เป็นแกนกลางของครอบครัว[11]

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของครอบครัวและบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ไว้ในหนังสือ สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี ว่า 1) การสร้างสรรค์สมาชิกใหม่ เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้การที่จะมีสมาชิกเพิ่ม จึงต้องมีให้สมดุลกับทรัพยากรภายในประเทศ 2) การบำบัดความต้องการทางเพศ ในรูปแบบของการสมรสจึงเป็นการลดปัญหาทางเพศบางอย่าง อาทิเช่น การข่มขืน การสมรสจึงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมที่มีการจัดระเบียบ เพราะการสมรส คือ วิธีการหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ให้อยู่ในขอบเขต 3) การเลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เจริญเติบโตขึ้นในสังคมครอบครัวมีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรตั้งแต่ แรกเกิดจนกระทั่งเติบใหญ่ การเลี้ยงดูจากที่อื่นแม้ทำได้แต่ก็ไม่ดีเท่ากับครอบครัว ครอบครัวจึงเป็น สถาบันที่สำคัญมากต่อระบบการพัฒนาทางร่างกายและจิตใจของเด็กเป็นสถานที่ที่เลี้ยงดูเด็กให้เป็น คนที่เจริญเติบโตสมบรูณ์ไม่ให้เกิดปัญหาทางสังคม 4) การอบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งการเรียนรู้ เบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อม ช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎหมายคุณค่าแบบแผนของความประพฤติ เป็นต้น และยังสอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใน

---

[11] โสภา ชปีลมันน์, *การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาใน สังคมประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการชมรมสร้างสรรค์สังคม, 2534), ไม่ปรากฏหน้า.

สังคม 5) กำหนดสถานภาพ คือสถานภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่น เป็นคนรวย เป็นลูก พ่อค้า เป็นลูกชาวนาและสถานภาพอาจเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับสังคมที่บุคคลนั้นเป็นอยู่ 6) การให้ความรัก ความอบอุ่น ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรัก ความอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ ซึ่งหลักประกันว่าจะมีคนที่รักเราจริงและรักเราเสมอ ครอบครัวจะเป็น แหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจ เพื่อให้สมาชิกสามารถผ่านอุปสรรคไปได้ ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็น แหล่งให้ความรักความคุ้มครองและความมั่นคงทางจิตใจแก่สมาชิกทำให้สมาชิกมีพลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้[12]

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำการสำรวจและรายงานว่าในปี 2548 มีผู้หญิงชาวอีสานประมาณ 15,000 คน แต่งงานกับชาวต่างประเทศส่วนใหญ่ที่สุดคือฝรั่งจากยุโรปเช่นสวิตเซอร์แลนด์ เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส สวีเดน เป็นต้นผู้หญิงที่แต่งงานกับสามีชาวตะวันตกเหล่านี้ จำนวนค่อนข้างมากที่เคยแต่งงานมาแล้ว แต่ไม่ประสบผลสำเร็จอย่างกรณี “บ้านจานสวิส” นั้น 2 ใน 3 ของหญิงที่แต่งงานกับชาวตะวันตกเป็นหม้ายหรือหย่ากับสามีคนไทยมาแล้ว นักวิจัยที่ศึกษาหมู่บ้านนี้พบว่า ในปี 2548 มีผู้หญิงอายุ 20-49 ปี 330 คน ในจำนวนนี้มี 75 คนที่แต่งงานกับสามีชาวตะวันตก ข้างฝ่ายชายนั้นส่วนมากอยู่ในวัยกลางคนจนถึงวัยเกษียณ และอายุมากกว่าฝ่ายหญิงระหว่าง 10-19 ปี โดยมากเมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายชายมักพาภรรยาไปอยู่ในประเทศของเขา แต่ก็มีบ้างเหมือนกันที่อยู่ในภาคอีสานอย่างถาวรและบางส่วนไป ๆ มา ๆ ระหว่างประเทศ[13]

ศิริรัตน์ แอดสกุล กล่าวถึงเรื่องการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในเขตจังหวัดอุดรธานีว่า “การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในจังหวัดอุดรธานี” ตอนหนึ่งระบุว่า เท่าที่ถามผู้หญิงที่เคยแต่งงานมีสามีและลูกติดมาว่าทำไมถึงเลิกกับสามีและมาแต่งงานกับชาวต่างชาติเรามักจะได้รับคำตอบว่าผู้ชายอีสานกินเหล้าเก่งเจ้าชู้และขี้เกียจส่วนชาวต่างชาติมักให้เกียรติและสุภาพกับเธอมากเวลาเราถามว่าที่เลือกใช้ชีวิตอยู่กับสามีชาวต่างชาติเพราะเหตุใดส่วนใหญ่ร้อยทั้งร้อยจะบอกว่าเพราะความรักแต่ความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ภายหลังที่สาวไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติก็คือชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด[14]

---

[12]สุพัตรา สุภาพ, *สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2534), หน้า 64.

[13]สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, *ชีวิตใหม่ของหญิงไทยในต่างแดน*, (กรุงเทพมหานคร : สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2546), ไม่ปรากฏหน้า.

[14]ศิริรัตน์ แอดสกุล, *การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงชนบทในเขตจังหวัดอุดรธานี*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 60.

1.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งามตา วนินทานนท์ ได้อธิบายผลการวิจัยหลาย ๆ ฉบับ พบว่า การวัดคุณภาพชีวิตสมรสของสามีภรรยาไทย สามารถวัดได้หลายวิธี เช่น 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส หมายถึง ความสัมพันธ์ของผู้เป็นสามีและภรรยากับ คู่สมรสของตนทั้งทางด้านดีและไม่ดี เป็นการแสดงความเห็นใจซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกันมา ตลอดจนปริมาณความขัดแย้ง ห่างเหิน ไม่เข้าใจกันมีน้อยลง 2) การปรับตัวระหว่างคู่สมรส หมายถึง ปริมาณของความสัมพันธ์ระหว่างสามีหรือภรรยา 4 ด้าน คือ การมีความคิดและการกระทำที่สอดคล้องกันมีความพึงพอใจต่อกัน การยึดเหนี่ยว ผูกพันกันและการแสดงความรักใคร่ต่อกัน[15]

พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ และคณะ ได้กล่าวถึงการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยไว้ในการวิจัย เรื่องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยว่า โมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยได้รับอิทธิพลโดยตรงจาก ฆราวาสธรรม 4 และการทำหน้าของครอบครัว และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากฆราวาสธรรมผ่านการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุกทางจิตวิญญาณ[16]

พระอธิการสนอง ปภสฺสโร ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า หญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ยึดถือศีล 5 และสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักในการครองเรือน ถึงแม้ว่าบางรายจะไม่สามารถรักษาศีล 5 ได้ครบทุกข้อหรือสังคหวัตถุ 4 ทุกข้อก็ตาม อีกทั้งบางรายอาจจะไม่เคยศึกษาหรือมีความรู้เกี่ยวศีล 5 หรือ สังคหวัตถุ 4 ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วได้ปฏิบัติตามหลักธรรมของศีล 5 และสังคหวัตถุ 4 โดยไม่รู้ตัวชีวิตสมรสที่สมรสกับชายไทยจะเป็นช่วงเวลาที่ยังเยาว์วัย ยังไม่ได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ยังไม่ได้ชวนสามีที่เป็นชาวไทยเข้าวัดปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนา สามีชาวไทยเองเมื่อแต่งงานแล้วมีภรรยาดูแลซึ่งวัฒนธรรมของคนไทยนั้น ชายไทยจะเป็นเหมือนกับเจ้านาย มีภรรยาปรนนิบัติทั้งในเรื่องความเป็นอยู่และอื่น ๆ จึงทาให้ชายไทยนั้นสะดวกสบาย ขาดความรับผิดชอบ ดื่มเหล้า เล่นการพนัน เจ้าชู้ ก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวนำไปสู่ความล้มเหลวของชีวิตครอบครัวเมื่อได้รู้จักและสมรสกับชาวต่างชาติแล้ว ชีวิตความเป็นอยู่หรือวัฒนธรรมของชาวต่างชาตินั้นชายชาวต่างชาติจะมีความรับผิดชอบและรู้หน้าที่ให้เกียรติซึ่งกันและกันถือความซื่อสัตย์ไม่นอกใจ ไม่ฟุ่มเฟือย แต่จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ชาวต่างชาติยึดถือนั้นก็ตรงกับศีล 5 และสังคหวัตถุ 4 ของชาวพุทธนั่นเอง

---

[15]งามตา วนินทานนท์, *การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2545), หน้า 14.

[16]พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ และคณะ, “รายงานการวิจัย เรื่องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า ก.

ในอดีตของหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาตินั้น ส่วนใหญ่จะผ่านการสมรสกับชายไทยมาแล้วมีชีวิตที่ลาบากมาก่อนเป็นบทเรียน ได้มีโอกาสเข้าวัดปฏิบัติธรรมเพื่อคลายความทุกข์ได้สนทนาธรรมกับพระภิกษุบ้าง ดังนั้นเมื่อสมรสกับชาวต่างชาติจึงได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมทั้งที่ใช้ชีวิตในประเทศไทย และต่างประเทศก็ตาม และหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ เมื่อสมรสแล้วทาให้เศรษฐกิจดีขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นที่ยอมรับของชุมชนรอบด้าน และมีโอกาสที่ปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนา และชวนให้สามีชาวต่างชาติได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้นจากการศึกษาการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักธรรมคือ ศีล 5 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและครอบครัวมีความสุข[17]

ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์ ได้กล่าวถึงพฤติกรรมเชิงพุทธที่ส่งเสริมความเข้มแข็งในสังคมไทยไว้ในการวิจัยเรื่อง องค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยว่า พฤติกรรมเชิงพุทธที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบและ 60 ตัวบ่งชี้ คือ 1) องค์ประกอบด้านหลักธรรมสำหรับครอบครัวมี 11 ตัวบ่งชี้ 2) องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวมี 8 ตัวชี้วัด 3) องค์ประกอบด้านการเลี้ยงดู มี 7 ตัวชี้วัด 4) องค์ประกอบด้านการเรียนรู้เพื่อเท่าทันเปลี่ยนแปลงมี 6 ตัวชีวัด 5) องค์ประกอบด้านการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจมี 6 ตัวชี้วัด 6) องค์ประกอบด้านการพึ่งพาตนเองทางสุขภาพมี 8 ตัวชี้วัด 7) องค์ประกอบด้านการจัดการปัญหาภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบากมี 8 ตัวชี้วัด 8) องค์ประกอบด้านทุนทางสังคมมี 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบทั้ง 8 องค์ประกอบและตัวชี้วัดพฤติกรรมที่ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวสอดคล้องกับหลักเบญจศีลเบญจธรรม หลักพรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 และสมชีวิธรรม 4 แต่ละหลักธรรมมีคำสอนที่สมาชิกครอบครัวสามารถนำเอาไปปฏิบัติตามเพื่อที่จะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างไม่มีอุปสรรคและช่วยเสริมสร้างครอบครัวให้มั่นคงและแข็งแรงตลอดไป[18]

สมคิด พุ่มทุเรียน และคณะ ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวว่าไว้ในการวิจัยเรื่อง จิตวิทยาเชิงพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางครอบครัวพ่อแม่มือใหม่ ว่า ครอบครัวปัจจุบันเผชิญกับภาวการณ์เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ และ

---

[17]พระอธิการสนอง ปภสฺสโร (คณะพรหม), “การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยพุทธที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ ในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556, หน้า ก.

[18]ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์, “องค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า บทคัดย่อ.

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่าครอบครับไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้นและสมาชิกในครอบครัวมีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังผลให้เกิดความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์หรือพันธะระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ที่มีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจจะส่งกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศ ปัญหาต่าง ๆ อาจรวมเรื่องต่อไปนี้ คือ (1) ความยากจน ภาวะเศรษฐกิจ (2) การแพร่ระบาดของยาเสพติด (3) การติดเชื้อโรคเอดส์ (4) ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (5) สัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยลง (6) เด็กถูกทอดทิ้ง (7) ผู้สูงอายุถูกปล่อยไว้ตามลำพัง (8) ปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อชุมชนและสังคมมีแนวโน้มลดลง[19]

ภูวดล สินทับศาล และคณะ ได้กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อสังคมไทยไว้ในการวิจัยเรื่อง พุทธจริยศาสตร์ : แนวคิดและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ว่า ครอบครัวไทยในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงประเทศ ครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรม ค่านิยม แก่สมาชิกของครอบครัวให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคม โดยผ่านการขัดเกลาทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า บ้านเป็นศูนย์ของการขัดเกลาทางสังคมโดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางการเรียนรู้ เพราะเหตุนี้สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถานที่จะกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมหลาย ๆ ด้านของมนุษย์ วิธีปฏิบัติตนและบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลเริ่มตั้งแต่แบบแผนของการสมรส การตั้งถิ่นฐานของคู่สมรส อำนาจในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การสืบสกุล การสืบทอดมรดก กฎเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิง และความสัมพันธ์ทางเครือญาติให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการนำไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข[20]

วัฒนะ กัลป์ยาณ์พัฒนกุล และคณะ ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาไว้ในการวิจัยเรื่อง หลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาว่า หลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา เช่น มงคล 38 ทิศ 6 พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 คารวะ 6 เป็นต้น เป็นหลักธรรมที่นำความสำเร็จมาสู่ครอบครัว โดยการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน สามารถดำเนิน

---

[19]สมคิด พุ่มทุเรียน, “รายงานการวิจัยเรื่อง จิตวิทยาเชิงพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางครอบครัวพ่อแม่มือใหม่”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า 20-21.

[20]ภูวดล สินทับศาล และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่องพุทธจริยศาสตร์ : แนวคิดและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2561, หน้า 20.

ชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการสั่งสอนบุตรธิดา สามารถนำไปสั่งสอนเลี้ยงดูบุตรธิดาและฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้เป็นมนุษย์ที่เจริญแล้ว ซึ่งแต่ละหลักธรรมจะมุ่งเน้นการวางแผน แนวทางการประพฤติต่อกัน ความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ของตน การอยู่ร่วมกันอย่างมีวัฒนธรรมด้วยความรักความเข้าใจ การสร้างสัมพันธภาพอันดี ด้วยความเข้าใจกันอย่างมีมิตรไมตรี ที่ประกอบด้วยความเมตตา กรุณา มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน[21]

ปริศนา กาญจนกันทร และ สุพรรณี ไชยอำพร ได้กล่าวในการวิจัยเรื่อง ตัวแบบความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยยุคโลกาภิวัตน์ว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจตัดสินใจระหว่างสามีกับภรรยา พบว่าสามีจะมีอำนาจการตัดสินใจ เรื่องนอกบ้าน โดยปล่อยให้อำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องในบ้านและบุตรเป็นของภรรยา โดยสามีจะ ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำและเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจในเรื่องใหญ่ ๆ หรือในภาวะคับขัน ส่วนการ ตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของบุตรเป็นความรับผิดชอบที่ทั้งสองฝ่ายมักปรึกษาหารือร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมพบว่าสามีในชุมชนต่างจังหวัดจะมีอำนาจตัดสินใจมากกว่าภรรยา เนื่องจากสามีมีบทบาทใน การหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว จึงส่งผลต่ออำนาจตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ มากกว่า[22]

ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล กล่าวไว้ในการทำวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะ ในพื้นที่เป้าหมายครอบครัวอบอุ่น สรุปผลการศึกษาผลการศึกษาไว้ 3 ข้อ ว่า 1) ครอบครัวลักษณะเฉพาะถูกทำให้เปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองต่อสภาวะเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน และเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว เป็นที่มาของการเกิดครอบครัวเฉพาะที่มีรูปแบบหลากหลาย วิถีการดำเนินชีวิต การทำบทบาทหน้าที่ สัมพันธภาพภายในครอบครัว การพึ่งตนเองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีผลต่อความอบอุ่นของครอบครัว โดยรวมความอบอุ่นของครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก 2) ปัญหาร่วมที่สำคัญ คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้ การชำระคืนหนี้สิน) และสุขภาพ ส่วนความต้องการที่สำคัญ คือ การเสริมพลังอำนาจ 3) การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะในชุมชน คือ ครอบครัวลักษณะเฉพาะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไม่แยกจากครอบครัวทั่วไป คำนึงถึงสัมพันธภาพภายในครอบครัว การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัวและการพึ่งตนเองได้ พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวและครอบครัว

---

[21]วัฒนะ กัลป์ยาณ์พัฒนกุล และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่องหลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า บทคัดย่อ.

[22]ปริศนา กาญจนกันทร และ สุพรรณี ไชยอำพร, “ตัวแบบความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยยุคโลกาภิวัตน์”, วารสารพัฒนาสังคม, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 : 171.

ลักษณะเฉพาะในชุมชน บทบาทของนักพัฒนาครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม สร้างความเข้าใจ การยอมรับ และให้กำลังใจ[23]

ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้กล่าวถึงสถาบันครอบครัวไว้ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานขนาดเล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดของสังคม โดยทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนให้มีสุขภาวะที่ดี และพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ อีกทั้งครอบครัวเป็นแหล่งบ่มเพาะหล่อหลอมถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อและอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ครอบครัวจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลที่สุดต่อชีวิตมนุษย์ทุกคน ถือได้ว่า ครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญยิ่งของชุมชนและสังคมซึ่งนำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศชาติ ดังจะเห็นได้ว่า การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เป็นบ่อเกิดของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญต่อเนื่องไปอย่างไม่จบสิ้น การอยู่รวมกันไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ลูกซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือพ่อแม่ลูกอยู่กับปู่ย่าตายาย เป็นครอบครัวขยาย หรือแม้กระทั่งครอบครัวรูปแบบอื่น ๆ ต่างก็มีเป้าหมายของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคง ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข หรือเป็นคุณสมบัติของครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ คือ สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริตรู้จักประหยัดเก็บออมสร้างฐานะครอบครัวให้มั่นคง พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมไม่ทะเลาะเบาะแว้งทำร้ายกันและกันมีทักษะการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพสมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดี สถานที่อยู่อาศัยปลอดภัยถูกสุขลักษณะปราศจากมลพิษ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสมาชิกรู้จักคุณค่าตนเอง มีส่วนร่วมและบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ระบุตัวชี้วัดความเข้มแข็งของครอบครัวที่พึงประสงค์นี้ไว้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัวที่ได้อยู่ร่วมกัน การมีเศรษฐกิจพอเพียง การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีมีที่อยู่อาศัย การที่พ่อแม่เลี้ยงเอาใจใส่เลี้ยงดูให้เป็นคนดีมีความสุข ในขณะที่พ่อแม่ก็ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะโครงสร้างขนาดและจำนวนสมาชิกในครอบครัวอย่างเห็นได้ชัด อันเนื่องมาจากตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมาอัตราการเพิ่มของประชากรลดลงเหลือไม่เกินร้อยละ 2 ทำให้โครงสร้าง

[23]ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล, “การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะ ในพื้นที่เป้าหมายครอบครัวอบอุ่น”, วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ปีที่ 28 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563) : 197-198.

ประชากรมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยหญิงไทยมีบุตรเฉลี่ยเหลือเพียง 2 คนครอบครัวจึงลดขนาดลงเหลือเพียง 4-6 คนต่อครอบครัว[24]

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามีงานวิจัยหลาย ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัวและครอบครัวของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ เช่น ในประเด็นองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะ ในพื้นที่เป้าหมายครอบครัวการศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว การประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ ได้ยึดถือศีล 5 สังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมอื่น ๆ เป็นหลักในการครองเรือน ซึ่งแต่ละประเด็นนั้นยังมีประเด็นให้ศึกษาเพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้หลักพุทธปรัชญามาบูรณาการสร้างความเข้มแข็งของครอบครับครัวหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.7.1 ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1.7.2 ทำให้รู้หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1.7.3 ทำให้บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดอย่างมีประสิทธิภาพ

1.7.4 ทำให้สามารถนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นแบบอย่างกับผู้ที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

---

[24] ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์), 2553, หน้า 12.

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ หมายถึง ครอบครัวของหญิงไทยในจังหวัดร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชายชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นชาวอเมริกัน ชาวยุโรป และชาวเอเชีย

ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และลูก ๆ อย่างมีความรัก ความผูกพัน มีความห่วงใย ดูแลเลี้ยงดูกันอย่างมีความสุขตามอัตภาพ ประกอบไปด้วย 1) ด้านสัมพันธภาพ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านทุนทางสังคม 4) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

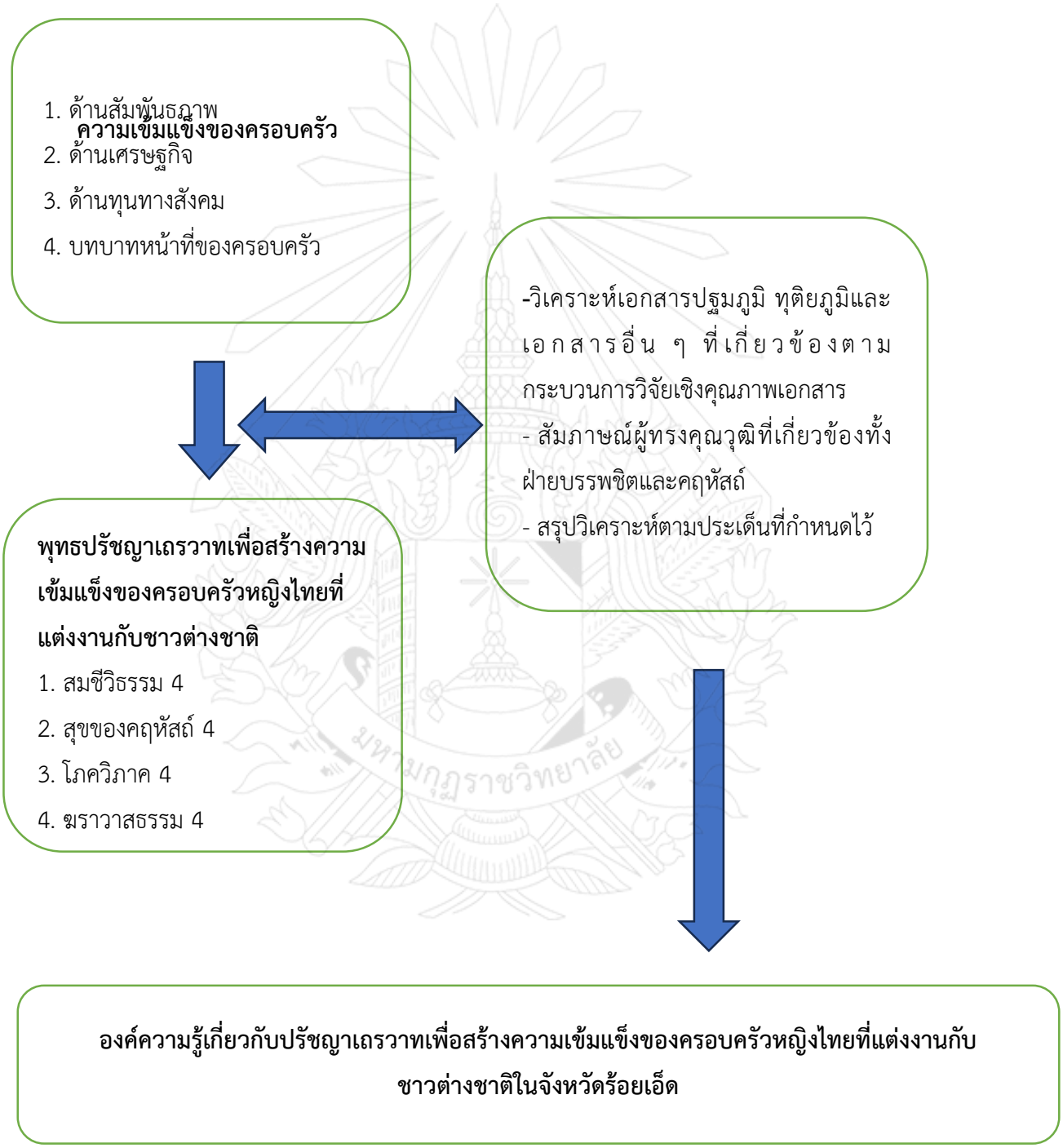
จังหวัดร้อยเอ็ด หมายถึง จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนอำเภอทั้งหมด 20 อำเภอ เป็นอีกจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีผู้หญิงแต่งงานกับชาวต่างชาติอยู่ในทุกอำเภอ ซึ่งได้กำหนดเป็นเป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง หลักคำสอนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี ในการสร้างความเข้มแข็งดำเนินชีวิตของปัจเจกชนและสังคม คือ 1) สมชีวิธรรม 2) สุขของคฤหัสถ์ 3) โภควิภาค 4) ฆราวาสธรรม

การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง การนำหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่เป็นหลักการ เป็นแนวคิด ที่เหมาะสมในการนำมาปรับใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

บทที่ 2
แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด” ได้ศึกษาเนื้อหาสาระที่สำคัญทั้งแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว

2.2 ประเภทของครอบครัว

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว

2.4 หญิงไทยในจังหวัดร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ

2.5 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวให้เข้าใจนั้น เบื้องต้นควรที่จะศึกษาคำว่าครอบครัวให้รู้และเข้าใจมากที่สุดจึงจะทำให้รู้และเข้าใจที่จะสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้และบรรลุเป้าหมายในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

2.1.1 ความหมายของครอบครัว

ครอบครัวคืออะไร มีขอบเขตขนาดไหน การที่จะรู้ว่าครอบครัวคืออะไรนั้นต้องศึกษาจากความหมายของครอบครัวจากเอกสารตำราวิชาการต่างที่ท่านผู้รู้ทั้งหลายได้เขียนไว้ จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้คือ

ครอบครัว คือ บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน[25]

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายของคำวา ครอบครัว หมายถึง ผูรวมครัวเรือน คือ สามีภรรยา และบุตร เป็นตน[26]

---

[25] กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *นิยามและประเภทครอบครัว*,[ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://infocenter.nationalhealth.or.th (1 กรกฎาคม 2565).

ทวีรัสมิ์ ธนาคม ได้ให้ความหมายในแง่มุมด้าน ๆ ว่า

1. ในแง่ชีววิทยาครอบครัว หมายถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่น สามีภรรยามีบุตร บุตรเกิดจากอสุจิของบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา ฉะนั้น บิดามารดากับบุตรจึงเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต แล้วแต่โครโมโซมและยีนที่บุตรได้รับจากทั้งบิดาและมารดา

2. ในแง่กฎหมาย ชายหญิงจดทะเบียนสมรสกัน มีบุตรคนเหล่านี้เป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิได้รับมรดกจากบิดามารดา ถ้าไม่มีบุตรผู้สืบสายโลหิตโดยตรงหรือจดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรม ก็นับว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย

3. ในแง่สังคม ครอบครัว หมายถึงกล่มที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย แต่มีปฏิสัมพันธ์กันให้ความรักและเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน

4. ในแง่สังคมวิทยาครอบครัว คือ สถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพสถาบันอื่น ๆ[27]

บุญลือ วันทายนต์ ได้ให้ความหมาย ของครอบครัวว่า หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานทางสังคมขนาดย่อย อันเกิดจากการที่ชาย หญิงมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกันนานพอที่จะให้กำเนิดบุตร และสามารถเลี้ยงดูบุตรนั้นให้อยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้[28]

สนิท สมัครการ ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวคือจุดเริ่มต้น ของชีวิตทันทีที่ ชีวิตเด็กกำเนิดขึ้นในครอบครัว พ่อแม่และสมาชิกทุกคนที่เกี่ยวข้องจะรวมกันทำหน้าที่ดูแลสมาชิกคนใหม่ให้ความรัก อาหาร ประสบการณ์ต่าง ๆ มากมายครอบครัวจึงมี อิทธิพลสำคัญต่อเด็ก ๆ ในการถ่ายทอดคำนิยม ทัศนคติบุคลิกภาพ และพฤติกรรม[29]

สรุปว่า ครอบครัว คือ สังคมขนาดเล็กที่เป็นจุดเริ่มต้นของคำว่า สังคม อันประกอบด้วย มารดา บิดา และ บุตร

2.1.2 ความเป็นมาของครอบครัว

ครอบครัวมีความเป็นมาอย่างไร มีลักษณะแบบไหน มีความสำคัญกับมนุษย์มากน้อยแค่ไหน ในทางพุทธปรัชญาครอบครัวของมนุษย์เกิดขึ้นครั้งแรกปรากฏในอัคคัญญสูตรว่า วาเสฏฐะและ

---

[26] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์), 2525, หนา: 168.

[27] ทวีรัสมิ์ ธนาคม, *ตำราครอบครัวสัมพันธ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิบูลยกจ์, 2518), หน้า 34.

[28] *ภาวินี เพ็งศาสตร์, แนวความคิดทางสังคมในเรื่ององสถาบันครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : การท่าเรือ, 2531), หน้า 25.

[29] สนิท สมัครการ, *ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย*, (เอกสารวิชาการ สถาบนบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, 2519) , (อัดสสำเนา).

ภารทวาชะ เมื่อสัตว์เหล่านั้น บริโภคข้าวสาลีซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลีนั้นเป็นภักษา มีข้าวสาลีนั้นเป็นอาหารได้ดำรงอยู่นานแสนนานสัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้นทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน และอวัยวะเพศหญิงปรากฏแก่ผู้เป็นหญิง อวัยวะเพศชายปรากฏแก่ผู้เป็นชาย กล่าวกันว่า หญิงเพ่งดูชาย และชายก็เพ่งดูหญิงนานเกินไป เมื่อชนทั้ง 2 เพศ ต่างเพ่งดูกันและกันนานเกินไปก็เกิดความกำหนัดขึ้น ความเร่าร้อนก็ปรากฏขึ้นในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัย ชนเหล่านั้นจึงได้เสพเมถุนธรรม[30] จากพุทธพจน์ที่ตรัสนี้ทำให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของครอบครัวตามแนวพุทธปรัชญา ทำให้เห็นว่ามนุษย์ที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่ประจำจิตใจนั้น ความสุขจากการมีครอบครัวและใช้ชีวิตครองเรือนจัดว่าเป็นความสุขที่มนุษย์ส่วนใหญ่ยังต้องแสวงหา และแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิตทุกชีวิตที่ปรารถนาจะได้คู่ครองที่ดีมีความสุขจากการมีคู่ครองหรือการครองเรือน เมื่อมีความปรารถนาเป็นเช่นนี้อยู่ก็ต้องสร้างเหตุปัจจัยให้พร้อม เพราะความสุขของครอบครัวอยู่ที่การกระทำ หรือความประพฤติของสามีและภรรยาเป็นหลัก บุคคลทั้งสองต้องมีคุณธรรมในการอยู่ครองเรือนร่วมกัน จึงจะเป็นเหตุซึ่งนำผลคือความสุขมาให้ในการครองเรือน[31]

โดยปกติแล้วการครองเรือนของมนุษยชาตินั้น ถือเป็นเรื่องธรรมชาติ การมีครอบครัวและการครองเรือน หมายถึง การที่สามี ภรรยาตัดสินใจร่วมหอลงเรือนมั่นหมาย มุ่งมีครอบครัว มีคู่ร่วมชีวิตจิตใจ ครอบครองและเป็นเจ้าของทั้งร่างกายและจิตใจโดยหวังพึ่งพิงทะนุถนอม ให้ความสุขแก่กันและกันในภพนี้ตลอดชีวิต โดยรักเดียวใจเดียวเท่านั้น การให้ความรักเดียวใจเดียว มุ่งมั่นเพียงคู่รักของตนเอง เพื่อหวังสร้างครอบครัว สร้างฐานะให้มีครอบครัวที่มั่นคงเป็นการเชิดชูเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองและเป็นการหมายถึง ต้นตระกูลหรือชาติสกุลด้วย เพราะกฎหมายนั้นระบุไว้ให้คนปฏิบัติ เช่น สังคมไทยเมื่อหญิงชายแต่งงานกันแล้ว จะมีการจดทะเบียนสมรสและปรับเปลี่ยนนามสกุลตามผู้ชาย เมื่อมีบุตรเกิดขึ้นในครอบครัวก็ถือเป็นสายเลือด สายโลหิต และใช้นามสกุลของบิดาผู้ให้กำเนิดด้วย ในต่างชาติต่างภาษาก็ปฏิบัติเฉกเช่นกัน (Name & Surname) การแต่งงานกันนั้นในจารีตประเพณีสังคมไทย จะจัดพิธีทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู โดยจะจัดให้มีพิธีบายศรีสู่ขวัญและมีการดน้ำสังข์ ผูกข้อมือ และอวยพรจากผู้อาวุโสเครือญาติ และญาติ ๆ ที่เคารพนับถือ ซึ่งทุก ๆ คนที่ไปในงานพิธีแต่งงานจะได้รับเชิญเพื่อเป็นเกียรติ เมื่อพิธีการแต่งงานเสร็จก็จะไปขอรับการจดทะเบียนสมรสที่ที่ว่าการอำเภอ จึงเชื่อว่าปฏิบัติตามกฎหมายและถูกต้อง พร้อมทั้งถูกจารีตประเพณีวัฒนธรรมไทยด้วย ส่วนการแต่งงานอีกแบบหนึ่งไม่ถูกต้อง เช่น ผู้หญิงหรือชายเสพสมมีเพศสัมพันธ์ต่อกันแล้วไม่ยอมจัดรูปแบบตามประเพณีนิยม ทั้งนี้ เพราะขาดทุนและทรัพย์ในการที่จะไปดำเนินการจัดงาน[32]

---

[30] ที.ปา. 11/126/92.

[31] ณรงค์ เส็งประชา, *มนุษย์กับสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดี้ยนสโตร์, 2541), หน้า 23.

[32] ณรงค์ เส็งประชา, *วิถีไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดี้ยนสโตร์, 2544), หน้า 34.

ครอบครัวเป็นสิ่งคู่กันกับมนุษย์ปุถุชนคนทั่วไป เป็นธรรมชาติของสัตว์โลกทั่วไปที่ ที่ต้องขยายเผ่าพันธ์ของตนเพื่อให้เผ่าพันธ์อยู่คู่กับโลกต่อไป

2.1.3 ลักษณะของครอบครัวไทย

ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ เพราะครอบครัวเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ปุถุชนผู้ที่ยังมีกิเลสในจิตใจ ดังที่ปรากฏในอัคคัญสูตรนั้นเอง ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชาชนส่วนมากของประเทศนับถือพระพุทธศาสนา ฉะนั้น ระบบความเชื่อด้านศาสนาและวัฒนธรรมสังไทยจึงรับมาจากประเทศอินเดียที่กำเนิดพระพุทธศาสนา ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้ศึกษาลักษณะของครอบครัวไทยต่อไป

คำว่า ลักษณะ หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว[33] นั่นคือครอบครัวไทยจะมีลักษณะเฉพาะตัวตนของคนไทย เพราะเมื่อเห็นครอบครัวไทยก็ย่อมสามารถมองเห็นลักษณะนิสัย อุปนิสัย จิตใจ และอื่น ๆ อีกมากในความเป็นครอบครัวไทย โดยปกติแล้วลักษณะของครอบครัวมักจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ ค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นสำคัญ สำหรับครอบครัวไทยเรานั้นได้รับอิทธิพลจาก “ค่านิยม” (Values) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวไทยมีอยู่ 6 ประการ ได้แก่

1) ครอบครัวไทยนิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ และให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ความรักให้เกียรติแก่สมาชิกในครอบครัวตามควรแก่ฐานะของตน เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัวและเป็นผู้นำของครอบครัวมีอำนาจและสิทธิมากที่สุดในครอบครัว เป็นผู้บริหารภายในครอบครัวและเป็นผู้สืบสกุล บุตรจะต้องใช้นามสกุลของบิดา และภรรยาต้องใช้นามสกุลของสามี

2) ครอบครัวไทยให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโส (Seniority) มีการเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยส่วนใหญ่มักจะมีการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักเคารพผู้อาวุโสกว่า เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทท่วไป บุคคลผู้สูงอายุในครอบครัวมักจะได้รับความเคารพยำเกรง และเป็นที่พึ่งของผู้เยาว์อยู่เสมอทั้งการให้คำปรึกษาด้านส่วนตัวและการงาน เพราะฉะนั้นในครอบครัวไทยจึงปรากฏคำลำดับขั้นของความมีอาวุโสไว้มากมาย (ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่) การแสดงความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสนี้อาจเป็นผลมาจากค่านิยมในเรื่องการยกย่องผู้อาวุโสคนไทยเป็นสำคัญ เพราะคนไทยมักจะให้เกียรติต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเชื่อว่ามีประสบการณ์ชีวิตมากมาย จึงสามารถเข้าใจถึงสภาพต่าง ๆ ได้ดีกว่าคนที่มี

---

[33] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุคส์ พับลิเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2546), หน้า 1001.

อายุน้อยกว่า ดังนั้น ผู้อาวุโสจึงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในสังคมไทย ดังคำกล่าวที่ว่า “ตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด”

3) ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยว (Monogamy) คือผู้ชายมีภรรยาคนเดียวตามกฎหมายแต่ความจริงของลักษณะครอบครัวไทยในเรื่องที่ผู้ชายมีภรรยาคนเดียวหรือหลายคนนั้นยังไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดเนื่องจากหลักฐานต่าง ๆ ในอดีตนั้นได้แสดงให้เห็นว่าชายไทยมักนิยมมีภรรยาหลายคนซึ่งเป็นการสมรสแบบ Polygyny ดังเราจะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์เจ้าฟ้า ฯ ขุนนางชั้นสูงข้าราชการพ่อค้าหรือแม้แต่คนธรรมดาในสมัยก่อนนิยมมีภรรยาครั้งละหลาย ๆ คนถือว่าเป็นการสร้างบารมีและแสดงความสามารถทางเพศด้วยจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชการที่ 8) จึงมีกฎหมายระบุแน่ชัดว่าให้ผู้ชายไทยสามารถทำการสมรสได้เพียงครั้งเดียวการสมรสครั้งต่อมาถือว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมายเพราะฉะนั้นถ้าพิจารณาในแง่ของกฎหมายไทยปัจจุบันเป็นเกณฑ์ก็อาจกล่าวได้ว่าครอบครัวไทยเป็นแบบสามีเดียวภรรยาเดียว (Monopoly) แต่ในทางปฏิบัติผู้ชายไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและมีตำแหน่งทางสังคมสูง ๆ นั้นยังคงนิยมมีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกันซึ่งสังคมนิยมเรียกภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นว่า “อนุภรรยา”

4) มีความผูกพันทางสายโลหิต กล่าวคือครอบครัวไทยมักจะมีญาติพี่น้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่พ่อแม่รักใคร่ผูกพันกับลูกมาก แม้ลูกจะแต่งงานแยกย้ายมีครอบครัวไปแล้วก็ยังคงห่วงใยและยังให้ความอุปการะอยู่เสมอถึงแม้ว่าบ้านจะอยู่ห่างไกลกันก็ยังไปมาหาสู่พึ่งพาอาศัยกันเหมือนเดิม

5) เด็กเป็นที่รวมความสนใจของครอบครัวกล่าวคือโดยทั่วไปแล้วครอบครัวไทยทุกคนรักเด็กพ่อแม่เสียสละทุกอย่าง เพื่อลูกส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษา เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตเด็กจะถูกอบรมให้รู้จักช่วยตนเองตั้งแต่ยังเล็ก และเมื่อโตขึ้นเด็กก็จะพยายามสร้างตัวเองให้มากที่สุด

6) ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear Family) ในปัจจุบันนี้ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยวคือมีพ่อแม่ลูกเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในสังคมเมืองมักจะไม่ค่อยมีญาติพี่น้องมาอาศัยอยู่ด้วยการที่ครอบครัวเดี่ยว กลายเป็นครอบครัวที่สำคัญของสังคมในปัจจุบันเพราะเป็นครอบครัวที่ย้ำถึงความเป็นอิสรเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าของคนไทยในปัจจุบันนี้แต่ก็ยังปรากฏว่า มีครอบครัวแบบขยายอีกเป็นจำนวนมากในสังคมชนบทซึ่งส่วนมากเราจะพบในลักษณะญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในย่านเดียวกันหรือปลูกบ้านใกล้เคียงกัน แม้จะแต่งงานแล้วก็ตามญาติพี่น้องผู้อาวุโสมีอำนาจเหนือสมาชิกทุกคนในครอบครัว และเป็นผู้ชี้ขาดมีการให้ความ

ช่วยเหลือกันภายในครอบครัวทั้งกำลังทรัพย์และกำลังแรงงานด้วยในสมัยปัจจุบัน ครอบครัวแบบนี้มีปริมาณน้อยมากเพราะอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกนั่นเอง[34]

จากเหตุผลข้างต้นดังกล่าวน่าจะเป็นแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสังคม 3 ประการคือ แนวความคิดเรื่องระบบสังคม แนวความคิดเรื่องชนชั้นทางสังคมและแนวความคิดเรื่องคุณภาพชีวิตดังนี้

1) แนวความคิดเรื่องระบบสังคม เป็นการพิจารณาระบบสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มบุคคล และองค์กรทางสังคม โดยการกำหนดนโยบายสังคมมีความสงบสุขราบรื่นได้ต้องมีวัฒนธรรม ประเพณี ศีลธรรม และศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวที่จะโยงความสัมพันธ์ของคนกลุ่มบุคคล และองค์กรทางสังคมไว้ด้วยกัน เครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้จะต้องมีวิวัฒนาการสอดคล้องกับภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แนวความคิดเรื่องผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้ได้ให้ความสำคัญกับ การยึดเหนี่ยวสังคมไว้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2) แนวความคิดเรื่องชนชั้นทางสังคม แนวความคิดนี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยค่อนข้างมาก โดยมีวิวัฒนาการจากค่านิยมเก่า ๆ ซึ่งเดิมสังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบชนชั้นในแง่ของจิตใจตามระบบอุปถัมภ์ ต่อมาแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนไปเป็นการให้ความสำคัญในเชิงวัตถุ เพราะเป็นยุคของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่มักจะเอื้อต่อคนกลุ่มน้อย ทำให้เกิดปัญหาระว่างชนชั้นเนื่องจากอิทธิพลของค่านิยมทางวัตถุดังกล่าวและเมื่อแนวคิดนี้เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบการเมืองด้วย จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นจนแยกไม่ออกว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งเชิงเศรษฐกิจหรือสังคม

3) แนวความคิดเรื่องคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาของสังคมและเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กันกับแนวทางการปฏิบัติ โดยให้ความสำคัญในด้านจิตใจ เศรษฐกิจ วัตถุและสภาพแวดล้อมของมนุษย์ โดยมองว่าการที่คนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น อย่างน้อยต้องมีอากาศบริสุทธิ์หายใจ หรือเด็กทารกที่เกิดมาต้องไม่ตายด้วยโรคที่สามารถป้องกันหรือรักษาได้ แนวคิดนี้พยายามที่จะบอกสังคมวัฒนธรรมและสังคมที่น่าอยู่จะต้องประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง จัดเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน[35]

ครอบครัวไทยนิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ครอบครัวไทยให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโส ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยว มี

---

[34] บันเทิง พาพิจิตร, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร, โอเดียนสโตว์, 2547), หน้า 39-40.

[35] โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, *การพัฒนาประเทศไทย แนวความคิดและทิศทาง*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2533), หน้า 133-134.

ความผูกพันทางสายโลหิต เด็กเป็นที่รวมความสนใจของครอบครัว ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ในปัจจุบันนี้ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยวคือมีพ่อแม่ลูกเป็นส่วนใหญ่

2.1.4 ความสำคัญของครอบครัว

ลักษณะของครอบครัวไทยมีลักษณะที่เด่น ๆ อยู่ 6 ประการคือ นิยมให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว นับถือผู้อาวุโสมีลักษณะเป็นครอบครัวเดียวหลาย ๆ รูปแบบ เช่น ครอบครัวเดียวแบบขยาย ครอบครัวเดียวแบบพ่อแม่ลูก ครอบครัวเดี่ยวแบบพ่อหรือแม่เลียงเดียว เป็นต้น ปัจจุบัน คอบครัวเดียวในสังคมไทยจะเป็นครอบครัวเดี่ยวแบบครอบครัวเดียวแบบพ่อแม่ลูก ครอบครัวเดี่ยวแบบพ่อหรือแม่เลียงเดียวเป็นส่วนมาก ลำดับต่อไปจะศึกษาว่าครอบครัวมีความสำคัญกับสังคมไทยอย่างไรบ้าง มีรายละเอียดดังนี้

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ฉะนั้นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือทรัพยากรบุคคลหรือประชาชน นั่นเอง การที่สังคมของไทยเราจะดีขึ้นได้ จะต้องพิจารณาจากสภาพของประชาชนว่ามีปัญหาด้านใดมีพฤติกรรมอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้พัฒนาประชาชน เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป สถาบันพื้นฐานของการสร้างคนในชาติ คือ ครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นผู้สร้างบุคลิกภาพของทุกคนการเจริญเติบโต ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญาอารมณ์หรือสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูของบิดามารดา ซึ่งเรามักกล่าวเสมอว่า บิดามารดา คือ ครูคนแรกของลูก แม้ว่าลูกจะเติบโตจนเข้าโรงเรียนได้แล้วบิดามารดาก็ยังต้องทำหน้าที่เสมือนครูอยู่เช่นเดิม นั่นคือ คอยเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนลูกด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิริยามารยาท ความประพฤติบาปบุญคุณโทษ สิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ เป็นต้น ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นหน่วยแรกที่สุดของสังคมเพราะ เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่น ๆ ใน สังคม โดยไม่มีสถาบันใดสามารถทำหน้าที่นี้แทนครอบครัวได้ ฉะนั้น ถ้าบิดามารดาได้ให้ความรัก ความอบอุ่น ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนอบรมบ่มนิสัย ช่วยกันสั่งสอนชักจูงให้ลูกประพฤติดีแล้ว ก็นับได้ว่าครอบครัวได้ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ ในการสร้างคนของชาติเพื่อพัฒนาสังคม และมีชีวิตที่ผาสุกในระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

ครอบครัวไทยแต่เดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกครอบครัวหลายช่วงอายุอย่างน้อย 3 รุ่น คือ (1) รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย (2) รุ่นพ่อ แม่ (3) รุ่นลูก ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีความร่วมมือกันในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมค่านิยม ความเอาใจใส่ในสภาวะวิกฤต คนในครอบครัวมีความอบอุ่น และปลอดภัย ครอบครัวได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ และมีผลต่อคุณภาพสังคม

ครอบครัวมีหน้าที่เลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต แต่เนื่อง จากครอบครัวเป็นหน่วยมูลฐานของสังคม เพราะสังคมจะออกมาเป็นรูปใด ส่วนใหญ่จะขึ้นกับการดำเนินชีวิตหรือการอบรมเลี้ยงดูลูกของครอบครัว ฉะนั้น ทุกครอบครัวต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสภาพของสังคมในอนาคตด้วย นั่นคือ ถ้าทุก

ครอบครัวได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเป็นอย่างดีแล้ว ก็อาจจะคาดหวังได้ว่า สังคมในอนาคต ย่อมเป็นสังคมที่ผาสุกและมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ในการพิจารณาความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อมนุษย์นั้น ทางที่ดีที่สุด ก็คือ การพิจารณาดูบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวว่ามีอยู่ประการใดบ้าง และหน้าที่เหล่านั้นได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์แต่ละคนและตอบสนองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมอย่างไรบ้างถ้าการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ได้มาก ครอบครัวก็มีความสำคัญต่อมนุษย์มากเช่นเดียวกัน[36]

ประเด็นที่เห็นควรกล่าวต่อจากความสำคัญ คือ หน้าที่ของครอบครัวหรือการครองเรือนร่วมกัน สามารถพิจารณาได้ว่า จากการเกิดภาวะเหตุการณ์ ปรากฏารณ์ และเกิดมีอุปสรรคหลาย ๆ อย่าง เช่น หญิงชายเมื่ออยู่ร่วมกันไปนาน ๆ จะมีเรื่องบาดหมางจิตใจเกิดขึ้นทั้งนี้เพราะด้านเศรษฐกิจ อารมณ์ ความคิดเห็นที่เบี่ยงเบนจนไม่อาจควบคุมให้คงที่ได้ ดังนั้นหากครอบครัวไม่เข้มแข็ง ผู้อยู่ในหรือครัวเรือนก็พลอยจะได้รับผลกระทบที่ไม่ดีไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จะต้องฝึกจิตใจให้มีวิญญาณรักความสงบความรื่นเริง จึงจะทำครอบครัวไปสู่ความร่มเย็น โดยในความเป็นจริงแล้ว ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญมาในทุกสังคม มีบทบาทและหน้าที่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ ถือเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวเข้มแข็งปัญหาคนชรา และปัญหาเด็กจะไม่เกิดปัญหาของสังคม ชาวตะวันตกส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งไร้ค่า ดังนั้น หน้าที่ของครอบครัวมีอยู่ 8 ประการ ได้แก่

1) หน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตส่วนบุคคลของบุตร
2) การให้ความรัก ความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย
3) การให้เสรีภาพส่วนบุคคล
4) การแนะนำสั่งสอน
5) การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิกิริยาของผู้อื่น
6) หน้าที่ในการสร้างสันติสุขภายในบ้าน
7) การสร้างความเป็นปึกแผ่น มั่นคง ให้แก่ครอบครัว
8) หน้าที่ในการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจ[37]

นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้ทำการศึกษาหน้าที่ของครอบครัวแล้ว พบว่าครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของคน และยังทำหน้าที่สนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ การทำหน้าที่ของครอบครัวอาจแยกได้ 4 ประการ ดังนี้

---

[36] มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *มนุษย์กับอารยธรรม (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ 1-7,* พิมพ์ครั้งที่ 2, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2539, หน้า 137-139.

[37] จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, *สังคมวิทยาตามหลักการทางพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2545, หน้า 79-80.

1) หน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม เพื่อทดแทนสมาชิกของสังคมที่สิ้นชีวิตลง

2) หน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ให้มีชีวิตรอด ทารกแรกเกิดและเด็กไม่สามารถดูแลตนเองได้

3) หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไปสู่สมาชิกใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4) หน้าที่หล่อหลอมกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นบทบาทที่สำคัญมาก เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์จะไม่รู้ว่าอะไรเหมาะสมไม่เหมาะสม เราจะใช้สัญชาตญาณเป็นตัวกำหนดการกระทำ ดังนั้นจึงต้องมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกติกา กฎระเบียบและบรรทัดฐานของสังคมเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ถ้าไม่มีจะทำให้เกิดความยุ่งเหยิง (Chaos) ครอบครัวจึงต้องทำหน้าที่หล่อหลอมเด็กให้เป็นสมาชิกที่พึงปรารถนาของสังคมดังนั้น ความสำคัญของครอบครัวจึงพอสรุปได้ว่า

1) ครอบครัวเป็นเบ้าหลอมทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะของสมาชิก การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน มีการถ่ายโยงค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธาและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตลอดจนมีการพักผ่อน สันธนาการ และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน บรรยากาศ และวิธีการ อบรมเลี้ยงดูการอบรมสั่งสอนการเป็นพ่อแบบ แม่แบบ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวไม่ว่าจะในทางบวกหรือในทางลบได้ค่อย ๆ หล่อหลอมพื้นฐานทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และจิตใจของสมาชิกในครอบครัวในรูปแบบต่าง ๆ มีผลต่อโดยตรงต่อการการแสดงบทบาททางสังคมของสมาชิกในสถาบันอื่นต่อไป

2) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางการศึกษาของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ ฝึกฝนและอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบสังคมหรือการขัดเกลาทางสังคมทั้งอย่างเป็นทางการ และ ไม่เป็นทางการ

3) ครอบครัวสร้างคุณภาพชีวิต คุณลักษณะต่าง ๆ ที่บ่งชี้ถึงลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพข้างต้นนี้ ครอบครัวจะเป็นสถาบันที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้นกับชีวิตของสมาชิกในครอบครัวได้

4) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการพัฒนาสังคม สถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ วัฏจักรของการเกิด การเติบโต เข้าสู่วัยเรียน วัยทำงาน วัยแต่งงาน วัยเลี้ยงดูลูกของตนเอง วัยดูแลพ่อแม่เมื่อแก่ชราลง สอนและฝึกให้ทุกคนต้องมีบทบาทหน้าที่ในฐานะต่าง ๆ ในครอบครัว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเข้าไปมีบทบาทภาระหน้าที่และมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

5) ครอบครัวเป็นหน่วยวางรากฐานการปกครองในระดับต่าง ๆ ครอบครัวทำหน้าที่ปฐมภูมิที่สำคัญที่สุดคือการให้กำเนิดเด็ก ให้การเลี้ยงดูผู้เยาว์ ให้การศึกษา สร้างคนให้รู้จักระเบียบสังคม

การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังรับไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของชนกลุ่มนั้น เด็กที่เกิดและเจริญเติบโตมาจากครอบครัวแบบใด ย่อมได้รับการถ่ายทอดแนวความคิด เจตคติและพฤติกรรมต่าง ๆ ติดมาจากครอบครัวเดิมไม่มากก็น้อย และนำไปใช้ปฏิบัติในสังคมที่เขาอยู่อาศัย[38]

นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นเสมือนแหล่งบ่มเพาะทักษะทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกา มีบทบาท หน้าที่รับผิดชอบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การตัดสินใจร่วมกัน รู้จักรับฟังและสื่อสารเจรจาประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และเหตุผล รู้จักการให้อภัยกัน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่และแบ่งงานกันในครอบครัวอย่างชัดเจน จะเห็นว่าในสมัยก่อนแม้ภรรยาจะมีฐานะเป็นรองสามี แต่ก็มีการแบ่งหน้าที่กัน ซึ่งฝ่ายสามีมีอำนาจการตัดสินใจภายนอกบ้าน การเป็นผู้นำในขณะเดียวกันภาระการดูแลบ้านเรือนและผู้คนในบ้านเป็นหน้าที่ของฝ่ายภรรยา สำหรับผู้สูงอายุจะทำหน้าที่อบรม สั่งสอน ขัดเกลาสมาชิกที่เป็นเด็กให้เรียนรู้การดำเนินชีวิตเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล[39]

ครอบครัว คือ สถาบันพื้นฐานของการสร้างคนในชาติ มีหน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตส่วนบุคคลของบุตร การให้ความรักความอบอุ่นมั่นคงปลอดภัย การให้เสรีภาพส่วนบุคคล แนะนำสั่งสอน หน้าที่ในการสร้างสันติสุขภายในบ้าน สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่ครอบครัว หน้าที่ในการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจ ฉะนั้นครอบครัวจึงเป็นสถานบันที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติ

2.2 ประเภทของครอบครัว

สถาบันครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกในครอบครัวให้สามารถอยู่ในสังคมได้บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของครอบครัวล้วนมีอิทธิพลต่อสังคม เนื่องจากการกระทำหน้าที่ของสถาบันสังคมแต่ละสถาบันจะมีผลกระทบถึงผู้อื่นหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบสังคม[40] ซึ่งสถาบันครอบครัวไทยในอนาคตมีแนวโน้มว่าประเภทของครอบครัวจะมีหลายประเภทกว่าเดิม ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาค้นคว้าประเภทของครอบครัวในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ว่ามีกี่ประเภท ดังนี้

---

[38]ภิญโญ ทองดี, “*ความสำคัญของครอบครัว*,” http://www.human.cmu.ac.th/~hc/ebook/006103/lesson1/01.htm. (18 มกราคม 2561)

[39]มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *มนุษย์กับอารยธรรม (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ 1-7,* หน้า 137-139.

[40]พิมพ์ใจ ไมตรีเปรม, “การศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของพนักงานภาคธุรกิจในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อาชญาวิทยาและงานยุติธรรมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ), 2543, หน้า 10.

2.2.1 ครอบครัวพื้นฐาน (ครอบครัวเดี่ยว)

ครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามี ภรรยาอาจมีหรือไม่มีบุตร พ่อหรือแม่อยู่กับบุตร หรือพี่น้องหรือญาติไม่เกินสองรุ่นใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน[41] สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย สามีภรรยาและบุตร (บุตรอาจเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) เป็นครอบครัวที่มีความสำคัญอย่างใกล้ชิดที่สุด ครอบครัวในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะมีมากขึ้น เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ เพราะการมีครอบครัวใหญ่เป็นการสิ้นเปลือง โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันมีค่าครองชีพสูงขึ้น บุตรหลานที่แต่งงานแล้วจึงมักแยกตัวออกไปตั้งครอบครัวใหม่ นอกจากนี้ครอบครัวเดี่ยวยังมีความเป็นอิสระแต่ข้อเสียคือจะทำให้ห่างเหินจากญาติพี่น้อง ทำให้เกิดความว้าเหว่และขาดความอบอุ่น[42] นอกจากนี้ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ ได้กล่าวไปในทางเดียวกันว่า ครอบครัวเดียวคือ ครอบครัวที่พ่อ แม่ บุตร ซึ่งมีที่อยู่อาศัยตามลำพังตนเอง หาเลี้ยงครอบครัวตนเอง ครอบครัวส่วนใหญ่ในซีกโลกต่าง ๆ ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว[43] สถาบันพัฒนาการสาธารณอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กล่าวถึงครอบครัวเดี่ยวไว้ใน วิจัยสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ว่า ครอบครัวเดี่ยว คือครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐานประกอบด้วยคน 2 รุ่นอายุ คือ บิดา มารดา และบุตรธิดา อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่ในทางวัฒนธรรมจะมีญาติอยู่ด้วย อาทิ ในสังคมไทย บางครอบครัวต้องเลี้ยงบิดามารดาของฝ่ายสามีหรือภรรยา หรือบางครอบครัวมีพี่น้องของสามีหรือภรรยาที่ยังเป็นโสดมาอาศัยอยู่ด้วยการที่มีญาติอาศัยอยู่ด้วยบ้างก็ไม่ทำให้เนื้อแท้กลายเป็นครอบครัวแบบอื่นไป เพราะอำนาจของหัวหน้าครอบครัวยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ครอบครัวแบบนี้เกิดขึ้นได้ง่าย บางคนนิยมเรียกว่า ครอบครัวพื้นฐาน เพราะครอบครัวแบบนี้เป็นรากฐานของครอบครัวแบบอื่น[44]

สรุปว่า ครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวแรกของมนุษย์ หมายความว่า เมื่อมนุษย์มีครอบครัวครั้งแรก เรียกครอบครัวนั้นว่าครอบครัวเดี่ยว

2.2.2 ครอบครัวที่มีพ่อ แม่ ลูก และปู่ ย่า ตา ยาย (ครอบครัวใหญ่)

ครอบครัวใหญ่หรือที่เรียกอีกอย่างว่าครอบครัวขยาย ครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยายเป็นครอบครัว ที่ประกอบด้วยสมาชิกครอบครัว 3 รุ่นขึ้นไป คือ พ่อ แม่ บุตร และปู่ ย่า ตา ยาย หรือ

---

[41]กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *นิยามและประเภทครอบครัว*, หน้า 4.

[42]สุพัตรา สภาพ, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2536), หน้า 36-37.

[43]พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 24.

[44]สถาบันพัฒนาการสาธารณอาเซียนมหาวิทยาลัยมหิดล, *รายงานการวิจัยสัมพันธภาพในครอบครัวไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ห้างห่นส่วนจำกัดแทนทองชินวัฒนการพิมพ์, 2552), หน้า 9-10.

อาจมีญาติคนอื่นอาศัยอยู่ร่วมกัน[45] ครอบครัวแบบนี้ก็ยังเป็นครอบครัวแบบพื้นฐานอยู่รวมกันตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไปเป็นหน่วยครอบครัวใหญ่กว่าครอบครัวเดิมนั้นเอง อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินต่าง ๆ ไม่ได้อยู่ที่พ่อหรือแม่ แต่อยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก[46] ฉะนั้น ครอบครัวขยายจะประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไปมาอยู่รวม แต่ครอบครับขยายที่แท้จริงประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นญาติกัน ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และลูก ๆ ครอบครัวขยายนี้เกิดขึ้นเพราะลูก ๆ ที่แต่งงานแล้ว ไม่ออกไปตั้งครอบครัวใหม่ แต่กลับนำภรรยาหรือสามีมาอยู่ร่วมกับครอบครัวที่ตนเองกำเนิด

ครอบครัวขยายอาจจะประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวและญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น อาจจะอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน คือ บ้านหลังเดียวกัน หรือในเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจจะปลูกบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน แม้จะแต่งงานแล้วก็ตาม เช่นอาจเป็นแบบ 3 ชั่วอายุคนอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน โดยมีพี่น้องที่แต่งงานแล้วหลายคู่ คือ ทั้งคู่สมรสและบุตร รวมทั้งปู่ ย่า หรือ ตา ยาย อยู่ด้วยกัน ครอบครัวประเภทนี้จะมีความรักความอบอุ่น แต่ขาดความเป็นอิสระ เพราะสมาชิกที่อาวุโสสูงสุดจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว อาจจะเป็น คุณปู่ หรือ คุณตา ก็ได้ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลความสุข ความทุกข์ของสมาชิกในครอบครัว เป็นระบบที่ญาติพี่น้องมีความรักความผูกพันกันมาก ครอบครัวแบบนี้จะพบมากในสังคมเกษตรกรรม[47]

ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่มีสมาชิกซึ่งมีมีความสัมพันธ์ฉันญาติมิตรขยายออกไปจากครอบครัวเดี่ยวโดยทางใดทางหนึ่ง เป็นการขยายโดยการเพิ่มคู่สมรส เช่น ในกรณีครอบครัวของชายที่มีภรรยาหลายคนหรือครอบครัวที่หญิงมีสามีหลายคน หรือ ขยายโดยครอบครัวของพี่น้องที่แต่งงานแล้วอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีคู่สมรสหลายคู่อยู่ในบ้านเดียวกันหรือขยายโดยมีคนหลายรุ่นหลายอายุอยู่ด้วยกัน มักปรากฏและพบได้ในสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมเดิมหรือสังคมล้าหลัง เพราะต้องการแรงงานของสมาชิกในการประกอบอาชีพและที่สำคัญคืออำนาจสิทธิ์ขาดภายในครอบครัวขึ้นอยู่กับระบบอาวุโสคือผู้อาวุโสจะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำครอบครัว[48] ในประเด็นนี้ สนิท สมัครการ ก็ได้กล่าวทำนองเดียวกันว่า ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม ตามปกติครอบครัว

---

[45]กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *นิยามและประเภทครอบครัว*, หน้า 10.

[46]เฉลียว บุญยงค์, *การศึกษาชีวิตครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538), หน้า 8.

[47]สุพัตรา สภาพ, *สังคมและวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2536), หน้า 36.

[48] จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549), หน้า 81.

แบบนี้ คือ ครอบครัวเนื้อแท้ ตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกัน ครอบครัวขยายจะมีอยู่ในสังคมที่มีการจัดระบบญาติสายเดี่ยวมากกว่าระบบญาติแบบอื่น ลักษณะที่ทำให้ครอบครัวขยายมีความแตกต่างจากครอบครัวเนื้อแท้คือ อานาจในการตัดสินใจหรือตัดสินปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวที่มิได้อยู่ที่พ่อหรือแม่ (สามีหรือภรรยา) แต่ว่าอำนาจในครอบครัวนี้มักจะอยู่ที่ญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง[49]

ครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย คือ ครอบครัวเดี่ยวที่เป็นครอบครัวดั้งเดิมหรือครอบครัวแรกของมนุษย์ เมื่อสามีภรรยาอยู่ร่วมกันแล้วมีบุตรทั้งชายและหญิง จะคนเดียวหรือหลายคนก็ได้เมื่อบุตรเหล่านั้นโตขึ้นถึงวัยถึงเวลาต้องแต่งงานมีครอบครัวก็ได้แต่งงานมีครอบครัว แต่ไม่ได้ย้ายที่อยู่หรือย้ายออกไปสร้างครอบครัวของตนขึ้นมาใหม่ต่างหาก แต่ได้อยู่รวมกันกับพ่อแม่ของตนที่บ้านเกิดดั้งเดิม ครอบครัวประเภทนี้เป็นครอบครัวแบบดั้งเดิมของคนไทยตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษหรือเรียกว่าในยุคเกษตรกรรม โดยเฉพาะในภาคอีสานของไทยคนอีสานเมื่อบุตรแต่งงานแล้วโดยเฉพาะฝ่ายหญิงจะอยู่รวมบ้านเดียวกันกับพ่อแม่ไปจนกว่าว่าจะมีบุตรคนอื่นแต่งงานอีกผู้ที่แต่งงานก่อนถึงจะแยกออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ของตนขึ้นมา ซึ่งส่วนมากก็จะอยู่ในที่ผืนเดียวกันกับพ่อแม่ ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวหนึ่งมีบุตรชายหญิง 5 คน เป็นชาย 2 หญิง 4 คน ในส่วนของบุตรที่เป็นชายนั้นเมื่อแต่งงานแล้วจะไปอยู่บ้านของภรรยา ส่วนผู้หญิงนี้เมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่บ้านเดียวกันกับพ่อแม่ เมื่อพี่สาวคนโตแต่งงานแล้วก็จะอยู่บ้านเดียวกันกับพ่อแม่และน้อง ๆ ไปก่อนจนถึงเวลาสมควรหรือน้องสาวแต่งงานก็จะแยกตัวออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ ใกล้ ๆ บ้านพ่อแม่นั้นเอง ส่วนน้องสาวคนเล็กสุดเมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่บ้านหลังเดิมกับพ่อแม่เป็นผู้รับภาระหลักในการเลี้ยงดูพ่อแม่ เวลาผ่านไปสังคมไทยเปลี่ยนแปลงตามทำให้โครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนตาม จนถึงในยุคปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนไปคนอีสานออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่ค่อยมีคนอยู่บ้านทำไร่ทำนากันเหมือนก่อนบางคนไปทำงานมีเงินก็ซื้อบ้านอยู่ที่ต่างจังหวัดใกล้ที่ทำงาน โดยไม่กลับมาอยู่กับพ่อกับแม่ ทำให้ความเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยายแทบไม่มีในภาคอีกสานเลยในปัจจุบัน

2.2.3 ครอบครัวที่มีพ่อ แม่ และลูก (ครอบครัวแยกจากครอบครัวใหญ่)

ครอบครัวเดี่ยวในหัวข้อนี้เป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกจากครอบครัวขยาย ซึ่งจะแตกต่างจากครอบครัวเดียวในข้อแรก ในประเด็นที่ว่าเป็นครอบครัวที่แยกออกมาจากครอบครัวขยาย แต่จะเหมือนกันในประเด็นที่ว่าเป็นครอบครัวใหม่ของคู่สามีภรรยาที่ต้องบริหารและจัดการด้วยคนสองคนเป็นหลัก เพื่อทำให้ครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น เป็นการวางแผนอนาคตไว้ให้บุตรที่จะเกิดมามีความเป็นอยู่ที่ดี

---

[49] สนิท สมัครการ, อ้างถึงใน โสภา ชปีลมันน์, *การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมประเทศไทย,* (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการชมรมสร้างสรรค์สังคม, 2534), ไม่ปรากฏหน้า.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ ได้กล่าวถึงครอบครัวเดี่ยวประเภทนี้ว่า ครอบครัวซึ่งพ่อแม่ลูกอยู่อาศัยตามลำพังตนเอง หาเลี้ยงครอบครัวด้วยตนเอง ครอบครัวส่วนใหญ่ในโลกสมัยปัจจุบันนี้มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ทั้งนี้ครอบครัวเดี่ยวมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ ครอบครัวเดี่ยวที่มีชายเป็นหัวหน้าครอบครัว และ ครอบครัวเดี่ยวที่มีหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึงครอบครัวเดี่ยวว่า เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย สามีภรรยาและบุตร หรือบุตรบุญธรรม เป็นครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ครอบครัวประเภทนี้ มีความเป็นอิสระสูงมากแต่ก็ทาให้ห่างเหินจากญาติ ซึ่งอาจทาให้เกิดความว้าเหว่และขาดความอบอุ่นได้ในภายหลัง[50] ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกครอบครัว 1–2 รุ่น คือ พ่อ แม่ หรือบุตร แต่ปัจจุบันได้ขยายความไปถึงคู่สมรสเพศเดียวกันด้วย โดยบุตรในครอบครัวเดี่ยวนั้นอาจเป็นบุตรทางสายโลหิตหรือบุตรบุญธรรมก็ได้

ยศ สันตสมบัติ กล่าวถึงครอบครัวเดี่ยวว่า เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกเท่านั้น ได้แก่ครอบครัวที่ประกอบชายและหญิงที่เป็นคู่สมรสหนึ่งกับบุตรที่ยังไม่ได้แต่งงาน โดยสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เป็นระบบครอบครัวสากลที่พบเห็นอยู่ทั่วไป อนึ่งครอบครัวเดี่ยวนี้อาจมีคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ เช่น คนใช้หรือผู้อาศัยอยู่ด้วยก็ได้ เพราะเป็นพื้นฐานของครอบครัวแบบอื่น ๆ จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วยพ่อแม่และบุตร[51] หรืออีกนัยหนึ่ง ครอบครัวเดี่ยวจะนับความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดคือ ทั้งทางสายโลหิตและกฎหมาย เป็นครอบครัวเล็ก ซึ่งมีมากในสังคมชายตะวันตก มีอิสระเสรีในการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องน้อยลง เกิดจากแนวโน้มสังคมซึ่งย้ำความคิดเรื่องความเป็นตัวเองประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจทำให้ไม่อาจรับภาระในการเลี้ยงดูบุคคลอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์นอกเหนือจากสายโลหิต[52] ครอบครัวเดี่ยว มี 2 รูปแบบ คือ ครอบครัว 1 รุ่น ที่ประกอบด้วย สามีและภรรยาที่ไม่มีลูก และครอบครัว 2 รุ่น ที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก[53] ครอบครัวเดี่ยว เป็นครอบครัวที่มีมากในสังคมปัจจุบัน มีทั้งที่แต่งงานแล้วมีลูกแล้วหรือยังไม่มีลูกและอยู่ด้วยกันแต่ยังไม่ได้แต่งงาน ครอบครัวเดี่ยวนี้มีความเหมือนกันกับครอบครัวพื้นฐานในประเด็นที่ว่าเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่และบุตรเหมือนกัน แต่ครอบครัวเดี่ยวนี้เป็นครอบครัวที่แยกตนออกมาจากครอบครัวขยาย ซึ่งครอบครัวขยายเกิดขึ้นจากครอบครัวพื้นฐานอีกที

---

[50]สุพัตรา สภาพ, *สังคมและวัฒนธรรมไทย*, อ้างแล้ว, หน้า 66.

[51] ยศ สนตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 109.

[52] สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, *ครอบครัวสัมพันธ์*, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2554), หน้า 88.

[53]มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม (มสส.), *รอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ความรู้สำหรับการพัฒนาครอบครัวในชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม), หน้า 5.

2.2.4 ครอบครัวที่มีพ่อและลูก (ครอบครัวเดี่ยว)

ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวหรือครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว หมายถึง ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ เพียงคนเดียวทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกเพียงลำพัง ซึ่งอาจเกิดจากการสิ้นสุดของชีวิตคู่ 4 รูปแบบ คือ การละทิ้ง การแยกทาง การหย่าร้าง และการเสียชีวิตของคู่สมรส รวมไปถึงครอบครัวที่เกิดจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์หลังการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรส โดยครอบครัวมารดาหรือบิดาคนเดียวอาจอาศัยอยู่ แยกต่างหากหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นลักษณะครัวเรือนขยายได้ แต่ไม่มีการอยู่กินฉันสามีภรรยา หรือฐานะคู่รักของหญิงหรือชายระหว่างผู้ เป็น มารดาและบิดา และในบางสังคมยังให้ความหมายครอบคลุมถึงการเลี้ยงลูกตามลำพังของหญิงที่ต้องการมีลูกจากการผสมเทียม หรือใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้กำเนิดลและการรับบุตรบุญธรรมของหญิงหรือชาย[54] แนวโน้มของครอบครัวเลี้ยงเดียวมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ขนาดครอบครัวเล็กลง และส่วนใหญ่เป็นครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว[55] ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวหมายถึงครอบครัวที่มีแม่หรือพ่อเลี้ยงลูก ตามลำพัง อาจเกิดจากการแยกทางหย่าร้าง คู่สมรสเสียชีวิตหรือหญิงที่มีลูกโดยไม่มีการแต่งงาน[56] สาเหตุของการกลายเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว มาจากความเปราะบางของ ครอบครัว ได้แก่ ปัญหาการหย่าร้าง ความรุนแรงในครอบครัว การใช้สารเสพติด การพนัน รัฐจึงควรมีมาตรการในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในปัจจุบันไทย[57] ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดียวจึงเป็นครอบครัวที่พ่ออยู่กับบุตรและโดยส่วนมากถ้าคู่ไหนที่แต่งงานและจดทะเบียนสมรสเมื่อหย่าร้างหรือเลิกรากันไปแล้ว ถ้ามีบุตรคนเดียวเป็นชาย บุตรจะไปอยู่กับแม่ ถ้าบุตรเป็นหญิงส่วนมากจะไปอยู่กับพ่อ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวโดยพ่อหรือว่าจะเป็นแม่ก็ดี ครอบครัวประเภทนี้ส่วนมากจะทำให้บุตรกลายเป็นเด็กมีปัญหา เพราะขาดความอบอุ่นขาดที่พึ่ง เพราะมีปมด้อยเรื่องพ่อแม่เลิกกัน ส่งผลทำให้การดูแลเอาใจใส่บุตรนั้นไม่เพียงพอ โดยเฉพราะในสังคมปัจจุบันที่ค่าครองชีพสูงทำให้การดิ้นรนในการเลี้ยงตัวเองเลี้ยงครอบครัวของหัวหน้า

---

[54]วรุณศิริ ปราณีธรรมและประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน, *พ่อเลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน*, <http://dspace.spu.ac.th>. (1 กันยายน 2565).

[55]คาสปาร์ พีค, วาสนา อิ่มเอม, รัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์,*รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน*, <https://thailand.unfpa.org>. (1 กันยายน 2565).

[55]ณฐพร เยี่ยมฉวี, “บทบาทครอบครัวกับการทารุณทางเพศเด็ก”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์), 2560, หน้า 12.

[55] รุจา ภู่ไพบูลย์ และคณะ, *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาครอบครัวไทยแบบบูรณาการตามวงจรชีวิตครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2562, หน้า 12.

[56]ณฐพร เยี่ยมฉวี, “บทบาทครอบครัวกับการทารุณทางเพศเด็ก”, วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์), 2560, หน้า 12.

[57]รุจา ภู่ไพบูลย์ และคณะ, *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาครอบครัวไทยแบบบูรณาการตามวงจรชีวิตครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2562, หน้า 12.

ครอบครัวเพิ่มขึ้นเท่าทวีคูณ พ่อต้องทำงานหนักขึ้น ในแง่ของปัญหาสังคมที่เกิดจากครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว จากการสำรวจมุมมองของประชาชนของเอแบคโพลล์สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมร้อยละ 53.7 โดยให้เหตุผลว่า เพราะขาดความอบอุ่น ขาดที่พึ่ง ร้อยละ 38.3 ดูแลไม่ทั่วถึง ไม่มีเวลาให้บุตร ร้อยละ 17.9 และทำให้บุตรมีปมด้อย กลายเป็นเด็กมีปัญหา ร้อยละ 16.3[58] ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว เป็นครอบครัวประเภทครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวประเภทนี้มีแนวโน้มว่าจะมีมากขึ้นในปัจจุบัน

2.2.5 ครอบครัวที่มีแม่และลูก (ครอบครัวเดี่ยว)

ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว “ครอบครัว แม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีสมาชิกหลักคือ แม่และลูกเนื่องจากสาเหตุของการหย่าร้าง เป็นหม้ายแยกทาง ถูกทอดทิ้งเป็นมารดานอกสมรส การรับบุตรบุญธรรม และการไม่มีฝ่ายชายเป็นพ่อของลูกในครอบครัว ซึ่งที่อยู่อาศัยอาจแยกแตกต่างหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นครอบครัวเดิม เครือญาติทั้งนี้และทั้งนั้น ต้องไม่มีการอยู่แบบสามีภรรยา[59] ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวเกิดขึ้นจากปัญหาเดียวกันกับครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว คือเกิดจากการสิ้นสุดความสัมพันธ์ หย่าร้าง แยกทาง และเป็นหม้ายจากการเสียชีวิตของคู่ชีวิต[60] ครอบครัวแม่เลี้ยวเดี่ยวในปัจจุบันมีจำนวนมากกว่าครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว สภาพปัญหาของการเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวมักมีหลากหลายครอบคลุมมิติสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ ค่านิยม สัมพันธภาพภายในครอบครัว ความกังวลที่เกิดขึ้นในจิตใจ เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจความทุกข์และตึงเครียด เป็นต้น เนื่องจากต้องดูแล จัดการครอบครัวเพียงลำพัง ส่งผลให้แม่เลี้ยงเดี่ยวต้องใช้ชีวิตยากลำบากมากขึ้นแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวนั้นจะต้องประสบกับภาวะยากลำบากทางเศรษฐกิจในครอบครัวต้องเป็นผู้หารายได้ในการดูแลครอบครัวเพียงลำพังเนื่องจากเสาหลักของครอบครัวเสียชีวิตหรือหย่าร้างไปทำให้ต้องมีหน้าที่ในการแบกรับภาระแต่เพียงผู้เดียวภาวะความยากลำบากทางเศรษฐกิจนั้นยังส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านอื่น ๆ เป็นระบบเช่นความเครียดการไม่มีเวลาดูแลบุตรความท้อแท้เป็นต้นเนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจและ สังคมที่กดดันการที่ต้องทำหน้าที่ในการแป็นแม่และพ่อควบคู่กันไป แม่เลี้ยงเดี่ยวบางรายมักมี

---

[58]เอแบคโพลล์, ภาพลักษณ์ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทยปัจจุบัน, < https://www.ryt9.com>. (1 กันยายน 2565).

[58]คาสปาร์ พีค, วาสนา อิ่มเอม, รัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์, *รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน*, หน้า 81.

[59]เพยาว์ รื่นรวย, “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในใจของแม่เลี้ยงเดี่ยวโดยใช้ทฤษฎีการปรึกษาเล่าเรื่องเป็นฐาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา), 2562, หน้า 12.

[60]คาสปาร์พีค, วาสนา อิ่มเอม, รัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์, *รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน*, หน้า 81.

อุปสรรคในการเป็นหัวหน้าครอบครัวอาจจะแตกต่างกันไปเนื่องจากพื้นฐานทางการศึกษาอาชีพฐานะทางครอบครัวและฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น ก่อนที่จะต้องมาเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว มีอาชีพการงานที่มั่นคงรายได้ที่เพียงพอก็อาจจะไม่กระทบต่อการทำหน้าที่ในการดูแลครอบครัวเท่าใดนัก แต่หากเดิมแม่เลี้ยงเดี่ยวไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นแม่บ้านเมื่อต้องมาเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว การเริ่มต้นในการทำงานและรายได้ตอบแทนที่น้อยอาจจะมีความยากลำบากมากกว่าแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีอาชีพมั่นคง เป็นต้น และนอกจากนี้ประเด็นของวัฒนธรรมทางสังคมที่แตกต่างกันของชนบทและเมืองยังส่งผลต่อการทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเนื่องจากค่านิยมของคนในชนบทที่มองว่าหน้าที่ในการเป็นหัวหน้าครอบครัวควรเป็นผู้ชายเมื่อแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องมาทำหน้าที่แทนฝ่ายชายในการเป็นหัวหน้าอาจจะมีความกดดันเนื่องจากความกังวลว่าจะสามารถทำหน้าที่ได้ดีเพียงใดจะสามารถดูแลลูกได้หรือไม่ การหารายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครอบครัวให้เพียงพอ จะเห็นได้ว่าแม่เลี้ยงเดี่ยวนั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตนเองให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและสภาพเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลในครอบครัว ให้ครอบครัวนั้นสามารถที่จะดำเนินต่อไปอย่างมีความสุขได้[61] ครอบครัวแม่เลียงเดี่ยว เป็น 1 ใน 2 ของครอบครัวประเภทเลี้ยงเดี่ยว ซึ่งครอบครัวประเภทนี้เกิดขึ้นจากการจบสิ้นการใช้ชีวิตคู่แบบสามีภรรยา แต่การที่จะเป็นครอบครัวประเภทเลี้ยงเดี่ยวนั้นต้องเป็นครอบครัวที่มีบุตรก่อนที่จะสิ้นสุดการครองชีวิตคู่ ด้วยสาเหตุ แยกทาง หย่าร้าง และคู่ครองหรือสามี ภรรยาเสียชีวิต เป็นต้น ครอบครัวประเภทนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ความเชื่อ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

2.2.6 ครอบครัวที่ลูกอาศัยอยู่กับญาติ ปู่ ย่า ตา ยาย ป้า อา และอื่นๆ ผู้เป็นญาติ หรือครอบครัวข้ามรุ่น ครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวประเภทต่อมาคือ ครอบครัวที่บุตรอาศัยอยู่กับญาติ หรือเรียกว่า ครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวผู้สูงอายุอยู่ลำพังกับเด็ก เรียกอีกอย่างว่า ครอบครัวแหว่งกลาง (Skipped-Generation Family) คือ ครอบครัวที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับเด็ก โดยไม่มีผู้อื่นอาศัยอยู่ด้วย อาจ ถูกพ่อแม่ทิ้ง พ่อแม่เสียชีวิต หรือเป็นผลจากสภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้คู่สมรสซึ่งเป็นวัยแรงงานตัดสินใจย้ายถิ่นไปทำงานต่างพื้นที่เป็นสาเหตุที่ต้องทิ้งไว้กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ให้มีหน้าที่ดูแลทำให้ผู้สูงอายุต้องทำงานเลี้ยงตนเองและต้องรับภาระดูแลหลานด้วย[62] เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ครัวเรือนพิเศษ หมายถึง ครัวเรือนที่มีสมาชิกคนเดียว ครัวเรือนที่สมาชิกไม่ได้เกี่ยวพันเป็นเครือญาติกันรวมทั้งครัวเรือนที่มีแต่

---

[61]ณัฐชลียา ถาวร, “การศึกษากระบวนการเสริมพลังของแม่เลี้ยงเดี่ยวสู่การเป็นจิตอาสา”, วิทยานิพนธ์, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2558, หน้า 32-33.

[62]กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *นิยามและประเภทครอบครัว*, หน้า 11.

ผู้สูงอายุและเด็กอยู่ด้วยกันมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยครัวเรือนที่มีแต่ผู้สูงอายุและเด็กอยู่ ด้วยกันมีอยู่ในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมืองและครัวเรือนที่มีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น ครอบครัวข้ามรุ่นนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวและครัวเรือน 4 มิติคือ

1. ด้านการแต่งงาน คือการที่ชายและหญิงตกลงปลงใจที่จะมีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะสามี และ ภรรยา หรือเป็นคู่อยู่กินกัน ไม่ว่าจะมีการจัดการตามประเพณีหรือตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม

2. ด้านความมั่นคงหรือไม่มั่นคงของความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา หรือคู่อยู่กิน ซึ่งในที่นี้คือ เรื่องการหย่าร้าง และการแยกทางกันอันเป็นการสิ้นสุดความสัมพันธ์แบบสามีภรรยา หรือคู่อยู่กิน ไม่ว่าจะโดยพฤตินัยหรือนิตินัยก็ตาม

3. ด้านขนาดครอบครัว หมายถึงจำนวนบุตรซึ่งเกิดจากบิดามารดาเดียวกันหรือต่างบิดามารดากัน

4. ด้านรูปแบบการอยู่อาศัย ด้านนี้เป็นเรื่องของโครงสร้างและองค์ประกอบครัวเรือนรูปแบบที่เรา ได้ยินและใช้กันจนคุ้นเคยคือการอยู่กินเป็นครัวเรือนขยายและครัวเรือนเดี่ยว[63]

ครอบครัวแบบข้ามรุ่นนี้เกิดจากการเปลี่ยนแลงทางสังคมไปตามยุคสมัยคือ เปลี่ยนจากยุคเกษตรกรรม มาสู่ยุคอุตสาหกรรม และเปลี่ยนมาเป็นยุคดิจิทัล ในยุคการเกษตรกรรมนั้นครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยวแบบครอบครัวพื้นฐานและครอบครัวขยาย เมื่อเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ประชาชนเริ่มมีการออกไปทำงานต่างจังหวัดมากขึ้นจนเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมเต็มตัวผู้ที่เดินทางออกไปทำงานต่างจังหวัดเริ่มมีการซื้อบ้านใกล้ ๆ ที่ทำงานเมื่อย่างเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีหรือยุคดิจิทัล ยุคปัจจุบัน โครงสร้างของครอบครัวไทย โดยเฉพาะในภาคอีสานก็ได้เปลี่ยนไปอย่างสมบูรณ์ ประชาชนในวัยทำงาน ได้เดินทางไปขายแรงงานกันแทบไม่เหลืออยู่ในถิ่นบ้านเกิด คงมีแต่ผู้สูงอายุ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และวัยรุ่นที่ยังไม่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา ยังเข้าตลาดแรงงานไม่ได้ ถึงอย่างไรก็ตามเด็กที่เรียนในระดับอุดมศึกษาก็ไม่ได้พักที่บ้านกับปู่ ย่า หรือ ตา ยาย แต่ไปพักที่ใกล้ ๆ สถานศึกษาที่ตนไปศึกษา ทำให้ที่บ้านเกิดเดิมหรือที่ครอบครัวเดิมมีแต่เด็ก ๆ ที่เรียนขั้นพื้นฐาน และมัธยมศึกษา จึงเป็นที่มาของครอบครัวข้ามรุ่น

---

[63] ปิยวัฒนเกตุ วงศาและคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการความอยู่ ดีมีสุขของครัวเรือนชนบทไทยภายใต้ การเปลี่ยนแปลงทางประชากรและสังคม”, (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล), 2559, หน้า 325-326.

ประเภทของครอบครอบที่ศึกษามาทั้ง 6 แบบนี้ เป็น ประเภทของครอบครัวที่พบเห็นในสังคมตั้งแต่สมัยโบราณ ยุคเกษตรจนถึงปัจจุบัน ครอบครัวทั้ง 6 ประเภท เมื่อย่อลงได้ 2 ประเภทใหญ่ คือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเดี่ยวนี้แยกออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ครอบครัวพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกว่าครอบครัวแรก (2) ช่วงที่ 2 เป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกจากครอบครัวขยายอีกที่ ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวข้ามรุ่น เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายคือ ครอบครัวที่มีสามาชิกอยู่ด้วยกันในครอบครัวเดียวกันถึง 3 ชั่วอายุ ได่แก่ ปู ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ และบุตร ครอบครัวขยายนี้ เป็นรูปแบบของครอบครัวของชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทยอีสาน เพราะชาวอีสานตั้งแต่ยุคแรก ๆ นั้นเมื่อบุตรแต่งงานแล้วจะไม่นิยมแยกออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ทันที แต่จะนิยมอยู่บ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ไปจนถึงเวลาอันควร บุตรจึงแยกบ้านออกไปสร้างบ้านหลังใหม่สร้างครอบครัวใหม่ของตนเองขึ้นมา แต่ก็นิยมสร้างอยู่ในที่ใกล้ ๆ กับบ้านพ่อบ้านแม่หรือเรียกว่าบ้านหลังเดิม และนิยมให้บุตรคนเล็กอยู่บ้านหลังเดิมเพื่อดูแลพ่อแม่อย่างใกล้ชิด ส่วนครอบครัวเดี่ยวในช่วงที่เริ่มจากการออกมาสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรในยุคแรก ๆ ได้สร้างอยู่ใกล้บ้านพ่อแม่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากยุคเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นยุคอุตสาหกรรมมีการออกไปทำงานนอกบ้านหรือต่างจังหวัด เริ่มย้ายไปถิ่นฐานสร้างบ้านสร้างครอบครัวใกล้ที่ทำงาน ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดียวและครอบครัวข้ามรุ่นในยุคปัจจุบัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว

2.3.1 ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว

ครอบครัวเข้มแข็ง คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้าง ปรับตัวได้ในสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่สั่นกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาก็สามารถร่วมกันแก้ไขจนลุล่วงไปได้ด้วยดี[64] สมาชิกในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัวต่อสมาชิก สามารถพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจ สุขภาพ และทางข้อมูลข่าวสารและโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา มีทุนทางสังคม มีการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากและมีการหลีกเลี่ยงภาวะ

---

[64]สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, *นโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์), 2559, หน้า 6.

เสี่ยง[65] เป็นสภาพครอบครัวที่พึงประสงค์อันเกิดจากการรวมตัวในรูปแบบที่หลากหลายของบุคคลที่มาดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมายและแสดงบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม[66] เพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครองครัวมีการอบรมบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคม ตลอดจนดูแลสมาชิกในครอบครัวที่เป็นผู้ด้อยโอกาสหรือช่วยเหลือตัวเองไม่ได้[67] เป็นครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวทุกคนรักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันและรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีสุขภาพดี รู้จักดูแลที่อยู่อาศัยให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ตลอดจนมีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี ตลอดจนปฏิบัติตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย[68]

ความหมายของครอบครัวเข้มแข็งสรุปได้ว่า บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย คือการสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์โดยการมีบุตรธิดา ที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้าง ปรับตัวได้ในสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่หวั่นไหวกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาก็สามารถร่วมกันแก้ไขจนลุล่วงไปได้ด้วยดี ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี

2.3.2 แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว

ได้ทราบแล้วว่าความหมายของครอบครัวเข้มแข็งคืออะไร ในลำดับต่อไปจะได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวต่อไป ดังนี้

กระทรวงสุขภาพและบริการมนุษย์ ของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่า ครอบครัวเข้มแข็งต้องมีองค์ประกอบ 9 ประการคือ

---

[65]จรรจา สุวรรณทัต, *ชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554), หน้า 1-2.

[66]มนนิภา สังข์ศักดา, “ครอบครัว เบ้าหลอมพัฒนาคนให้มีคุณภาพ”, *วารสารเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, ปีที่ 39 ฉบับที่ 1 : 49.

[67]นิตยา กมลวัทนนิศา, “ความอยู่ดีมีสุข : เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา”, *วารสารเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, ปีที่ 39 ฉบับที่ 1 : 15.

[68]กองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน, *ปัจจัยสนับสนุนความแข้มแข็งของครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : กองสตรี เด็ก และเยาวชน, 2543), หน้า 31-32.

1. การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Communication)

2. มีการสนับสนุนหรือส่งเสริมซึ่งกันและกัน (Encouragement of Individuals)

3. มีพันธะมั่นคงทางจิตใจต่อครอบครัว (Commitment to Family)

4. มีความเชื่อความศรัทธาในศาสนาหรือในจิตวิญญาณ (Religious Orientation)

5. มีปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมที่ดีต่อกันและต่อสังคมภายนอก (Social Connectedness)

6. มีความสามารถในการปรับตัว (Ability To Adapt)

7. แสดงออกถึงความซาบซึ้งน้ำใจที่มีให้แก่กันและกัน (Expressing Appreciation)

8. มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตน (Clear Roles)

9. รู้จักใช้เวลาร่วมกัน (Time Together) [69]

อนึ่ง Stinnett และ DeFrain ได้เสนอวิธีการเพื่อให้เห็นได้ชัดเจนว่าครอบครัวไหนเข้มแข็งหรือครอบครัวไหนอ่อนแอโดยใช้หลักการเลือกครอบครัวที่เข้มแข็งด้วยหลัก 3 ประการนี้ คือ

1. เป็นครอบครัวที่มีความสุขในชีวิตสมรสระดับสูง

2. มีความพึงพอใจความสัมพันธ์พ่อแม่และลูก

3. การทำหน้าที่ได้ดีในการตอบสนองความต้องการของกันและกันของสมาชิกในครอบครัว

โดย Stinnett และ DeFrain ได้เสนอโมเดลครอบครัวเข้มแข็ง โดยกล่าวว่า ลักษณะของครอบครัวที่เข้มแข็งต้องมีองค์ประกอบ 6 ข้อ ดังนี้

1. การมีพันธะผูกพัน

2. ความซาบซึ้งและความรัก

3. การสื่อสารเชิงบวก

4. การใช้เวลาร่วมกัน

5. การมีความผาสุกทางวิญญาณที่ดี

6. การมีความสามารถจัดการกับปัญหาและวิกฤตการณ์ในชีวิตได้[70]

จะเห็นได้ว่าครอบครัวจะเกิดความเข้มแข็งได้นั้น นอกจากการมีความรักความผูกพันที่ดีต่อกันแล้ว ต้องสามารถจัดการกับปัญหาและวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวได้ด้วยการร่วมมือร่วมใจกันมีความคิดในเชิงบวกต่อกัน มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน

---

[69] Maria Krysan et al., *Identifying Successful Families: An Overview of Constructs and Selected Measures,* (Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation : U. S. Department of Health and Human Sevices, 1990), p. 3.

[70] DeFrain, John, *Strong Family, Family Matters, o. 53,* (Winter 1999), pp. 8-13.

ครอบครัวเป็นสังคมขนาดเล็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมขนาดใหญ่ ฉะนั้น หากครอบครัวแต่ละครอบครัวมีความเข้มแข็งย่อมทำให้สังคมระดับใหญ่ ๆ มีความเข้มแข็งตามไปด้วย เพราะครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานสำคัญทำหน้าที่หล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกในของครอบครัว ด้วยการอบรมเลี้ยงดูให้ความรักความเอื้ออาทรให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อเป็นบุคคลที่มีคุณภาพมีความพร้อมที่จะทำงานเต็มที่และสร้างสรรค์เป็นพลังที่สำคัญในการสร้างพลังและประเทศชาติต่อไป ครอบครัวจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อต่อชีวิตทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ความเป็นปึกแผ่นเข้มแข็งของครอบครัวในสังคม

มีคำถามว่า แบบไหนถึงเรียกว่าครอบครัวมีความเข้มแข็ง อะไรเป็นตัวชี้วัดหรือตัดสินว่าครอบครัวมีความเข้มแข็ง มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง หมายถึง ข้อกำหนดที่ได้รับการยอมรับเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือการประเมินผลและการเทียบเคียง เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย ตลอดจนการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทุกระดับเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว โดยมีมาตรฐานดังกล่าวแบ่งตัวชีวัดความเข้มแข็งของครอบครัวออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวใช้ประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวตนเอง

2. ระดับชุมชน เพื่อให้หน่วยงานและองค์กรที่ทำงานด้านครอบครัวระดับชุมชนสามารถใช้ประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชน รวมทั้งเพื่อเป็นการตามติดและพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานและองค์กรส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชนต่อไป

3. ระดับประเทศ เพื่อใช้เป็นตัวบงชี้สถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวไทย เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ครอบครัวไทยและประเมินกลยุทธในการหาทางส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

องค์ประกอบและตัวชี้วัดมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวระดับประเทศและระดับชุมชน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก้ (1) ด้านสัมพันธภาพ (2) ด้านเศรษฐกิจ (3) ด้านทุนทางสังคม (4) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว[71] มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักการและแนวปฏิบัติการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งด้านสัมพันธภาพ

1) หลักการเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล พ่อแม่ลูกและบุคคลทุกคนในครอบครัว เพราะอาจมีความคิดและความรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกันและอาจมองสิ่งต่าง ๆ ต่างมุม

---

[71]สำนักงานกิจการสตรีและครอบครัว, “การวิเคราะห์สถานการณ์และการศึกษานโยบายมาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่นและครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ 1” , รายงานการวิจัย, (สำนักงานกิจกรรมสตรีและครอบครัว : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์), 2550, หน้า 66.

กัน ทุกคนจึงควรต้องรับฟังและเคารพในความคิดเห็นของกันและกันอย่างมีเหตุผลและมีความจริงใจต่อการยอมรับศักยภาพของกันและกัน

2) การพัฒนาทั้งหลายทั้งปวงมีฐานมาจากความสัมพันธ์ที่ดีทำให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี สุขภาพกายที่ดีและมีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ อีกทั้งยังลดความเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ต่อกันและความอาทรต่อกันมากขึ้น

3) ครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือร่วมใจของบุคคลในครอบครัวเพื่อสร้างฐานะความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาชีวิตครอบครัวโดยรวมและเพื่อเตรียมพร้อมต่อการเผชิญอุปสรรคหรือภาวะวิกฤตต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

4) การรู้จักใช้หลักธรรมในการสร้างคุณภาพความสัมพันธ์ในครอบครัวและรู้จักทะนุบำรุงรักษาสัมพันธภาพเช่นนั้นในครอบครัวด้วยการมีสติกำกับอารมณ์และพฤติกรรม ช่วยให้สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกครอบครัวสามารถดำเนินและพัฒนาต่อไปได้อย่างราบรื่น สัมพันธภาพเช่นนี้จะเปิดทางให้เกิดการสื่อสารที่ชัดเจน สร้างสรรค์ สามารถสนองตอบความต้องการของครอบครัวได้อย่างสมบูรณ์[72]

การพัฒนาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวทั้ง 4 อย่างนี้ เป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่สำคัญในการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง

2. หลักการและแนวปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างให้ครอบครัวด้านเศรษฐกิจ

การพึ่งตนเองได้ของครอบครัว หมายถึง ความสามารถของครอบครัวที่ยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง สามารถควบคุมทิศทางพฤติกรรมของครอบครัวให้ไปในทิศทางที่เป็นเป้าประสงค์ของครอบครัวได้ มี 4 ด้าน คือ

1) การพึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจ

ความเข้มแข็งของครอบครัวต้องมีฐานที่แข็งแรงพอสมควรทางเศรษฐกิจ การสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นควรดำเนินไปทีละน้อย และเริ่มจากพลังความกลมเกลียวใกล้ชิดกันของครอบครัวโดยเฉพาะพ่อแม่ลูก พ่อแม่สอนลูกตั้งแต่เล็กให้เคารพให้ประกอบอาชีพสุจริต และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกในด้านออม การใช้จ่ายไม่เกินตัว ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมพื้นฐานและแนวเศรษฐกิจพอเพียง การทำบัญชีการใช้จ่ายในครอบครัว เมื่อเกิดวิกฤตในครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจก็

---

[72]จรรจา สุวรรณทัต, *ชุดความรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง, สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว,* (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์), 2554, หน้า 18-19.

พยายามตั้งสติและใช้หลักการพึ่งตนเองก่อนด้วยการวิเคราะห์ดูสาเหตุและปัจจัยพยายามพริกวิกฤตให้เป็นโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัว

2) การพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพ

การที่ครอบครัวจะเข้มแข็งนั้นนอกจากว่าครอบครัวมีฐานะมั่นคงแล้ว สุขภาพของสมาชิกในครอบครัวก็เป็นสิ่งสำคัญ จึงควรระวังป้องกันรักษาตนเองด้านสุขภาพโดยปฏิบัติสิ่งต่อไปนี้

(1) พึงตระหนักในความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างสุขภาพทางร่างกายและสุขภาพทางจิตใจทางอารมณ์ เมื่อสุขภาพกายสมบูรณ์ดีสุขภาพจิตก็จะดีตามไปด้วย เมื่อร่างกายแข็งแรงจิตใจก็แข็งแรงอารมณ์ปลอดโปร่ง มองโลกในแง่ดี

(2) พึงเห็นความสำคัญของการพึ่งตนเองได้ในการรักษาสุขภาพ เพื่อการป้องกัน แต่ถ้าเกิดการเจ็บไข้ที่ไม่อาจดูแลตนเองได้ก็ไม่ประมาทหรือตื่นตระหนก หากรู้จักใช้การช่วยเหลือจากแหล่งชำนาญการต่าง ๆ ได้

(3) สร้างจิตสำนึกแห่งความปลอดภัยให้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัวให้ตระหนักในคุณค่าของการมีชีวิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย เพื่อรักษาความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ไม่เกิดความสูญเสีย

3) การพึ่งตนเองทางข้อมูลข่าวสาร

ยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร จำเป็นต้องมีการแสวงหาพร้อมกับการกลั่นกรองข้อมูลต่าง ๆ ที่จะเข้ามากระทบครอบครัว ทุกสิ่งทุกอย่างมี 2 ด้าน มีด้านดีและด้านไม่ดีข้อมูลข่าวสารในโลกปัจจุบันที่เข้ามากระทบต่อสัมผัสต่าง ๆ ของบุคคลมีมากมายเหลือคนานับ ทุกคนในครอบครัวต้องร่วมกันสร้างกำแพงรับความหนักเบาของข้อมูลที่เข้ามาสู่ครอบครัว ข้อมูลบางส่วนดีเป็นประโยชน์สำหรับการป้องกัน เช่น ข่าวสารด้านสุขภาพ ข้อมูลบางส่วนอาจใช้ในการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม ขณะบางส่วนอาจเป็นข้อมูลที่พึ่งระวังในการคัดกรอง การรับรู้ข้อมูลบางส่วนอาจเป็นอันตรายต่อการรับเข้ามาโดยปราศจากการคัดกรอง ข้อมมูลแต่ละประเภทแต่ละอย่างอาจมีความเหมาะสมต่อวัยหรือประสบการณ์ของบุคคลไม่เหมือนกัน ขณะที่ครอบครัวต้องยอมรับว่าข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมากและเปลี่ยนแปลงเร็วมาก ครอบครัวจึงมีหน้าที่ร่วมกันดูแลคัดกรองข้อมูลต่าง ๆ ให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกครอบครัวให้มากที่สุด รู้จักคัดเลือกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ทั้งในทางบวกและทางลบ

4) การพึ่งตัวเองทางการเรียนรู้

เนื่องจากการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในชีวิตของแต่ละบุคคลและครอบครัวทั้งนี้เพราะผลจากการเรียนรู้อาจนำบุคคลไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างมากมายโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมและจิตใจ กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นนับแต่เวลาที่เด็กเกิดปฏิสนธิในท้องของมารดา เด็กเรียนรู้ที่จะปรับตัวตั้งแต่ก่อนเกิดแล้วและมีชีวิตอยู่จนเท่าสิ้นชีวิตกระบวนการ

เรียนรู้จะดำเนินไปตลอดเวลาไม่สิ้นสุด ครอบครัวเข้มแข็งจึงต้องมีลักษณะการพึ่งตนเองได้ในด้านนี้ ถ้าปราศจากการพึ่งตัวเองทางการเรียนรู้ครอบครัวก็ไม่อาจพัฒนาไปสู่เสถียรภาพที่จะต่อต้านสิ่งที่เป็นอันตรายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกครอบครัว

3. หลักการและแนวทางเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งด้านทุนทางสังคม

เนื่องจากแต่ละครอบครัวจะมีทั้งจุดดีและจุดแตกต่างกันออกไป ทำให้ทุนทางสังคมที่จะมีส่วนเกื้อหนุนให้ได้รับการยอมรับจากบุคคลและสังคมทั่วไปของแต่ละครอบครัวมีไม่เหมือนกันแต่จากความแตกต่างดังกล่าวครอบครัวไม่ควรที่จะนำมาประเมินครอบครัวของตนว่ามีสถานภาพที่ตกต่ำตลอดไป หากต้องศึกษาและพิจารณาใคร่ครวญว่าจุดดีของครอบครัวของเราอยู่ที่ใดบ้างและจุดอ่อนของครอบครัวอยู่ ณ ที่ใด จะมีทางในการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นได้อย่างไรบ้างในอนาคต ต้นทุนทางสังคมครอบคลุมความหมายที่กว้างไปกว่าเรื่องของสถานภาพหรือวัตถุหรือความได้เปรียบทางกายภาพ หากยังมีความหมายครอบคลุมถึงลักษณะหรือคุณค่าภายในของตัวบุคคลหรือสังคมหากมีอยู่แล้ว แต่ไม่ได้รับการพัฒนาหรือตระหนักรู้ในความสำคัญ นับวันลักษณะและคุณค่าเหล่านั้น ก็จะลดทอนความงดงามหรือความมีคุณค่าลง จึงเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่จะรู้จักเข้าใจและเรียนรู้บุคคลในครอบครัว เช่น พ่อแม่เรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ในตัวลูก รู้จักพัฒนาและส่งเสริมสิ่งที่ดีที่มีอยู่ในตัวลูกให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็รู้จักเรียนรู้และเข้าใจลักษณะที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุงต่อไปเพื่อให้ลักษณะที่ยังไม่น่าพอใจนั้นจะได้รับการดูแลส่งเสริมแก้ไขจะเป็นทุนหนึ่งทางสังคมที่มีค่าได้นอกจากลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางจิตสังคม

แนวทางปฏิบัติเพื่อให้ครอบครัวสามารถรับมือกับภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1) การเตรียมพร้อมป้องกัน การรู้จักเตรียมตัวเตรียมใจไว้ให้พร้อมย่อมดีกว่ารอให้เกิดปัญหาเสียก่อนแล้วหาทางแก้ไข การเตรียมความพร้อมของครอบครัวสามารถกระทำได้หลายอย่าง ได้แก่ การแสวงหาข้อมูลความรู้ เริ่มตั้งแต่การสร้างชีวิตครอบครัวที่มีความสุข มั่นคง จำเป็นที่หุ้นส่วนชีวิตทั้งชายหญิงจะต้องมีการเตรียมตัวเตรียมใจ ด้วยการเรียนรู้กันและกันเห็นความสำคัญของการตรวจร่างกายและจิตใจเพื่อรับบทบาทใหม่ในครอบครัว เพื่อสร้างหลักฐานให้แก่ครอบครัว ด้วยการมีอาชีพและที่อยู่อาศัยที่มั่นคง

2) การรวมพลังกายกับจิตของสมาชิกในครอบครัวทุกคน เพื่อให้มีส่วนในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน โดยเริ่มจากหัวหน้าครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดีในการเผชิญกับปัญหาและแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์วู่วาม มีสติ และให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของทุกคนในครอบครัว

3) การปรับกายและจิตใจ เมื่อเผชิญกับภาวะเสี่ยงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และจะต้องปรับให้สามารถจัดการกับภาวะยากลำบากได้ ทุกคนภายในครอบครัวต้องตั้งสติ ไม่ตื่นตระหนก ตกใจและทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด

4) การรู้จักยอมรับการช่วยเหลือจากภายนอก ถ้าภาวะเสี่ยงและภาวะยากลำบากมีความรุนแรงเกินกว่าครอบครัวและสมาชิกจะรับได้โดยลำพังให้แสวงหาหรือรับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งอาจเป็นองค์กรหรือบุคคลที่มีทักษะและประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ

5) การมองภาวะเสี่ยง ภาวะยากลำบากและภาวะวิกฤตทั้งสองด้าน คือทั้งด้านบวกและด้านลบ และร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้เพื่อให้รอดพ้นจากสภาวะนั้นให้ได้ [73]

4. หลักการและแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งด้านบทบาทหน้าที่

1) ครอบครัวยังต้องพึงตระหนักในความสำคัญในหน้าที่และบทบาท ความรับผิดชอบของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ว่าต้องไม่ยกความรับผิดชอบนี้ให้แก่ใคร

2) สร้างแบบอย่างที่ดี มีวินัย และใช้คุณธรรมพื้นฐานในการดูแลครอบครัวให้ประจักษ์แก่เด็กและสมาชิกครอบครัวทุกคน

3) บทบาทของชายหญิง บทบาทของพ่อแม่และบทบาทของลูก อาจกำหนดให้มีแตกต่างกันบ้างในแต่ละสังคมวัฒนธรรม หากในการปฏิบัติบทบาทเหล่านี้มีไว้เพื่อสนับสนุนกันไม่ใช่ให้ลบล้างกัน แต่ต้องเติมให้กันและกันในภารกิจพัฒนาเด็กและครอบครัว

4) พึงรู้จักให้แรงเสริมกันและกันในการทำดีในบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวและรู้จักขยายขอบเขตของการทำความดีออกสู่ชุมชนและสังคมภายนอกอย่างสม่ำเสมอ[74]

การสร้างความเข้มแข็งด้วยบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพขึ้นภายในครอบครัว เพราะเมื่อสมาชิกในครอบครัวมีการรับฟังความเห็นของกันและกันทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีแล้วความเข้มแข็งย่อมเกิดขึ้นในครอบครัวนั้น

2.4 หญิงไทยในจังหวัดร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ

การแต่งงานมีครอบครัวเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนนั้นต้องการ เพราะการแต่งงานมีคู่ครองถือเป็นพื้นฐานในการสร้างครอบครัวให้มีความสุข การการแต่งงานของมนุษย์นั้น มีทั้งที่แต่งงานกับคนในชนชาติเดียวกันที่มีวิถีชีวิตชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรมเดียวกัน และต่างชาติต่างภาษาต่างศาสนาต่างวัฒนธรรมกัน การแต่งงานกับชาวต่างชาติของผู้หญิงชาวไทยไม่ใช่เรื่องใหม่ที่พึ่งเกิดขึ้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไทยมีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติและได้มีการแต่งงานระหว่างผู้หญิงไทยกับชาวต่างชาติที่มาค้าขายกับไทย[75] ฉะนั้น การแต่งงานกับชาวต่างชาติจึงพบเห็นได้ทั่วไปใน

---

[73]จรรจา สุวรรณทัต, *ชุดความรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง*, หน้า 66-68.

[74]เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

[75]ดารารัตน์ เมตาริกานนท์, *การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมไทยกับฝรั่งในประวัติศาสตร์สังคมสยาม*, (ขอนแก่น : คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549), ไม่ปรากฏหน้า.

ประเทศไทย โดยเฉพาะปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยกับชาวต่างชาติมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในภาคอีสานซึ่งเป็นดินแดนที่ผู้คนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมไทยลาว ใช้ภาษาท้องถิ่นที่เรียกกันว่า ภาษาลาว หรือ ไทยอีสาน สื่อสารระหว่างกันในชีวิตประจำวัน ภาคอีสานกล่าวกันว่าเป็นภูมิภาคที่ยากจนกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ความยากจนเป็นแรงผลักเบื้องต้นที่ให้ผู้หญิงไทยในหมู่บ้านชนบทอีสานหลายแห่งเลือกแต่งงานกับชายชาวตะวันตกและอพยพไปใช้ชีวิตคู่ในต่างแดน[76] หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ มีอายุเฉลี่ย 35 ปีส่วนใหญ่ คือร้อยละ 70 เป็นผู้จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และเป็นผู้ผ่านการแต่งงานครั้งแรกกับสามีคนไทยมาแล้ว แต่ต่อมาได้เลิกรากับสามีคนไทย โดยส่วนใหญ่มีลูกติด 2 คน และได้เริ่มต้นชีวิตใหม่กับสามีชาวต่างชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวยุโรป เช่น เยอรมันอังกฤษ และ กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย สำหรับสามีชาวต่างชาติจะมีอายุเฉลี่ย 50 ปี และประมาณ 1 ใน 4 จะเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 60.000 บาท โดยสามีชาวต่างชาติประมาณเกือบร้อยละ 30 จะอาศัยอยู่กับภรรยาที่ประเทศไทยเป็นการถาวร[77]

นอกจากนี้ ยังพบว่าในหมู่บ้านทางภาคอีสานบางแห่งนั้น 1 ใน 3 ครอบครัวมีสมาชิกที่เลือกแต่งงานกับผู้ชายต่างชาติ และพบว่าสาเหตุที่หญิงไทยนิยมแต่งงานกับชาวต่างชาติเนื่องจากการได้รับการช่วยเหลือจากสามีชาวต่างชาติ ปรากฏการณ์ที่หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อสถาบันครอบครัวศาสนา และวัฒนธรรมไทยในภาคอีสานคนอีสาน เริ่มต้นจากการไปเป็นแม่บ้านและพนักงานเสิร์ฟที่กรุงเทพฯ เมื่อพบลูกค้าแล้วชอบพอกัน ถึงขั้นแต่งงาน ผู้หญิงเหล่านั้นก็จะส่งเงินกลับมาให้พ่อแม่ใช้ เดือนละไม่ต่ำกว่า 5,000 – 8,000 บาท ส่วนใหญ่จะมาสร้างบ้านหลังละประมาณ 1.5 – 5 ล้านบาท ทุก ๆ ปีจะกลับมาเยี่ยมบ้านพร้อมสามี บางทีสามีชาวสวิส ก็พาเพื่อนมาด้วย พอเพื่อนมาเห็นหญิงในหมู่บ้านก็ชอบพอกัน และขอแต่งงาน ยิ่งในช่วงเทศกาลจะมีฝรั่งเต็มหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ก็จะสนุกสนาน และสามีชาวฝรั่งจะบริจาคเงินช่วยเหลือการกุศล โดยเฉพาะวัด เพื่อสร้างศาลา โบสถ์ปัจจุบันในหมู่บ้านจานสวิสมีวัดถึง 4 แห่ง หนุ่มสวิสบางคนบอกเมียว่า หากตายก็ขอให้เผาแบบพิธีไทย ๆ กระแสดังกล่าว ทำให้ผู้ว่าฯ ซีอีโอ เกิดแนวคิดให้ เมียฝรั่ง เป็นทูตทางด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับเศรษฐกิจจากหมู่บ้านสู่เมือง ด้วยการขอให้หญิงไทยเหล่านี้เชิญชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงในต่างแดนของสามีมาเที่ยวเมืองไทย และส่งเสริมสินค้าด้วยการนำผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ไปใช้ในต่างประเทศ หรือนำไปจำหน่ายด้วย เพื่อเป็นตัวกลางใน

---

[76]รัตนา บุญมัธยะ, “ภรรยาฝรั่ง : ผู้หญิงอีสานกับการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม”, *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2548) : 3

[77]สานักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม (สศช.). พ.ศ. 2556-2547.

การส่งออกสินค้าหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังร่วมมือจัดตั้ง ชมรมเมียฝรั่ง ขึ้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้มีกิจกรรมทำบุญด้วยกัน[78]

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการแต่งงานกับผู้ชายชาวต่างชาติเยอะ ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 20 อำเภอ เพื่อสำรวจประชากรกลุ่มเป้าหมายจากการลงพื้นที่พบว่าทุกอำเภอมีผู้หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติทุกอำเภอ โดยกลุ่มประชากรเป้าหมายในแต่แต่ละอำเภอที่แต่งงานกับชาวต่างชาตินั้นมีความแตกต่างกันในรายละเอียดบางอย่าง แต่ส่วนมากผู้หญิงจะผ่านการแต่งงานกับสามีคนไทยมาก่อนแล้ว บางคนก็มีบุตรกับสามีชาวไทย บางคนก็ไม่มีบุตร ส่วนสามีชาวต่างชาติ ส่วนมากจะอายุ 59-60 ปี ส่วนมากจะเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเกษียน แล้วเดินทางมาเที่ยวมาพักผ่อนตามสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศไทย และได้พบเจอกับหญิงชาวร้อยเอ็ดที่เดินทางไปทำงานในสถานบริการ ในภูเก็ต สมุย และพัทยา เป็นต้น เช่น ประชากรกลุ่มเป้าหมายคนหนึ่งกล่าวว่า ตนเคยแต่งงานกับสามีคนไทยแต่ไม่มีบุตรด้วยกัน และแยกทางกัน ตนเองเลยตัดสินใจไปทำงานที่ภูเก็ตจนได้พบรักกับสามีชาวต่างชาติและแต่งงานกัน ส่วนอีกคนหนึ่งบอกว่า หลังจากเลิกกับสามีคนไทย จึงตั้งเป้าหมายว่าจะต้องหาสามีชาวต่างชาติเท่านั้นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วว่าครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เพราะสถาบันครอบครัวจะทำหน้าที่ในการขัดเกลาอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดีงามให้กับสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้ เจริญเติบโตและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ จุดกำเนิดของครอบครัว คือ การที่บุคคล ได้มาอยู่ร่วมกันโดยการแต่งงาน แต่การแต่งงานนั้นไม่ใช่เป็นเครื่องรับประกันได้ว่าจุดเริ่มต้นนั้น จะนำไปสู่เป้าหมายที่งดงามสมบูรณ์เสมอไป อันเนื่องมาจากมีหลากหลายปัจจัยที่สั่นคลอนความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ดังจะเห็นได้จากอัตราการหย่าร้างทั้งประเทศ และในภาคอีสานที่มี แนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เมื่อครอบครัวแรกล้มเหลว หญิงอีสานบางส่วนได้แสวงหาครอบครัวใหม่โดยอาศัยกระแส โลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงให้รู้จักกัน และเริ่มต้นสร้างครอบครัวที่สองกับชาวต่างชาติที่อาศัย ส่วนต่างของอัตราการแลกเปลี่ยนค่าของเงินที่สูงค่ากว่าเงินบาทไทย ทำให้ดูเสมือนว่าน่าที่จะสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีผลส่งให้ค่านิยมในการแต่งงานกับชาวต่างชาติมีมากขึ้น ทำให้ปรากฏการณ์ของจำนวนหญิงอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติมีจึงสูงขึ้น[79]

---

[78]พระอธิการสนอง ปภสฺสโร, “การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยพุทธที่แต่งงาน กับชาวต่างชาติ ในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2555, หน้า 3.

[79] พระอธิการสนอง ปภสฺสโร, *การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยพุทธที่แต่งงาน กับชาวต่างชาติ ในเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด*, อ้างแล้ว หน้า 39.

จากคำกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดส่วนใหญ่ยอมแต่งงานกับชายชาวต่างชาตินั้นเพราะความฐานะทางครอบครัวนั้นไม่ดีหรือยากจน จะเห็นได้จากเหตุผลที่เลิกกับสามีคนไทยนั้นส่วนหนึ่งเพราะทนกับความยากจนไม่ได้ ดังคำกล่าวของประชากรกลุ่มเป้าหมายคนหนึ่งว่า หลังจากเลิกกับสามีคนไทย จึงตั้งเป้าหมายว่าจะต้องหาสามีชาวต่างชาติเท่านั้นเพื่อชีวิตครอบครัวจะพ้นจากความยากจน จึงตัดสินใจไปทำงานที่เกทเฮ้าเป็นเด็กนั่งดื่มในบาร์ จนได้พบรักกับสามีชาวต่างชาติและตัดสินใจแต่งงานเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้น เพราะอาศัยเงินจากสามีชาวต่างชาติที่มีค่ามากกว่าเงินบาทไทย ทำให้ฐานะของครอบครัวดีขึ้นและครองชีวิตคู่กันมาถึงปัจจุบัน นอกจากจะอาศัยเงินจากสามีมาทำให้สภาพทางการเงินของครอบครัวดีขึ้นแล้วบางคนยัง นำเงินนั้นมาลงทุนต่อยอดประกอบอาชีพเพื่อให้มีเงินเพิ่มขึ้น เช่นเปิดร้านอาหาร โดยมีความคิดว่าจากประสบการณ์ที่ผ่านมาคือความยากจนนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตลำบากเมื่อมีโอกาสมีเงินแล้วต้องทำให้ชีวิตนี้ดีขึ้นกว่าเก่าโดยต้องขยันทำมาหากินไม่รอเงินจากสามีฝ่ายเดียวนั้นเอง สภาพของครอบครัวก่อนหลังจากแต่งงานกับชาวต่างชาติมีฐานะที่ดีขึ้นมั่นคงขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า สาเหตุทางเศรษฐกิจถูกมองว่าเป็นสาเหตุหลักในการเดินทางเข้าสู่การเป็นภรรยาชาวฝรั่งของหญิงชาวอำเภอทุ่งเขาหลวง อำนาจทางเศรษฐกิจที่ส่งผลในการเป็นปัจจัยกระตุ้นหรือเป็นสาเหตุในการไปเป็นภรรยาฝรั่งของผู้หญิง อำเภอทุ่งเขาหลวง ส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้าม วัฒนธรรมขึ้น เพื่อเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจของฝ่ายหญิง และอำนวยความสบายให้แก่ตนหรือ ครอบครัวสาเหตุทางเศรษฐกิจนั้นส่งผลให้การเป็นสาเหตุหรือเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญและรุนแรงกว่าสาเหตุทางด้านสังคม เห็นได้จากความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างสาเหตุทั้งสองด้าน เช่น ความกตัญญูต่อบิดามารดาก็ทำให้ต้องสร้างฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อให้บิดามารดาอยู่สุขสบายด้วย การเป็นภรรยาฝรั่ง เป็นต้น[80] เป็นการยกระดับตัวเองและครอบครัว ของตนเองให้สูงขึ้น โอกาสที่พวกเขาเดินทางไป ประกอบอาชีพยังต่างถิ่นหรือเมืองใหญ่ทำให้เขามีโอกาสพบปะชาวต่างชาติ ความผิดหวังในการ แต่งงานกับคนไทยด้วยกัน เกิดการที่ต้องดิ้นรนไขว่ คว้าหาโอกาสเพื่อที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม[81]

---

[80] เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

[81] พิทักษ์พงศ์ กางการ, “การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงในชนบทอีสาน : กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ”, *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560), : 75.

2.5 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1. ด้านสัมพันธภาพ

สามีภรรยาที่ครองคู่กันอย่างมั่นคงและมีความสุขต้องมีศีลเป็นหลักประพฤติต่อกันอย่างจริงใจ ซื่อสัตย์และมีหลักคุณธรรมของคู่สมรสในเรื่องของความสันโดษคือ มีความยินดี พึงพอใจเฉพาะในสามีหรือภรรยาของตน ยึดมั่นในศีลข้อ 3 มีความประพฤติที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม แต่หากสามีภรรยาคู่ใดประพฤติเลินเล่อขาดความซื่อสัตย์หรือขาดความจริงใจต่อกันแล้ว ย่อมเกิดความระแวงต่อกันทั้ง 2 ฝ่าย ชีวิตครอบครับสะดุดหรือหยุดชะงัก ความสุขที่มีก็จะลดลงและหมดไปในที่สุด การมีปากเสียงการทะเลาะวิวาทบาดหมางกันจะเกิดขึ้นในครอบครัว ก่อให้เกิดโทษ เกิดความล้มเหลวของครอบครัวตามมา[82] ประเด็นนี้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติกล่าวว่า ก่อนมาแต่งงานกับสามีชาวต่างชาติเธอได้แต่งงานกับสามีคนไทย มีบุตรด้วยกัน 2 คน คนที่ 1 หญิง อายุ 21 ปี คนที่ 2 ชาย อายุ 16 ปี และได้แยกทางกันเพราะสามีมีผู้หญิงคนใหม่[83] แม้ว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงจะผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว หรือมีลูกมาแล้ว เมื่อมาแต่งงานกันอยู่กันฉันท์สามีภรรยา ทั้งฝ่ายสามีและฝ่ายภรรยาก็ไม่ได้รังเกียจลูกของแต่ละฝ่าย ซ้ำยังช่วยกันดูแลอย่างดี ตลอดถึงการดูแลพ่อแม่พี่น้องญาติของทั้งสองฝ่าย ซึ่งประเด็นนี้ ผู้ที่เป็นสามีชาวต่างชาติไม่คุ้นเคยมาก่อน จึงทำให้เกิดความประทับใจในภรรยาชาวไทย

2. ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษางานวิจัย พระอธิการสนอง ปภสฺสโร ได้กล่าว่า สาเหตุทางเศรษฐกิจถูกมองว่าเป็นสาเหตุหลักในการเดินทางเข้าสู่การเป็นภรรยาชาวฝรั่งของหญิงชาวอำเภอทุ่งเขาหลวง อำนาจทางเศรษฐกิจที่ส่งผลในการเป็นปัจจัยกระตุ้น หรือเป็นสาเหตุในการไปเป็นภรรยาฝรั่งส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมขึ้น เพื่อเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจของฝ่ายหญิง เพื่ออำนวยความสบายให้แก่ตนหรือครอบครัว สาเหตุทางเศรษฐกิจนั้นส่งผลให้การเป็นสาเหตุหรือเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญและรุนแรงกว่าสาเหตุทางด้านสังคมเห็นได้จากความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างสาเหตุทั้งสองด้าน เช่น ความกตัญญูต่อบิดามารดาก็ทำให้ต้องสร้างฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อให้บิดามารดาอยู่สุขสบายด้วยการเป็นภรรยาของชาวต่างชาติ[84] หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติคนหนึ่งได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ความ

---

[82]ภูวเดช สินทับศาล และคณะ, “พุทธจริยศาสตร์ : แนวคิดและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2551, หน้า 30.

[83]สัมภาษณ์ หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ, 20 กันยายน 2566.

[84]พระอธิการสนอง ปภสฺสโร, “การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือนของหญิงไทยพุทธที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ ในเขตอาเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2555, หน้า 41.

ยากจนเป็นปัญหาใหญ่ของครอบครัวเธอและครอบครัวในพื้นที่ภาคอีสานส่วนมาก ตั้งแต่เด็กเธอต้องใช้ชีวิตอย่างลำบาก และหวังตลอดเวลาว่าจะต้องมีชีวิตที่ดีขึ้นให้ได้ เมื่อโตขึ้นก็ช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา และเมื่อถึงเวลาที่สมควรจะแต่งงานก็ได้แต่งงานกับสามีคนไทยและหวังว่าจะสร้างฐานะครอบครัวให้ดีขึ้นเพื่ออนาคตลูก ๆ ที่เกิดมาจะได้ไม่ลำบากเหมือนตนเอง แต่โชคร้ายได้สามีที่เป็นคนไม่ขยัน ดื่มเหล้า และเจ้าชู้ ทำให้เลิกกันไป หลังจากเลิกกับสามีชาวไทยจึงได้ไปทำงานที่พัทยา และพบรักกับชาวต่างชาติ อยู่ด้วยกันกับสามีชาวต่างชาติแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส และอยู่ด้วยกัน 2 ปี จึงได้แยกทางกัน ในขณะที่อยู่ด้วยกันนั้นผู้หญิงคนนี้ได้รับเงินจากสามีชาวต่างชาติเดือนละ 40,000 บาท ทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น[85]

3. ด้านทุนทางสังคม

ความเชื่อเรื่องศาสนาวัฒนธรรม และวิถีชีวิตระหว่างหญิงไทยกับสามีชาวต่างชาตินั้น หญิงไทยจำนวนมากที่ประสบปัญหาหลายอย่างตามมา เนื่องจากหญิงไทยจำนวนมากแต่งงานกับชาวต่างชาติโดยที่ไม่มีการเตรียมความพร้อมด้านวัฒนธรรม ภาษา ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายจากการสมรส ประกอบกับข้อจำกัดด้านพื้นฐานการศึกษาของหญิงไทยในชนบทที่ส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงแค่พออ่านออกเขียนได้เท่านั้น บางรายอ่าน เขียนหนังสือไม่ได้ก็มีทำให้หญิงไทยจำนวนมากประสบความยากลำบากเมื่อมีปัญหากับสามีต่างชาติ โดยเฉพาะที่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับกฎหมายนอกจากนี้ยังมีปัญหาความแตกต่างและขัดแย้งทางวัฒนธรรม ปัญหาจากบทบัญญัติของกฎหมายและพฤติกรรมของสามีต่างชาติ และปัญหาส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาจากหญิงไทยเอง ด้วยมีหญิงไทยจำนวนหนึ่งแต่งงานกับสามีต่างชาติเพราะหวังเพียงอยากให้สามีมาช่วยกอบกู้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น โดยมุ่งไปที่ทรัพย์สินเงินทองของสามีต่างชาติเป็นสำคัญ ไม่ได้ตั้งเป้าหมายถึงการใช้ชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นร่วมกันตลอดการทำงานหลายปีที่ผ่านมาของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งมีหน้าที่ส่วนหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่หญิงไทยที่สมรสกับสามีต่างชาติ ทั้งที่พักอาศัยอยู่ในประเทศไทยและที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ ได้รับเรื่องร้องเรียนจากหญิงไทยจำนวนมากว่า ถูกสามีต่างชาติทำร้ายร่างกาย กดขี่ข่มเหงทารุณทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่อุปการะเลี้ยงดูตนเองและบุตร หญิงไทยจำนวนมากเมื่อถูกสามีต่างชาติกดขี่ข่มเหงรังแก มีปัญหาในครอบครัว หรือมีข้อพิพาทเป็นคดีความกับสามีแล้ว มักจะเสียเปรียบสามีต่างชาติ เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องกฎหมายและไม่มีเงินเพียงพอที่จะว่าจ้างทนายความสู้คดี และปัญหายิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ถ้าเกิดปัญหาข้อพิพาทกับสามีในต่างประเทศ ซึ่งหญิงไทยจะประสบความยากลำบากมากในการแสวงหาความ

[85]สัมภาษณ์ หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ, 22 กันยายน 2566.

ช่วยเหลือด้วยปัญหาข้อจำกัดทางทุนทรัพย์ในการต่อสู้คดี การขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย และการขาดทักษะในการติดต่อสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศ[86]

ในประเด็นนี้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติกล่าวว่า หลังจากเลิกกับสามีชาวไทย จึงได้แต่งงานกับสามีชาวต่างชาติโดยหวังว่าจะทำให้ฐานะทางครอบครัวดีขึ้นและครองความรักกันไปจนแก่เฒ่า แต่สุดท้ายก็ไม่เป็นอย่างที่คิดต้องเลิกรากับสามีชาวต่างชาติอีก เหตุที่ทำให้เลิกกันเพราะด้วยความคิด ทัศคติ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และไม่ยอมรับเหตุผลซึ่งกันและกัน โดยสามีชาวฝรั่งจะนับถือศาสนาคริสต์ เชื่อพระเจ้าเมื่อตายไปแล้วจะไปอยู่กับพระเจ้า เชื่อในหลักคัมภีร์ไบเบิล สามีจะไม่เข้าใจในวัฒนธรรมศาสนาพุทธ เช่น ไม่เชื่อในเรื่องของการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดา โดยสามีชาวต่างชาติจะมองว่าเป็นการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ไม่เชื่อเรื่องบุญ การทำบุญให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เขาเข้าใจว่าเมื่อตายไปแล้วก็ถือว่าจบสิ้นกันไป สามีไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีบุญข้าวสาก โดยไม่เชื่อเรื่องวิญญาณ เขามักจะถามว่าจะรู้ได้ยังไงว่าวิญญาณมารับส่วนบุญส่วนกุศล ฉันเห็นแต่สุนัขเท่านั้นที่ได้กินอาหารที่นำไปอุทิศให้วิญญาณ การไม่ยอมรับวัฒนธรรมอื่น ในการพูดการสนทนาจะไม่ยอมพูดภาษาไทย และภาษาอังกฤษ จะพูดเฉพาะภาษาสวีเดนเท่านั้น ใครที่จะพูดด้วยต้องพูดภาษาสวีเดนเท่านั้น นี่อาจจะเป็นเหตุผลที่สามีเป็นชาวต่างชาติหัวแข็ง ยึดสิ่งเก่า ๆ ไม่ยอมรับสิ่งใหม่ จึงทำให้ไม่ปรับเข้าหากันได้ ฝ่ายชายต้องการให้ฝ่ายหญิงปรนนิบัติตัวเองเท่านั้น เช่น ฝ่ายหญิงจะรีบไปทำบุญตักบาตรที่วัด แต่ฝ่ายชายต้องการให้ฝ่ายหญิงมาทำอาหารดูแลตนเอง ทำให้เกิดการทะเลาะกัน และเลิกรากันไปในที่สุด[87]

4. บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัว คือ สังคมขนาดเล็กที่เป็นจุดเริ่มต้นของคำว่า สังคม อันประกอบด้วย มารดา บิดา และบุตร ประเภทของครอบครัวที่ศึกษามาทั้ง 6 แบบนี้ เป็นประเภทของครอบครัวที่พบเห็นในสังคมตั้งแต่สมัยโบราณ ยุคเกษตรจนถึงปัจจุบัน ครอบครัวทั้ง 6 ประเภท เมื่อย่อลงได้ 2 ประเภทใหญ่ คือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยวนี้แยกออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ครอบครัวพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกว่าครอบครัวแรก (2) ช่วงที่ 2 เป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกจากครอบครัวขยายอีกที่ ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวข้ามรุ่น เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายคือ ครอบครัวที่มีสามชิกอยู่ด้วยกันในครอบครัวเดียวกันถึง 3 ชั่วอายุ ได้แก่ ปู ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ และบุตร ครอบครัวขยายนี้ เป็นรูปแบบของครอบครัวของชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทยอีสาน เพราะชาวอีสานตั้งแต่ยุคแรก ๆ นั้นเมื่อบุตรแต่งงาน

---

[86]ธนกร วรปรัชญากูล, “*สภาพปัญหาของหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ*”, *จุลนิติ,* (กันยายน.-ตุลาคม 2552) : 38.

[87]สัมภาษณ์ หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ, 20 กันยายน 2566.

แล้วจะไม่นิยมแยกออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ทันที แต่จะนิยมอยู่บ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ไปจนถึงเวลาอันควร บุตรจึงแยกบ้านออกไปสร้างบ้านหลังใหม่สร้างครอบครัวใหม่ของตนเองขึ้นมา แต่ก็นิยมสร้างอยู่ในที่ใกล้ ๆ กับบ้านพ่อบ้านแม่หรือเรียกว่าบ้านหลังเดิม และนิยมให้บุตรคนเล็กอยู่บ้านหลังเดิมเพื่อดูแลพ่อแม่อย่างใกล้ชิด ส่วนครอบครัวเดี่ยวในช่วงที่เริ่มจากการออกมาสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรในยุคแรก ๆ ได้สร้างอยู่ใกล้บ้านพ่อแม่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากยุคเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นยุคอุตสาหกรรมมีการออกไปทำงานนอกบ้านหรือต่างจังหวัด เริ่มย้ายไปถิ่นฐานสร้างบ้านสร้างครอบครัวใกล้ที่ทำงาน ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดียวและครอบครัวข้ามรุ่นในยุคปัจจุบัน

ครอบครัวเข้มแข็งคือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย คือการสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์โดยการมีบุตรธิดา ที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้าง ปรับตัวได้ในสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่หวั่นไหวกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาก็สามารถร่วมกันแก้ไขจนลุล่วงไปได้ด้วยดี ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวมี 4 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางสังคม และด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ในปัจจุบันค่านิยมของคนไทยที่แต่งงานกับสามีชาวต่างชาติมีมากขึ้น จังหวัดบางแห่งมีการก่อตั้งชมรมเขยฝรั่งขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างสัมพันธภาพอันดีงาม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ได้พบปะเครือญาติทั้งสองฝ่าย และสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะการปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ หันมานับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งเรื่องเหล่านี้เคยเป็นมาตั้งแต่สมัยอดีตที่พระพุทธศาสนาไปเจริญเติบโตในทวีปยุโรปและอเมริกา ส่วนหนึ่งก็เกิดจากหญิงไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติ นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานที่ประเทศต่าง ๆ แม้ในปัจจุบันก็มีหญิงไทยส่วนมากที่ไปอาศัยอยู่กับสามีที่ต่างประเทศ ส่วนมมากสามีชาวต่างชาติจะอาศัยอยู่เมืองไทยมากกว่า ด้วยเหตุปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ทั้งวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดถึงภูมิศาสตร์และภูมิประเทศ

บทที่ 3
หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด” ได้ศึกษาเนื้อหาสาระที่สำคัญทั้งแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

3.2 หลักสมชีวิตธรรม ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.3 หลักสุขของคฤหัสถ์ ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.4 หลักโภควิภาค ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.5 หลักฆราวาสธรรม ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.6 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาได้แก่ หลักคำสอนเกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) บางประการของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา นิยามความหมายนี้ทำให้มองเห็นขอบเขตของพุทธปรัชญาว่าจำกัดอยู่ในส่วนที่เป็นศาสนธรรมของพุทธศาสนาเท่านั้น จะไม่รวมไปถึงองค์ประกอบอื่น ๆ เว้นเสียแต่ว่าองค์ประกอบเหล่านี้ จะเกี่ยวโยงกับศาสนธรรม จึงจะศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลเชิงปรัชญาด้วยเท่านั้น

ลักษณะของพุทธปรัชญา หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้ทรงแสดงหลักธรรมให้เห็นถึงความเป็นศาสนาที่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล หลักจริยธรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยทรงวางหลักง่าย ๆ ของการดำเนินชีวิตเอาไว้ ซึ่งพอจะประมวลลักษณะเด่น ๆ ของพุทธปรัชญาได้ดังนี้

- หลีกเลี่ยงที่จะโต้แย้งทางปรัชญา เช่น ปัญหาทางอภิปรัชญาที่เรียกว่าอัพยากตปัญหา
- มีจุดเริ่มต้นแบบทุนิยม (ทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น) และจบลงที่สุนิยม
- มีลักษณะเป็นสัจจนิยมฯ กรรม คือ การกระทำด้วยตนเอง
- เป็นแบบปฏิบัตินิยม คืออริยสัจ 4
- หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธเจ้า มรรค 8 หรือมัชฌิมาปฏิปทา

กฎสากลในธรรมชาติ

พุทธปรัชญาปฏิเสธแนวคิดของปรัชญาอินเดียระบบเก่า คือ ประกาศิตของพระเจ้าในพระเวท แม้ในพุทธศาสนาก็ให้ใช้หลักการลามสูตร, ปฏิเสธการสร้างโลกของพระพรหม สรรพสิ่งเป็นไปตามหลักปฏิจจสมุปบาท, ไม่เห็นด้วยกับการอาบน้ำล้างบาปและยัญพลีกรรม, ไม่ยอมรับระบบวรรณะคนจะดีชั่วเพราะกรรม มิใช่ชาติตระกูล ไม่ยอมรับทางสุดโต่งทั้งสองส่วน ทรงแสดงทางสายกลาง พุทธศาสนาเป็นภาคปฏิบัติ พุทธปรัชญาเป็นความคิด พุทธศาสนาเป็นการกระทำพุทธปรัชญาเกิดจากความสงสัย พุทธศาสนาเป็นการตอบสนองความสงสัยและเป็นคำตอบที่ตอบแล้ว ปรัชญาทุกระบบ โดยเฉพาะปรัชญาตะวันออกซึ่งรวมทั้งพุทธปรัชญาด้วย มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต เช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตก แต่มีข้อแตกต่างกันคือ ปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว โดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหาพบแล้ว เพราะฉะนั้น นักปรัชญาตะวันตกอาจดำเนินชีวิตไปในทางตรงกันข้ามกับแนวความคิดทางปรัชญาของตนก็ได้ อีกอย่างหนึ่ง ปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวกับศาสนา คือแยกออกเป็นคนละส่วนกับศาสนา ส่วนปรัชญาตะวันออกไม่อาจแยกออกจากศาสนาได้เด็ดขาด ทั้งนี้เพราะนักปรัชญาตะวันออกเมื่อแสวงหาความจริงจนพบแล้ว ก็พยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดขึ้นไว้ เพื่อเข้าถึงความจริงนั้น ๆ ฉะนั้น ปรัชญาตะวันออกเช่นพุทธปรัชญาที่กำลังกล่าวถึงนี้ จึงเป็นปรัชญาชีวิต เพราะแนวความคิดทางปรัชญาที่ค้นคิดขึ้นได้นั้น ได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (way of life) ด้วย โดยลักษณะดังกล่าวนี้ พุทธปรัชญากับพุทธศาสนาจึงแยกออกจากกันได้ยาก ไม่เหมือนปรัชญาตะวันตกซึ่งเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ส่วนปรัชญาตะวันออกโดยทั่วไปได้กลายมาเป็นรากฐานของศาสนาดั่งเช่นพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ลักษณะเฉพาะของพุทธศาสนากับพุทธปรัชญา

แม้ว่าพุทธศาสนากับพุทธปรัชญาจะมีบ่อเกิดมาแหล่งเดียวกันคือ ประสบการณ์ของชีวิตมนุษย์ก็ตาม แต่มีลักษณะพิเศษเฉพาะอย่างตามธรรมชาติของประสบการณ์ วิธีการ และจุดหมายของแต่ละวิชา ซึ่งอาจยกมาเปรียบเทียบให้เห็นเป็นประเด็นได้ดังนี้

1) พุทธศาสนามุ่งแสวงหาความรู้เกี่ยวกับรูปแบบวิถีทางและอิทธิพลของตนที่มีต่อชีวิตและสังคมรวมทั้งการตีความหลักคำสอนต่าง ๆ พยายามตอบปัญหาพื้นฐานที่เกี่ยวกับชีวิต โดยการยึดหลักเอาศรัทธาเป็นหลักเป็นพื้นฐาน, ส่วนพุทธปรัชญามุ่งแสวงหาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อพยายามเข้าใจตนเองและโลกโดยอาศัยเหตุผลเป็นหลักการและจุดยืนในการมองปัญหาต่าง ๆ

2) พุทธปรัชญามุ่งแสวงหากฎทั่วไป ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของมนุษย์โดยทั่วไป, ส่วนปรัชญาไม่ได้มุ่งแสวงหากฎทั่วไปเหมือนวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา เป็นการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานอ้นมีลักษณะเป็นนามธรรม สัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิต ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและสถานที่

3) พุทธศาสนาไม่ได้ใช้เหตุผลอย่างเดียวมาอธิบายประสบการณ์ของชีวิต แต่อาศัยความงาม อารมณ์ และความรู้ความศรัทธามาเป็นองค์ประกอบ เพื่อที่จะเข้าใจในหลักธรรมของศาสนา ส่วนพุทธปรัชญามิได้แสวงหาความชื่นชมและความงามในตัวของมันเองในการตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ อาจจะเกิดมีความชื่นชมและความงามควบคู่ไปด้วย

4) พุทธศาสนามุ่งหมายที่จะต้อง “พิสูจน์” ความจริง อันเป็นคำตอบปัญหาเรื่องชีวิต ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตนในแต่ละศาสนาบางอย่างอาจจะสอดคล้องลงรอยกันกับวิธีการ กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทุกกรณี เพราะพุทธศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อต่อสิ่งนอกเหนือกฎเกณฑ์เหนือธรรมชาติ, แต่พุทธปรัชญาพยายามหลีกเลี่ยงการพิสูจน์ตามแบบวิทยาศาสตร์ คงมุ่งแต่ค้นคว้าหาคำตอบ คือปัญหาที่เกิดขึ้นอันอาจเป็นเพียงคำอธิบายเบื้องต้น ซึ่งอาจได้รับการพิสูจน์โดยกาลเวลาอยู่แล้ว

5) พุทธศาสนายึดมั่นในเรื่องคุณค่า และข้อเท็จจริง ถือว่ามีมาในศาสนาเพราะทำให้การปฏิบัติตามหลักมีความหมาย แต่พุทธปรัชญามีปัญหาเรื่องคุณค่าและข้อเท็จจริงแสดงบทบาทแตกต่างกันกล่าวคือ พุทธอภิปรัชญาเกี่ยวข้องกับความจริงสูงสุด พุทธญาณวิทยาเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ ส่วนพุทธจริยศาสตร์เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับเรื่องของคุณค่า และแต่ละประเภทของปรัชญาจะเน้นบทบาทของคุณค่าไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม หากเราถือหลักการอันเป็นสากลโดยทั่วไปซึ่งเป็นธรรมชาติของระบบแนวคิดในโลกทางตะวันออกแล้ว เราก็ต้องยอมรับว่าศาสนากับปรัชญาไม่ว่าจะเป็นศาสนาอะไร ไม่อาจแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างมีข้อเหมือนกันคือ “เป็นผลผลิตของประสบการณ์ชีวิต”

3.2 หลักสมชีวิตธรรมในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.2.1 ความหมายของสมชีวิธรรม

สมชีวิตธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับผู้ที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยความเป็นสุข ธรรมนี้ แปลว่าหลักก็ได้ หลักสำหรับผู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันให้เป็นสุข

1) ความหมายโดย สัททนัย “สมชีวิธรรม" มี 4 ข้อ คือ

1) สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน

2) สมสีลา มีศีลเสมอกัน

3) สมจาคา มีการบริจาคมีการเสียสละเสมอกัน

4) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน

สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายหวังที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้ พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

คำว่า “สม” (สมสมะ) ในหลักธรรมชุดนี้ ซึ่งมีใช้ในภาษาไทย จะไม่แปลว่า “เสมอ” ก็ได้ แต่ให้ทับศัพย์ไปเลย

ดังนั้น สมชีวิธรรม แทนที่จะว่า มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน ก็แปลได้สะดวกขึ้น มีศรัทธาสมกัน มีศีลสมกัน มีจาคะสมกัน มีปัญญาสมกัน แท้จริงนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่เข้าใจความหมายให้ชัด คือ คำบาลีว่า “สม” นี้แปลว่า เสมอ สมาน ร่วมกัน เท่ากัน เข้ากัน หรือกลมกลืน ก็ได้ทั้งสิ้น เพราะมีนัยอย่างเดียวกัน เช่นว่า คนที่เสมอกัน เท่ากัน ก็ไปกันได้ เมื่อคนรับสุขรับทุกข์เสมอกัน หรือเท่ากัน ก็คือร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

2) ความหมายโดย อัตถนัย

ชีวิตคู่ครองนี้ มีคำเรียกตามนิยมว่า ชีวิตสมรส ในทางพระพุทธศาสนามีคำสอนว่า ชีวิตสมรสควรมีคู่ธรรมที่สมหรือเสมอกัน อันพึงเรียกได้ว่า สมธรรม 4 ประการ สมศรัทธา สมศีลา สมจาคา และสมปัญญา สมธรรม 4 ประการนี้ เป็นฐานรองรับชีวิตคู่ครองในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าฆราวาสธรรม 4 อย่างที่กล่าวมาแล้ว เพราะแสดงถึงความมีคุณสมบัติสมกันและความมีลักษณะนิสัยสม่ำเสมอกันของคู่ครอง ซึ่งจะทำให้ผู้สมรสทั้งสองสมชีพหรือสมชีวี คือมีชีวิตที่สมหรือเสมอกัน สมธรรม 4 ประการ นั้น คือ[88]

1. ทธา มีศรัทธาสมหรือเสมอกัน ศรัทธานั้นหมายถึงความเชื่อความเลื่อมใส หรือ สมศรัความใฝ่นิยม เช่น ความเชื่อถือในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และความใฝ่นิยมในคุณค่า หรือสิ่งที่ยึดถือเข้าใจว่าเป็นความดีงามต่าง ๆ ความมีศรัทธาสมกันย่อมเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่จะทำให้ชีวิตครองเรือน กลมกลืนสนิทสนมแน่นแฟ้น เพราะศรัทธาเป็นเครื่องหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด และเป็นพลังชักจูงใจในการดำเนินชีวิตและกระทำกิจการต่าง ๆ ความมีศรัทธาสมกัน ตั้งต้นแต่ความเชื่อถือในลัทธิศาสนาอย่างเดียวกัน ตลอดจนการมีรสนิยมแนวเดียวกันจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในชีวิตสมรส ถ้าศรัทธาเบื้องต้นไม่เป็นอย่างเดียวกัน ก็ต้องตกลงปรับให้เป็นไปด้วยความเข้าใจต่อกัน

2. สมศีลา มีศีล คือความประพฤติสมหรือเสมอกัน คือ มีความประพฤติที่เข้ากันได้อยู่ในระดับเดียวกัน ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจ ดูหมิ่น เหยียดหยาม หรือขัดแย้งรุนแรงต่อกัน เช่น ไม่เป็นเหตุให้เกิดฝ่ายหนึ่งปากร้าย ชอบกล่าวคำหยาบคาย อีกฝ่ายหนึ่งได้รับการอบรมกวดขันมาทางด้านการพูดจา สุภาพอ่อนหวาน ทนฟังคำหยาบ ไม่ได้ หรือฝ่ายหนึ่งชอบเป็นนักเลง แต่อีกฝ่ายหนึ่งชอบชีวิตสงบไม่วุ่นวาย ก็อาจเป็นทางเบื่อหน่ายร้าวฉานเลิกร้างกัน หรืออยู่อย่างทนทุกข์ทรมาน

3. สมจาคา มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละสมหรือเสมอกัน ในชีวิตของบุคคลที่ต้อง ติดต่อเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ เริ่มแต่ญาติมิตรสหายเป็นต้นไปนั้น ธรรมข้อสำคัญที่จะต้อง

---

[88]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *คู่สร้างคู่สมชีวิตคู่ในอุดมคติ,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลัมม์, 2555), หน้า 15-19.

แสดงออกอยู่เสมอก็ คือ ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีใจกว้างขวาง การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน หรือในทางตรงข้าม ก็เป็นความ ตระหนี่ ความมีใจคับแคบ กระด้าง คู่ครองที่มีจาคะไม่สมกันย่อมมีโอกาสเกิด ความขัดแย้งกระทบกระเทือนจิตใจกันอยู่เรื่อยไป ทำให้ชีวิตครอบครัว เป็นชีวิตที่เปราะ มีทางที่จะแตกร้าวได้ง่าย

4. สมปัญญา มีปัญญาสมหรือเสมอกัน ปัญญาหมายถึงความรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ความรู้จักคิด ความสามารถในการ ใช้ความคิดและเข้าใจในเหตุผล ความมีปัญญาสมกันมิได้หมายความว่าคู่ครองทั้งสองฝ่ายจะต้องได้เล่าเรียนศิลป์วิทยาการ ทรงความรู้เชี่ยวชาญเหมือน ๆ กัน แต่หมายถึงการมีความคิด การรู้จักรับฟังและเข้าใจในเหตุผลของกันและกัน และการช่วยเป็นคู่คิดของกันและกันได้ อย่างที่กล่าวกันง่าย ๆ ว่าพูดกันรู้เรื่อง คุณธรรม ข้อนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสามีภรรยาเป็นผู้อยู่ร่วมใกล้ชิดกันทุกเวลา จำต้องมีความเข้าใจกัน ร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือกัน บรรเทาข้อหนักใจ และช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นกำลังแก่กันและกันได้

ความมีปัญญาสมกันนี้ นอกจากเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจทำให้มีความสนิทสนมกันด้วยดีแล้ว ยังทำ ให้ชีวิตของคู่ครอง ทั้งสองฝ่ายเป็นชีวิตที่ส่งเสริมคุณค่าเพิ่มกำลังแก่กันและกันอีกด้วย

สรุปความว่า สมชีวิธรรม เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยธรรมที่ทำให้สามีภรรยาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประกอบด้วยหัวข้อธรรม 4 ประการ คือ สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกันสมสีลา มีศีลเสมอกัน สมจาคา มีจาคะเสมอกัน และสมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน

3.2.2 หลักคำสอนสมชีวิธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักสมชีวิธรรม หมายถึง มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญา เสมอที่แท้นั้น ข้อสำคัญอยู่ที่เข้าใจความหมายให้ชัด คือ คำบาลีว่า “สม” แปลว่า เสมอ สมาน ร่วมกัน เท่ากัน เข้ากัน หรือกลมกลืนก็ได้

ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี” ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายหวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอสำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรมเจรจาคำไพเราะอ่อนหวานต่อกันมีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก มีความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่ายรักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกันทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่ย่อมเพลิดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก [89]"

อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า คหบดี ธรรม 4 ประการ ย่อมเป็นไป เพื่อได้ธรรม 4 ประการนี้แล ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลกธรรม 4 ประการอะไรบ้าง คือ

1. สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

2. สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

3. จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ)

4. ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีผู้ฝึก ผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้าเป็นพระผู้มีพระภาค” นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา

สีลสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เรียกว่า สีลสัมปทา

จาคสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละ แล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทานและการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน นี้เรียกว่า จาคสัมปทา

ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลมีใจถูกอภิชฌาวิสมโลภะ ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข บุคคลมีใจถูกพยาบาท (ความคิดร้าย) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข มีใจถูกถีนมิทธะ (ความหดหู่และเซื่องซึม) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข มีใจถูกอุทธัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ครอบงำอยู่มีใจถูกวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุขอริยสาวกนั้นแลรู้ว่า อภิชฌาวิสมโลภะทำให้จิตเศร้าหมองจึงละ วิสมโลภะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสียรู้ว่า พยาบาททำให้จิตอภิชฌาศร้าหมอง จึงละพยาบาทที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า ถีนมิทธะทำให้จิตเศร้าหมอง จึงละถีนมิทธะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่าอุทธัจจะกุกกุจจะทำให้จิตเศร้าหมอง จึงละอุทธัจจกุกกุจจะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสียรู้ว่า วิจิกิจฉาทำให้จิตเศร้า หมองจึงละวิจิกิจฉาที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสียเมื่อใดอริยสาวกรู้ว่า อภิชฌาวิสมโลภะทำให้จิตเศร้า หมอง จึงละอภิชฌาวิสมโลภะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสียรู้ว่า พยาบาททำให้จิตเศร้าหมองรู้ว่าถีนมิทธะ ทำให้จิตเศร้าหมองรู้ว่า อุทธัจจกุกกุจจะทำให้จิตเศร้าหมองรู้ว่าวิจิกิจฉาทำให้จิตเศร้าหมองจึง

ละ วิจิกิจฉาที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย เมื่อนั้นอริยสาวกนี้ชื่อว่ามีปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มองเห็น แนวทาง สมบูรณ์ด้วยปัญญา นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา

คหบดี ธรรม 4 ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อได้ธรรม 4 ประการนี้แล ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

บุคคลผู้ครองเรือน พึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น “4 ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย 2 ส่วนใช้ประกอบการงาน ส่วนที่ 4 เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตราย”[89]

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงหลักโภควิภาค ไว้ว่า โภควิภาค 4 การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน หลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรร เป็น 4 ส่วน คือ

1. เอเกน โภเคน ภุญฺเชยฺย ได้แก่ แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

2. ทฺวีหิ กมฺมํ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่น ๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้เองที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนายกระดับฐานะให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสน การจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ย่อมอัตคัดขัดสนไปด้วย

3. จตุตฺถญฺจ นิธาเปยฺย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการการเจ็บไข้ จัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งการจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรร ส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจจะเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้

---

[89]ที.ปา. (ไทย) 11/265/212.

3.3 หลักสุขของคฤหัสถ์ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

หลักการทางพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ลำดับที่ 3 คือ สุขของคฤหัสถ์ สุขของคฤหัสถ์เป็นความสุข 4 อย่างที่เกิดขึ้นจากการมีทรัพย์ การใช้ทรัพย์ การไม่เป็นหนี้ และสุขจากการที่ได้ทรัพย์มาอย่างสุจริต

1. ความหมายของสุขของคฤหัสถ์

สุขของคฤหัสถ์ 4 อย่างคืออะไร มีอะไรบ้าง มีความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัวอย่างไรบ้าง ก่อนที่จะศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ในเบื้องต้นควรที่จะศึกษาในความหมายของ สุขของคฤหัสถ์ 4 ก่อนเป็นอันดับแรก

สุขของคฤหัสถ์ หรือ คิหิสุข หรือ กามโภคีสุข 4 หมายถึง สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข โภคสุข อนณสุข และอนวัชชสุข[90]

สุขของคฤหัสถ์ หมายถึง หมายถึง สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ[91]

สุขของคฤหัสถ์ 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ

2. องค์ประกอบของสุขของคฤหัสถ์

คิหิสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท คิหิสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏในสิงคาลกสูตร 1 กล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ให้เป็น คิหิวินัย คือ วินัยคฤหัสถ์ หรือศีลสำหรับชาวบ้าน หรือศีลสำหรับประชาชน หลักที่ทรงสอนใน สูตรนี้สรุปได้ ดังนี้ คิหิสุข 4 ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอยู่อย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต หลักสุขของคฤหัสถ์หรือคิหิสุข ได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น 4 ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข 4 ประการ คือ

---

[90]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธพระพุทธศาสนาของรรมสภา, 2556), หน้า, 147

[91]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุพรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2541), หน้า 173.

1) อัตถิสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรมหรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำคือการทำงานสร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข

2. โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์ หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัวและให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง

3) อนณสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้ เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น

4) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิ่มใจ ว่าตนมีความประพฤติสุจริตไม่บกพร่องเสียหายใคร ๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็น ความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

องค์ประกอบของสุขของคฤหัสถ์มี 4 อย่างดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น เกี่ยวกับการแสวงหาและการเสพบริโภคทรัพย์ของคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้ายังทรงตรัสแสดงแยกแยะประเภทไว้ไว้อีกแบบหนึ่งโดยทรงตรัสจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม 10 จำพวกว่า ชีวิตคฤหัสถ์หรือฆราวาสจะต้องมีหลักในการแสวงหาและเสพบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ที่ถูกต้องดีงามมุ่งพัฒนาชีวิตให้สูงขึ้นด้วยการมีศีลเป็นพื้นฐาน มีสมาธิเป็นท่ามกลางและมีปัญญาเป็นที่สุด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแบ่งวิถีฆราวาสออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ และมี 10 จำพวก ซึ่งเรียกว่า “กาม โภคี 10” คือ

กลุ่มที่ 1 แสวงหาโดยไม่ชอบธรรม 3 จำพวก ได้แก่ 1) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยไม่ชอบธรรม ด้วยการทารุณกดขี่ข่มเหง ได้มาแล้วไม่ใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี 2) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอย โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการทารุณกดขี่ข่มเหง ได้มาแล้วใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี 3) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยไม่ชอบธรรม ด้วย การทารุณกดขี่ข่มเหง ได้มาแล้วใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งแจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำความดี

กลุ่มที่ 2 แสวงหาโดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง มี 3 จำพวก ได้แก่ 1) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ทารุณกดขี่ข่มเหงบ้าง ไม่ทารุณกดขี่ข่มเหงบ้าง ได้มาแล้วไม่ใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ ทำความดี 2) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ทารุณกดขี่ข่มเหงบ้าง ไม่ทารุณกดขี่ข่มเหงบ้าง ได้มาแล้วใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี 3) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรมบ้าง ไม่

ชอบธรรมบ้าง ทารุณกดขี่ข่มเหงบ้าง ไม่ทารุณกดขี่ข่มเหงบ้าง ได้มาแล้วใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งแจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำความดี

กลุ่มที่ 3 แสวงหาโดยชอบธรรม มี 3 จำพวก ได้แก่ 1) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขี่ ได้มาแล้วไม่ใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี 2) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขี่ ได้มาแล้วใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี 3) บางพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขี่ ได้มาแล้วไม่ใช้เลี้ยงตนให้อิ่ม ให้เป็นสุข ทั้งแจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทำความดี แต่เขายังยึดติดสิ่งมัวเมา ยังหมกมุ่น บริโภคโภคะเหล่านั้น โดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น ไม่เป็นนายเหนือโภคทรัพย์ 4

กลุ่มที่ 4 แสวงหาโดยชอบธรรม และบริโภคใช้สอยอย่างรู้เท่าทัน มี 1 จำพวก คือพวกแสวงหาโภคทรัพย์สิ่งเสพบริโภคใช้สอยโดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขี่ ได้มาแล้วใช้เลี้ยงตนให้อิ่มสบายให้มีความสุข แจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำความดี และไม่ยึดติด ไม่สยบยอมมัวเมา ไม่หมกมุ่นบริโภคโภคะเหล่านั้น โดยรู้เท่าทันเห็นโทษ มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น เป็นนายเหนือโภคทรัพย์[92]

คิหิสุข นี้เป็นเครื่องชี้วัดความสุขของผู้ครองเรือน ได้เป็นอย่างดี เพราะการดำเนินชีวิตในสามข้อแรกเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องเศรษฐกิจดี มีที่มาจากพระสูตรว่าด้วยการใช้สอยบริโภค คือ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีบ่อเกิดของการบริโภค รวมถึงสิ่งเสพบริโภคใช้สอยปรากฏชัดครั้งแรกในอัคคัญญสูตร ซึ่งในพระสูตรดังกล่าว แสดงให้เห็นการเกิดขึ้นของจักรวาล โลกมนุษย์ และสรรพสิ่ง ตลอดถึงแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของการบริโภคใช้สอย อารยธรรมวัฒนธรรม วิถีชีวิต การแบ่งชนชั้นทางสังคม การเมืองการปกครอง รวมถึงวิกฤตปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม หรือกล่าวให้สั้นก็คือ วิวัฒนาการ (Revolution) ของโลกทั้งด้านเจริญและด้านเสื่อมหรือด้านเกิดดับสลับหมุนเวียนไปตามเหตุปัจจัย[93]

พระพุทธศาสนามองว่า บรรดาความสุขนี้ อนวัชชสุข มีค่ามากที่สุด เพราะจะทำให้ชีวิตในการครองเรือนประสบความสำเร็จ และเป็นแบบอย่างที่ดีมีสติสัมปชัญญะในการจ่ายทรัพย์ที่หามาได้โดยพิจารณาถึงคุณและโทษให้มีอิสระหลุดพ้นเป็นนายเหนือโภคทรัพย์ หรือกล่าวในอีกด้านหนึ่งนั้นเมื่อมีอนวัชชสุขแล้วสุขทั้ง 3 จะตามมา สรุปย่อ ๆ ว่าสุขของคฤหัสถ์ทั้ง 4 ข้อนั้น ได้แก่ (1) สุขมีทรัพย์ไว้ (2) สุขได้ใช้ทรัพย์ที่มี (3) สุขเพราะหนี้หมด (4) สุขหมดจดเพราะหน้าที่การงานดีงาม[94]

---

[92]สำ สฬา.408/643/18

[93]องฺ.สตฺตก. 102/63/23

[94]พระมหาอภิรมย์ ภทฺทโก, “แนวทางการสร้างความสุขตามหลักคิหิสุขของหมู่บ้านสีชวา ตำบลผไทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2561, หน้า 17-18.

3. ความสำคัญของสุขของคฤหัสถ์ 4

สุขของคฤหัสถ์ 4 นี้ เป็นสิ่งที่คฤหัสถ์ทั่วไปต้องการที่จะได้ และควรที่จะได้จะมี เพราะความต้องการของคฤหัสถ์ทั่วไปคือต้องการมีครอบครัวที่ดีที่มีความสุข ความอบอุ่นเป็นความสุขพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องการ การที่คฤหัสถ์จะได้มาซึ่งครอบครัวที่ดีที่มีความสุข ความอบอุ่นนั้น พุทธปรัชญาได้เสนอหลักการหรือแนวคิดไว้ 4 ขั้นตอน คือ (1) การมีโภคทรัพย์ ที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยทางที่ถูกต้อง (2) การได้ใช้ทรัพย์ ที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยทางที่ถูกต้อง (3) การไม่เป็นหนี้ (4) การประพฤติตนที่ดีที่ควร ไม่เบียดเบียนใครทั้งทาง กาย วาจา และทางใจ[95] หลักการหรือแนวคิดทั้ง 4 นี้เรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ 4 อย่าง เป็นหลักการหรือแนวคิดที่สำคัญสำหรับคฤหัสถ์ที่หวังความสุขความเจริญของครอบครัวควรจะประพฤติปฏิบัติ

4. สารัตถะของสุขของคฤหัสถ์ 4

สุขของคฤหัสถ์ เป็นหลักการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวอีกหลักการหนึ่งเป็นหลักการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวต่อจากโภควิภาค 4 คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ[96] กล่าวคือ เมื่อมีการแบ่งทรัพย์หรือจัดสรรทรัพย์ที่ได้มาจากการทำงานที่สุจริตถูกต้องตามทำนองครองธรรมแล้วความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์และมีทรัพย์ใช้จ่ายอย่างพอเพียงย่อมเกิดขึ้นกับครอบครัวนั้น แต่ความสุขจากการใช้ทรัพย์จะหมดไปทันทีหากใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่ผิดที่ไม่เป็นประโยชน์กับครอบครัว เช่น การเล่นการพนัน ซึ่งการเล่นการพนันนั้นเป็นการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ผิด ส่วนมากจะเกิดขึ้นจากการคบเพื่อนที่ไม่ดี พุทธปรัชญาเรียกว่า มิตรชักชวนในทางฉิบหาย[97] คือ มิตรชักชวนให้กระทำในสิ่งที่ผิดต่อกฎหมายผิดต่อหลักศีลธรรม ชักชวนให้ดื่มน้ำเมา ชักชวนใหเที่ยวกลางคืน ชักชวนใหดูการมหรสพ ชักชวนใหเลนการพนัน การคบเพื่อนประเภทนี้จะนำมาซึ่งความแตกแยกของครอบครัว ส่งผลเสียต่อคนในครอบครัวโดยเฉพาะลูก กลายเป็นปัญหาของสังคม ฉะนั้นสารัตถะของสุขของคฤหัสถ์ที่ 4 อย่างคือ สุขที่เกิดจากการมีความประพฤติสุจริตไม่บกพร่องเสียหาย ทำให้ไม่เป็นหนี้ เมื่อไม่เป็นหนี้ ก็จะมีทรัพย์ให้ใช้จ่ายอย่างพอเพียงเกิดความสุขความเข้มแข็งของครอบครัว

---

[95]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุพรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 173.

[96]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุพรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 173.

[97]ที.ปา. 16/190-191/85.

3.4 หลักโภควิภาค ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

หลักการทางพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ลำดับที่ 2 คือ หลักโภควิภาค 4 คือ การแบ่ง โภคะเป็น 4 ส่วน การที่ครอบครัวจะเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่ดี การใช้สอยทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่หรือที่หามาได้ใหม่อย่างมีระบบแบบแผนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ในคำสอนทางพุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นหลักการใช้ทรัพย์อย่างเกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด หลักธรรมนั้นชื่อว่า โภควิภาค 4 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความหมายของของโภควิภาค 4

โภควิภาค 4 คืออะไร อันดับแรกจะได้ศึกษาในความหมายของหลักโภควิภาค 4 จากตำรา เอกสารวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

คำว่า โภควิภาค ประกอบด้วยศัพท์ 2 ศัพท์ คือ “ โภค” กับ “วิภาค” การให้ความหมายตามรูปศัพท์ วิภาเคน ภุญชิตพฺโพติ โภคฺคำ สิ่งอันคนใช้สอยโดยส่วน (แบ่งกัน) เหตุ นั้น สิ่งนั้นชื่อว่า โภคฺคำ คำว่าโภคฺคำ มาจาก ภุช ธาตุ ในความบริโภค หรือใช้สอย ลง ณฺย ปัจจัยในกิริยา กิตก์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ วิการ อุ เป็น โอ ลบ ณ เสีย เอา ชฺ กับ ย เป็น คฺค สำเร็จรูปเป็น โภคฺคำ แปลว่า การใช้สอย หรือการบริโภค พระอุดรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “โภค” ว่า โภค ป. การใช้สอย, เครื่องใช้, สมบัติ, โภคและคำว่า วิภาค ว่า วิภาค ป. การจำแนก การแบ่ง[98] พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า โภค หมายถึง สมบัติ ทรัพย์สินโดยมีรูปวิเคราะห์ว่า ภุชิยเต ภุญชิตพฺโพติ ว่า โภค สิ่งอันคนใช้สอย หรือสิ่งที่ต้องใช้สอย เรียกว่า โภค[99] ในหนังสือธาตุปปทีปิกา ได้แสดงความหมายของ โภค ไว้ว่า โภค ทรัพย์ สมบัติ ความกิน ความบริโภค[100]

โภควิภาค 4 หมายถึง การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน 1 ส่วนใช้เลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงและทำประโยชน์ ส่วนที่ 2 และ 3 ใช้ลงทุนและประกอบการงาน ส่วนที่ 4 เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น[101]

โภควิภาค หมายถึง การจัดสรรแบ่งทรัพย์ซึ่งหามาได้ ด้วยความขยันหมั่นเพียรออกเป็น 4 ส่วน คือ 1 ส่วนเลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว ดูแลคนที่เกี่ยวข้อง และใช้ทำความดี 2 ส่วนใช้ทำหน้าที่การงาน ประกอบกิจอาชีพ และอีก 1 ส่วน เก็บไว้เป็นหลักประกันชีวิตและกิจการคราวจำเป็น[102]

---

[98]พระอุดรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), *พจนานุกรมบาลี– ไทยสำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุง,* (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด), 2546, หน้า 386.

[99]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ชุด ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสี่ยงเชียง, 2550), หน้า 494.

[100]หลวงเทพดรุณานุศิษฎ์, *พจนานุกรม บาลี–ไทย แผนกธาตุ,* (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 271.

[101]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 150.

จากการศึกษาความหมายของโภควิภาค สรุปได้ว่า โภควิภาคหมายถึง หลักการใช้ทรัพย์ที่มีอยู่และที่หามาได้ใหม่ โดยการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ส่วน 1 แบ่งไว้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้เกี่ยวกับกิจการงาน เช่น ใช้ลงทุนต่าง ๆ ส่วนที่ 4 แบ่งเก็บไว้ใช้ในเหตุที่จำเป็นที่เกิดขึ้นในอนาคต

2. องค์ประกอบของโภควิภาค 4

หลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน คือการแสวงหา รวบรวม และใช้จ่ายทรัพย์เป็นกิจกรรมที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน การที่จะมีทรัพย์มากหรือน้อยนั้น อยู่ที่การรู้จักแสวงหาและการใช้ทรัพย์ ในพระพุทธศาสนามีหลักของการแสวงหาทรัพย์และการใช้ทรัพย์เรียกว่าโภควิภาค ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่าการบริหารจัดการทรัพย์จะเห็นได้ว่าคำว่าโภคหรือทรัพย์ในพระพุทธศาสนามีความหมายกว้าง เพราะหมายถึงทั้งส่วนที่เป็นของใช้และส่วนที่เป็นของกินในชีวิตประจำวัน มีรายละเอียดดังนี้ ในอดีตพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงตระกูลที่รวบรวมทรัพย์ไว้แล้วรู้จักการแบ่งปันในการใช้จ่ายทรัพย์โดยใช้หลักโภควิภาค และวิธีของโภควิภาคดังนี้

“บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมสว่างช่วงโชติดังดวงไฟเมื่อบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ดังตัวผึ้งสร้างรัง โภคทรัพย์ของเขาก็ย่อมเพิ่มพูนขึ้นดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้วพึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย 2 ส่วนใช้ประกอบการงานส่วนที่ 4 เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตรายจึงผูกมิตรไว้ได้”[103]

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ยังต้องทำการงานเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว การที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุขประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้นั้น การรู้จักแสวงหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บออมทรัพย์ เพื่อไว้ใช้ในคราวจำเป็นและการนำทรัพย์ไปลงทุนเพื่อให้ทรัพย์งอกเงยเพิ่มพูนขึ้น องค์ประกอบของโภควิภาค หรือการแบ่งทรัพย์ตามหลักโภควิภาค 4 มีดังนี้ คือ

1. เอเกน โภเคน ภุญเชยฺย ได้แก่ แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

---

[102]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์, ฉบับประมวลศัพท์,* อ้างแล้ว, หน้า 293.

[103]ที ปา.11/265/211.

2. ทุวีหิ กมฺม ปโยชเย ได้แก่แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงาน การลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้น เพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่น ๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้เอง ทีจะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนายกระดับฐานะให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสน การจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ย่อมอัตคัดขัดสนไปด้วย

3. จตุตฺถ จ นิธาเปยฺย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งการจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้[104]

จากการศึกษาองค์ประกอบทั้ง 4 อย่าง ที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า เป็นการวางแผนการใช้จ่ายทรัพย์สินของภายในครอบครัว อย่างเป็นระบบมีแบบแผนที่ดีตามหลักพุทธศาสนา โดยพระพุทธศาสนาได้แสดงหลักแห่งการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงชีวิตตนเอง และครอบครัวไว้ ว่าต้องรู้จักใช้จ่ายอย่างพอประมาณ ไม่ให้มากจนเกินไป ไม่ให้น้อยจนฝืดเคือง ให้รู้จักประมาณ การในการใช้จ่ายเพราะการใช้จ่ายมีความสัมพันธ์กับการผลิต การบริโภค และการแสวงหา การรู้จักพอประมาณ คือรู้จักพอดี เช่นรู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค รู้จักประมาณในการพูด รู้จักพอประมาณในการพักผ่อนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้สุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง คือสนุกสนานรื่นเริงจนเสียคน หรือเคร่งเครียดจนเสียงาน การรู้จัก พอประมาณหรือพอดีในการจ่ายทรัพย์จึงเป็นการสอนให้ดำเนินชีวิตด้วยการใช้สติปัญญาพิจารณาถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวันไม่ใช้จ่ายตามแฟชั่นค่านิยม เห็นเขามีก็อยากได้อยากมีตามเขา ทั้ง ๆ ที่เรามีรายได้หรือเงินน้อยกว่าเขา เห็นเขาสร้างบ้านหลังใหญ่โต ก็อยากสร้างอย่างเขาทั้งที่เราไม่มีความจำเป็นในการสร้างบ้านหลังใหญ่โตอย่างนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัส ถึงการรู้จักพอประมาณหรือการใช้จ่ายอย่างพอดีในการใช้ปัจจัย 4 ในการดำเนินชีวิตไว้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการรับจีวรบิณฑบาต เสนาสนะและคิลานะ ปัจจัย เภสัชชะบริขาร หากภิกษุไม่รูจักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานะปัจจัย เภสัชชะบริขารเราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญูในที่นี้แต่เพราะ ภิกษุรูจักประมาณในการรับจีวรบิณฑบาตเสนาสนะยเภสัชชะและคิลานะปจจั. บริขาร ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญู[105]

---

[104]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,* อ้างแล้ว, หน้า 128.

[105]องฺ .สตฺตก.23/68/143-144.

หลักการบริโภคใช้จ่ายทรัพย์ทางพระพุทธศาสนาหรือหลักโภควิภาค 4 ได้แก่ ทรัพย์ หนึ่งส่วน (25%) ใช้เพื่อบริโภคเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ทรัพย์สองส่วน (50%) นำไปลงทุน ประกอบอาชีพและทรัพย์อีกหนึ่งส่วน (25%) ออมไว้ในยามจำเป็นและใช้ทำบุญ การบริโภคใช้จ่ายอย่างถูกต้องเหมาะสมและพอเพียงโดยให้ความสำคัญด้านคุณค่ามากกว่ามูลค่าและเน้นคุณประโยชน์มากกว่าความคุ้มทุน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองแก่ผู้อื่นและแก่สังคม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักโภควิภาคไว้ว่า โภควิภาค 4 การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน หลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน คือ

1. เอเกน โภเคน ภุญฺเชยฺย ได้แก่ แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

2. ทฺวีหิ กมฺมํ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่น ๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้เองที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนายกระดับฐานะให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสน การจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ย่อมอัตคัดขัดสนไปด้วย

3. จตุตฺถํ จ นิธาเปยฺย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งการจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจจะเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้[106]

ส่วนที่หนึ่งสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว (25%) การใช้ทรัพย์ในส่วนนี้ เป็นแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการใช้ทรัพย์ที่นำมาใช้ โดยนำเสนอบนกรอบความคิด 2 ประเด็น คือ 1) หลักการใช้ทรัพย์ส่วน เอเกน โภเคน ภุญ เชยฺย และ 2) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเคน ภุญ เชยฺย ดังจะได้นำเสนอโดยลำดับ ต่อไปนี้ 1. หลักการใช้ทรัพย์ส่วน เอเกน โภเคน ภุญเชยฺย การ

---

[106]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 18.

บริหารการจัดการด้านการเงินตามหลักโภควิภาคในส่วนแรกนี้เป็นไปเพื่อการบริโภค การบริโภคเป็นปัจจัยสำคัญสำคัญในแง่ของการดำรงชีวิตมนุษย์ และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุน เศรษฐกิจทั้งในระดับปัจเจกชนหรือระดับชาติ แต่ถ้าหากว่าการบริโภคเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ถูกวิธีก็ จะกลายเป็นผลเสียได้เหมือนกัน ซึ่งเห็นได้จากข้อสรุปของ ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวว่า “ในสังคมทุนนิยมปัจจุบันการบริโภคนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ยั่วยุให้เกิดการบริโภคอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดครอบงำมนุษย์ให้บริโภคสินค้าให้มากที่สุด เร็วที่สุด และบริโภคใหม่อีกอย่างไม่มีวันสิ้นสุด”[107] จากข้อคิดเห็น ดังกล่าวทำให้เห็นว่า การบริโภคในปัจจุบันล้วนเป็นไปตามการสนองกิเลส โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าแท้ และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเลียนแบบของคนในสังคมอีกด้วย ซึ่งพฤติกรรมการบริโภคแบบทะเยอะทะยานฟุ่งเฟ้อมาจากปัจจัย 2 ประการ คือ 1) กระบวนการเลียนแบบ (Imitation process) มักได้รับจากบุคคลที่ตนชื่นชอบ ส่วน ใหญ่จะเป็นดารา นักร้องที่เป็นขวัญใจของพวกเขา แม้ว่าบางลักษณะจะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีก็ตาม 2) กระบวนการสร้างและการแสวงหาความแตกต่าง (Distinction process) เป็นการบริโภคที่ต้องการแสดงความเหนือชั้นกว่าผู้อื่น มักออกมาในรูปของการใช้ของนอกที่มีราคาแพง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย[108]

การบริโภคในปัจจุบันมักมีความเข้าใจว่าเป็นการใช้สินค้าและบริการเพื่อบำบัดความต้องการทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค แต่พระพุทธศาสนาถือว่าการบริโภค เป็นการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ เพียงให้ได้รับประโยชน์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้นหมายความว่า การบริโภคควรมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิต มากกกว่าการบำบัดความต้องการเพียงอย่างเดียว ดังที่ พระธรรมปิฎก ได้แสดงทัศนะคติเกี่ยวกับการบริโภคไว้ดังนี้ การบริโภคนั้นคนจำนวนมากทีเดียวเมื่อบำบัดความต้องการ เช่น กินอาหารโดยมุ่งรสอร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกายเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ความพอใจไม่เป็นตัวตัดสินอรรถประโยชน์ ถ้าความพอใจนั้นไม่มาพร้อมกับการได้คุณภาพชีวิตความพึงพอใจ บางครั้งกลับเป็นตัวการทำลายอรรถประโยชน์ เช่น ทำให้คนหลงมัวเมาทำลายสุขภาพ เสียคุณภาพชีวิตเป็นต้น มองในด้านพุทธศาสตร์ก็ต้องบอกว่าสินค้าและบริการมีอรรถประโยชน์ สามารถทำให้เกิดความพอใจที่ได้เสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้บริโภค[109]

จากปัจจัยและพฤติกรรมการบริโภคที่ก่อให้เกิดปัญหาข้างต้น ถ้านำมาเปรียบเทียบกับการบริโภคเชิงพุทธจะพบความแตกต่างกันทั้งหลักการและเป้าหมาย ซึ่งจากการศึกษาแนวคิด

---

[107]ยศ สันตสมบัติ, *แม่หญิงสิขายตัว ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย,* พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2535), หน้า 8.

[108]เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *สังคมทุรชน : ยุทธศาสตร์แห่งความล่มสลายของสังคม,* (กรุงเทพมหานคร : ซัคเซสมีเดีย, 2539), หน้า 93.

[109]พระธรรมปิฎก (ปยุตฺโต .ป.อ), *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ,* พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2538), หน้า 14.

เกี่ยวกับการบริโภคเชิงพุทธพบประเด็นที่สำคัญหลายประการ แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะอยู่ในกรอบของปัญญา หมายความว่า การบริโภคตามทัศนะพุทธศาสนาจะต้องใช้ปัญญาเป็นหลักในการพิจารณาดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยปัจจเวกขณะ เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อให้ชาวพุทธได้ตื่นจากโมหะ คือ ความหลง ขาดปัญญาในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นไปตามอำนาจของตัณหา โดยใช้ปัญญากำหนดรู้ถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและเป้าหมายของการบริโภคที่แท้จริง โดยสรุปก็คือการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความเหมาะสมกับสถานภาพ ความสามารถของคนแต่ละคน ที่สำคัญ คือการเข้าถึงความจริงที่เป็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่จะบริโภค หมายถึง สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพและเป้าหมายของการบริโภคที่เพียงเพื่อการดำรงอยู่เท่านั้น ซึ่งหลักการข้อนี้ไปสรุปลงที่เพื่อให้ชีวิตได้พัฒนาสู่พรหมจรรย์คือ ความประเสริฐด้วยธรรมเป็นสำคัญ หมายความว่า การบริโภคเป็นเพียงปัจจัยที่สนับสนุนการมีชีวิตอยู่เพื่อการบรรลุธรรมระดับต่าง ๆ

2. คำนึงถึงคุณค่าแท้ พระพุทธศาสนาเน้นถึงการบริโภคถึงคุณค่าแท้ ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมา ให้ใช้สอยอย่างรู้เท่าทัน เห็นคุณและโทษของวัตถุนั้นๆ โดยเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ย้ำถึงข้อแตกต่างของคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมดังนี้

2.1 คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการ ของชีวิตโดยตรงหรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดีงามและความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคาจะเรียกว่าคุณค่าที่สนองปัญญาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงชีวิตอยู่ได้และมีสุขภาพดี เป็นอยู่อย่างผาสุขมีกำลังเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญกิจหน้าที่ รถยนต์ช่วยให้เดินทางได้รวดเร็ว เกื้อกูลแก่การปฏิบัติการงาน ความเป็นอยู่ การบำเพ็ญประโยชน์สุข ควรมุ่งเอา ความสะดวก ปลอดภัย แข็งแรง ทนทาน เป็นต้น

2.2 คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพเสวยเวทนา หรือเพื่อเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือ ไว้ คุณค่านี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคาจะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ความอร่อย เสริมความสนุกสนานเป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้ หรูหรา รถยนต์ เป็นเครื่องวัดฐานะ แสดงความโก้ มั่งมี มุ่งเอาความสวยงามและความเด่น เป็นต้น[110]

---

[110]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ,* (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 694.

จากการศึกษาองค์ประกอบของโภควิภาคทั้ง 4 ข้อ คือ 1 เอเกน โภเคน ภุญเชยย ได้แก่

1. ส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์

2. ทวีหิ กมม ปโยชเย ได้แก่แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงาน การลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริต

และ 3 จตุตถญจ นิธาเปยย (เป็นทรัพย์ส่วนที่ 4 แบ่งส่วนที่สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วนคือการ จัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉิน พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับทรัพย์ในส่วนที่จะใช้ลงทุนหรือใช้จ่ายเกี่ยวกับการทำงานค่อนข้างมากกว่าส่วนอื่น โดยแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ถึง 2 ส่วนหรือครึ่งหนึ่งไว้ใช้จ่ายในส่วนนี้ ไม่ใช่ว่าไม่ให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายใน 2 ส่วนที่เหลือ แต่เพราะในส่วนของการลงทุนนั้นจะออกดอกออกผลมาใช้จ่ายใน 2 ในครอบครัวและในยามจำเป็นนั้นเอง

3. ความสำคัญของโภควิภาค

โภควิภาค 4 เป็นหลักการแนวคิดของการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและมั่นคงพุทธศาสนาพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการลงทุนประกอบการงานเป็นอย่างยิ่งถึง 2 ส่วนทีเดียวจาก 4 ส่วน คือครึ่งหนึ่งของเงินทุนที่ได้มา โดยให้น้ำหนักกับการใช้และการเก็บเท่ากันคืออย่างละส่วนเท่ากัน ดังนั้นการที่คนบางคนพูดว่าพุทธศาสนาไม่ให้ความสำคัญกับชีวิตทางโลกเลยนั้นจึงเป็นการพูดที่ไม่ถูกต้องนัก ชีวิตคฤหัสถ์นั้นเป็นชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เงินทอง เมื่อมีทรัพย์ก็จะเป็นหลักได้ว่าจะได้ความสุขอย่างโลก ๆ ทั่วไป ดังนั้น เงินลงทุนที่จะใช้ประกอบการงานจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก แต่ทุนในทัศนะของพุทธศาสนาก็ควรเกิดจากการสะสมเก็บออมให้เพิ่มพูนขึ้นทีละน้อย คือจากทุนเล็กน้อยไปหามากจนมั่นคงได้ในที่สุด[111]

หลักโภควิภาคนี้จึงเป็นหลักการ สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว เพราะชีวิตต้องการมีการจัดการไม่ใช่ปล่อยไปตามบุญตามกรรม ต้องมีการจัดการเวลา คน เงิน ทรัพยากร ด้วยความเข้าใจในความรู้ ความเร็ว ขนาด เพราะจัดการเวลาเท่ากับจัดการชีวิต คนจัดการเวลาเป็นคือคนจัดการชีวิตเป็นเพราะทุกคนมี 24 ชั่วโมง ต่อวัน ต่อ 1 สัปดาห์ เงินเป็นเพียงตัวเลขถ้าไม่เรียนรู้ก็จัดการไม่เป็น ถ้าไม่มีความรู้สึกนึก คิดสำนึก จริยธรรม ศีลธรรม ไม่ง่ายที่จะบริหารจัดการเงินที่สุดก็กลายเป็นหนี้สินรายจ่ายมากกว่า รายรับ วินัยจึงสำคัญ บัญชีรายจ่ายครัวเรือนเป็นเครื่องมือสร้างวินัยชีวิตรู้จักจัดการเงินจัดการชีวิตอย่างมีแบบแผน[112] การจัดการทำให้ชีวิตของตนเองมีระเบียบแบบแผน จะทำให้สังคมหรือครอบครัวดำเนินไปอย่างมีระบบ มีระเบียบแบบแผน กล่าวคือเมื่อสมาชิกทุกคนใน

---

[111]อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน, *พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2551), หน้า 109.

[112]เสรีพงศ์พิศ, *ปรัชญาชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548), หน้า 26.

ครอบครัวเป็นคนมีระแบบวินัย ใช้จ่ายแต่พอควร ครอบครัวนั้นย่อมไม่ลำบากเดือดร้อนหรือขัดสนจากการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต

4. สารัตถะของโภควิภาค 4

สารัตถะของโภควิภาค 4 นั้นคือ การสร้างควาเข้มแข็งของครอบครัวทางด้านวัตถุหรือด้านกายภาพของครอบครัว โดยการจัดการทรัพย์สินที่หามาได้และที่มีอยู่แล้ว ในใช้จ่ายอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ส่วนที่ 1 ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เลี้ยงดู ครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี[113] โดนเฉพาะครอบครัวที่พ่อแม่ยังอยู่ ต้องเลี้ยงดูท่านอย่างดี เพราะถือเป็นหน้าที่หนึ่งที่ลูก ๆ ที่ดีตามหลักพุทธปรัชญาควรกระทำ[114] หรือพูดภาษาชาวบ้านว่า เป็นการใช้หนี้เก่า ส่วนที่ 2-3 เป็นทรัพย์ครึ่งหนึ่งที่หามาได้ ทรัพย์ส่วนนี้แบ่งไว้ใช้ในเรื่องการงานไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการทำงานหรือใช้ลงทุนในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน เพื่อให้มีรายได้เพิ่ม หรือมีรายได้ในครอบครัว ทรัพย์ส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญ เพราะเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้ทั้งหมดในครอบครัว เพราะว่างานทุกอย่างต้องมีการลงทุน ทำไร่ ทำนา ทำส่วนก็ต้องลงทุน ค้าขายก็ต้องลงทุน หรือแม้แต่เป็นลูกจ้างในงานต่าง ๆ ก็ต้องมีทุนเช่นรับเหมาก่อสร้าง ลูกจ้างก่อสร้าง ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ต้องมีเงินทุนใช้จ่ายก่อนทั้งนั้น ทรัพย์ทั้งสองส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่มีความสำคัญ ทรัพย์ส่วนที่ 4 คือส่วนสุดท้าย เป็นส่วนที่สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วนคือการ จัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้าเช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรร ส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้แต่ก็อาจเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้[115] หากไม่มีเหตุฉุกเฉินดังกล่าวมาแล้วนั้น ทรัพย์ส่วนนี้ก็เก็บไว้เป็นทุนเป็นมรดกให้ลูกสร้างครอบครัวต่อไป สารัตถะของโภควิภาค 4 ดังกล่าวมานี้ คือ การแบ่งทรัพย์หรือการจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้ครอบครัวนั้นมีความเข้มแข็งและมั่นคงในการดำเนินชีวิตจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

โภควิภาค จึงเป็นหลักธรรมที่เป็นหลักการ แนวคิด สำหรับการบริหารทรัพย์ของครอบครัวที่ได้จากการประกอบอาชีพการงานของคนในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้ไม่ลำบาก หากไม่มีการจัดสรร หรือบริหารทรัพย์อย่างเป็นระบบระเบียบแล้วทรัพย์ที่หามาได้ก็จะถูกใช้ไปโดยไม่เกิดประโยชน์สูงสุด ทรัพย์จะหมดไปด้วยการใช้จ่ายอย่างไม่มีระเบียบ ฉะนั้นครอบครัวที่หวังความสุข ความเข้มเข็ง ครอบครัวควรมีการบริหารหรือจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้จ่ายอย่างเป็นระบบตาม

---

[113]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 128.

[114]ที. ปา. 16/199/88.

[115]พระธรรมปิฎก .อ.ป) (ปยุตฺโต, *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 128.

หลักโภควิภาค 4 นี้ ที่กล่าวมานี้จึงทำให้เห็นถึงความสำคัญของหลักโภควิภาค 4 กับการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัวในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นยุคไหน สมัยไหนหากคนไทยปฏิบัติตามหลักโภควิภาค 4 นี้ สังคมย่อมมีแต่ความสุขตามมีตามได้ของแต่ละครอบครัว เพราะเรื่องของทรัพย์เป็นเรื่องที่สำคัญในการขับเคลื่อนครอบครัวให้ดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะความมีระบียบแบบแผนในการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโภควิภาค 4 ตามหลักของพุทธศาสนา

3.5 หลักฆราวาสธรรม ในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

หลักการทางพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ที่ผู้วิจัยเลือกมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ หลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักการ แนวคิด ของพุทธปรัชญาสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือนคือ สามีภรรยาที่หวังเจริญรุ่งเรืองให้กับครองครัว ควรนำไปประพฤติปฏิบัติตามฆราวาสธรรม 4 คืออะไร มีกีอย่าง อะไรบ้าง จะได้ศึกษาเป็นลำดับไป โดยเมที่ความหมาย ดังนี้

1. ความหมายของฆราวาสธรรม

ฆราวาสธรรม ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ “ฆราวาส” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ “ธรรม” แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ ดังนี้ พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ฆราวาส” หรือ “คฤหัสถ์” ไว้ในหนังสือ ฆราวาส ว่าหมายถึง ผู้ครองเรือน คือมีครอบครัว ซึ่งต้องทำให้ถูกต้องเป็นหน้าที่ของมนุษยชาติตามปกติหรือสัตว์ตามปกติ เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถูกต้องสูงขึ้นไป -สูงขึ้นไปเป็นลำดับ จนกระทั่งจิตใจ ก็ต้องทำจิตใจให้ถูกต้อง คำว่า “ หน้าที่” ในภาษาบาลีเรียกว่า “ธมฺม” ในภาษาสันสกฤตว่า “ธรฺรม” ในภาษาไทย “ธรรมคือหน้าที่ ”[116]

ฆราวาสธรรม คือ หลักปฏิบัติสำหรับผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ ผู้ที่อยู่ครองคู่สามีภรรยากัน ฆราวาสธรรม คือ คุณธรรมสำหรับรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้เป็นหลักในใจสาหรับผู้ ครองเรือนที่ปฏิบัติตามหลักธรรมสาหรับการครองชีวิตคฤหัสถ์ เรียกอีกประการว่ากำกับชีวิตด้วยธรรม 4 ประการนี้[117]

ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมของผู้ครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ หลักการครองครอบครัวของคนทั่ว ๆ ไป หลักการอยู่ด้วยกันของครอบครัว กล่าวคือ สามีภรรยาจะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข[118] ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เป็นหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของฆราวาส มีความ

---

[116]พุทธทาสภิกขุ, *ฆราวาสธรรม,* พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทาน, 2537), หน้า 45.

[117]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *รักนั้นดีแน่ แต่รักแท้ดีกว่า,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2557), หน้า 118.

[118]ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธศาสนาเถรวาท, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2557) หน้า 171

จำเป็นสำหรับผู้ครองเรือน ในการนำไปใช้ปฏิบัติต่อกัน 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ[119] หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์[120]

ฆราวาส คือ บุคคลผู้ครองเรือน เป็นผู้ที่มีเรือน มีครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วย บิดา มารดา ภรรยา สามี บุตรและบริวารเครือญาติ เรียกอีก อย่างว่า “คฤหัสถ์” หลักฆราวาสธรรม 4 นี้ จะสอนให้คนเรารู้จักการดำเนินชีวิตทางโลกอย่างผู้ ประสบความสำเร็จ ซึ่ง ฆราวาสธรรม ประกอบด้วย 2 คำ “ฆราวาส” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทาง โลก ผู้ครองเรือน และ “ธรรม” แปลว่า ความถูกต้อง ความดีงาม นิสัยที่ดีงาม ฆราวาสธรรม ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ โดยหลักธรรม 4 ประการนี้ มีความสำคัญต่อการสร้างตัวของฆราวาสมาก หลัก ฆราวาสธรรม 4 ปฏิบัติตนได้ดี สมหวังในรักดัง ตั้งใจ[121]

ธรรมสำหรับฆราวาสปฏิบัติ ฆราวาส คือผู้ครองเรือน ชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคม การสมาคมกับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขา ต้องรู้จักข่มจิตของตน เมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดี ต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิต และในบางครั้งต้องบริจาคสมบัติของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือนร้อน[122]

ฆราวาสธรรม 4 หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ธรรมที่ทำให้ผู้ครองเรือนมีความเจริญรุ่งเรือง ธรรมที่สนับสนุนให้ชีวิตการครองเรือนดำเนินไปได้ด้วยดี มีความสุขความเจริญทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มี 4 อย่าง

2. องค์ประกอบของฆราวาสธรรม 4

ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักการเป็นแนวคิดของของพุทธปรัชญาที่ฆราวาสหรือผู้ครองเรือนควรนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งและมั่นคง ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้กล่าวถึงฆราวาสธรรมว่า ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

---

[119]นายแพทย์พรกิจ กิจจารุวัฒนากูล, “การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาครอบครัวในสังคมปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2551, หน้า 68.

[120]พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสาหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 43.

[121]พระโรลีน รตนสีโล (หุน), “วิธีการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสในการแก้ปัญหาความแตกแยกในครอบครัว”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2552, หน้า 69.

[122]ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และทวี ผลสมภพ, *หลักพระพุทธศาสนา,* (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529), หน้า 98-99.

1. สัจจะ หมายถึงความจริง ซื่อสัตย์จริงใจ พูดจริง ทำจริง

2. ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง และปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

3. ขันติ หมายถึงความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

4. จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนได้ มีใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีใจคับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจ[123]

ทัตตชีโว ภิกขุ ได้อธิบายถึงองค์ประกอบทั้ง 4 ของฆราวาสธรรมว่า

ข้อ 1 สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ความซื่อ แบ่งตามศัพท์ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. มีความจริง จริงคือไม่ 2. มีความตรงคือความประพฤติทางกาย วาจา ตรงไม่บิดพลิ้ว ไม่บ่ายเบี่ยง 3. มีความแท้ คือไม่เหลวไหล

นอกจากแบ่งสัจจะออกเป็น 3 ลักษณะแล้วท่านยังได้แบ่งในทางปฏิบัติของสัจจะความจริงใจได้อีก 5 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. จริงต่อหน้าที่ คือ ไม่ว่าตนเองมีหน้าที่อะไรก็ทุ่มเทและทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด

2. จริงต่อการงาน คือ ถ้าได้รับมอบหมายงานอะไร ก็จะตั้งใจทำให้ดีที่สุด เท่าที่จะทำได้ แม้ว่างานนั้นจะไม่ใช่งานที่สำคัญหรืองานที่ใหญ่โตก็ตาม

3. จริงใจกับเวลา หมายถึง ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ให้คุ้มค่ามากที่สุด

4. จริงต่อบุคคล หมายถึง คบกับใครก็ต้องมีความจริงใจ ไม่ใช่คบเพื่อหวังผลประโยชน์

5. จริงต่อความดี หมายถึง ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีคุณธรรมคอยกำกับอยู่ เสมอไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน

ข้อที่ 2 ทมะ หมายถึง การฝกฝน, การขมใจ ฝกนิสัย ปรับตัว, รูจักควบคุมจิตใจ ฝกหัดดัดนิสัย แกไขขอบกพรอง ปรับปรุงตนใหเจริญกาวหนาดวยสติปญญา[124] การพยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเอง พยายามฝึกหัดบังคับใจตนเอง โดยเริ่มจากบังคับทีละเล็กทีละน้อย เมื่อทำบ่อย ๆ ครั้ง ก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย

ข้อที่ 3 ขันติ คือความอดทน ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ ขันติมี 4 ลักษณะ คือ 1) อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ได้แก่ อดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศภูมิ

---

[123]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,* พิมพ์ครั้งที่ 21, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2556), หน้า 114.

[124]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ แพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2559) , หน้า 154

ประเทศที่ทุรกันดาร สามารถอดทนได้ไม่ย่อท้อ 2) อดทนต่อความทุกขเวทนา คือ อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ ป่วย 3) อดทนต่อความเจ็บใจ คือ อดทนต่อการกระทบกระเทือนเปรียเปรยให้เจ็บใจ 4) อดทนต่ออำนาจกิเลส คือ การไม่เอาแต่ใจตนเอง ไม่ยอมสบายต่อความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ และเป็นข้อที่ต้องใช้ความอดทนมากที่สุด

ข้อที่ 4 จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือ ความเสียสละ มี 2 นัยคือ 1) สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้รวมทั้งการทำบุญให้ทาน 2) สละอารมณ์หมายถึง ไม่ผูกโกรธใคร ไม่พยาบาท การฝึกคุณธรรมทั้ง 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ อย่างสม่ำเสมอก็จะเป็นผู้ที่มี จิตใจผ่องใส แม้จะเป็นฆราวาสก็จะมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัว[125]

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของ ฆราวาสธรรม 4 ว่า ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ คือ

1) สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจ และมีไมตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความแตกแยก ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

2) ทมะ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว ฝึกหัดดัดนิสัย ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืน ประสาน เข้าหากันได้ไม่เป็นคนดื้อลั้นเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ย่อมปล่อยให้ข้อ แตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต จนไม่สามารถ แก้ไขได้

3) ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย นอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพ เป็นต้น มีสติอดกลั้น คิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี แสดงกิริยาวาจาสบประมาทซึ่งใช้คำพูดให้เกิดความเสียหาย และผู้น้อยซึ่งแสดงอาการเหยียดหยามก็สามารถอดทนโดยไม่มีการโต้ตอบบุคคลเหล่านั้นเพื่อรักษามิตรภาพอันดีเอาไว้

4) จาคะ คือ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนให้ใจคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีใจคับแคบเห็นแก่ตัว หรือเอาแต่ใจ ความเผื่อแผ่แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจ

---

[125]ทัตตชีโว ภิกขุ, *ฆราวาสธรรม,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิวไวเต็ก, 2559), หน้า 210.

เอื้อเฟื้อต่อกัน จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย และยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตัวได้[126]

ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตคฤหัสถ์มี 4 ประการ คือ สัจจะ ธรรมะ[127] ธิติ และจาคะ[128]

ฆราวาสธรรมมีประการ คือ ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตคฤหัสถ์มี 4 ประการ คือ สัจจะ ธรรมะ[129] ธิติ และจาคะ[130] ฆราวาสธรรมมีประการ คือ

1. สัจจะ คือ ความจริง ความซื่อสัตย์ ความแท้ ความเที่ยงตรง ความมีสัจจะ ความจริงในตัวบุคคลอันเป็นอาการแห่งอัธยาศัยและความประพฤติจริงใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน

อานิสงส์ของการมีสัจจะ คือ

1. ปลูกนิสัยความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว
2. เป็นคนหนักแน่นมั่นคง
3. มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบหน้าที่การงาน
4. ได้รับการเคารพยกย่อง
5. มีคนเชื่อถือและยำเกรง
6. ครอบครัวมีความมั่นคง
7. ได้รับเกียรติยศชื่อเสียง

โทษของการขาดสัจจะ คือ

1. ปลูกนิสัยขาดความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว
2. เป็นคนเหลาะแหละ พบแต่ความตกต่ำ มีแต่คนดูถูก
3. ไม่มีคนเชื่อถือ ไม่สามารถรองรับความเจริญต่าง ๆ ได้
4. ไร้เกียรติยศชื่อเสียง

---

[126]สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร), *มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์,* (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2530), หน้า 486-488.

[127]ส .ส. 15/246/345.

[128]ขุ. สุ. 25/311/316.

[129]ส .ส. 15/246/345.

[130]ขุ. สุ. 25/311/316.

2. ทมะ คือ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ การรู้จักข่มใจ ยั้งใจ ฝึกฝนตนได้ปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้เข้ากับผู้อื่นได้ไม่เป็นคนดื้อลั้นเอาแต่ใจและอารมณ์ ของตนเป็นใหญ่ ไม่ทำอะไรตามความต้องการหรือตามอารมณ์ของตน ผู้มีทมะจะทำอะไรต้องใคร่ครวญไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน โดยคิดเสมอว่ามีโทษมากกว่าคุณ ให้ทุกข์มากกว่าสุข ชั่วมากกว่าดี จะคิด จะพูด จะทำ ต้องมีสติและสัมปชัญญะกำกับเสมอ

อานิสงส์ของการมีทมะ

1. ปลูกฝังนิสัยรักการฝึกฝนตนให้เกิดขึ้นในตัว
2. ทำให้เป็นคนมีความสามารถในการทำงาน
3. ไม่มีเวรกับใครยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดได้
4. สามารถตั้งตัวได้
5. มีปัญญาเป็นเลิศ

โทษของการขาดทมะ

1. ขาดนิสัยรักการฝึกฝนตนเอง
2. ทำให้ขาดความสามารถในการทำงาน
3. สามารถหลงผิดไปทำความชั่วได้ง่าย
4. จะเกิดการทะเลาะวิวาทได้ง่าย
5. จะจมอยู่กับอบายมุข เกิดความแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีในครอบครัวเกิดความเดือดร้อน สังคมเกิดการทะเลาะ
6. ไม่สามารถตั้งตัวได้ เป็นคนโง่เขลา

3. ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกันนอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม ความเป็นอยู่ ความต้องการบางอย่างซึ่งต้องปรับปรุงเข้าหากัน บางครั้งอาจมีเหตุล่วงเกินรุนแรงจากการแสดงอาการกิริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นถ้อยคำหรือร่างกาย ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เมื่อมีเหตุอีกฝ่ายหนึ่งต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เกิดเรื่องใหญ่โต คุยกันถึงเหตุผลเพื่อปรับความเข้าใจต่อกัน ความอดทนนั้นมี 4 ประการ คือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความทุกขเวทนา อดทนต่อความเจ็บใจ ความอดทนต่ออำนาจกิเลส ดังนั้นมรสุมแห่งชีวิตมีมาก การใช้สติและปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ใช้ความอดทนประคับประคองพากันให้รอดพ้นจากสิ่งต่าง ๆ ย่อมเป็นทางให้ชีวิตของคู่ครองผ่านไปได้ด้วยดี

อานิสงส์ของการมีขันติ

1. ปลูกฝังนิสัยการอดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ
2. ทำงานได้ผลดี สามารถเป็นหลักในครอบครัวได้
3. สามารถเป็นหลักให้กับบริวารได้
4. ไม่มีเรื่องวิวาทกับคนอื่น ไม่หลงผิดไปทำความชั่วได้
5. ทำให้ได้ทรัพย์มา เป็นคนขยันทำงาน

โทษของการขาดขันติ

1. ไม่สามารถอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้
2. เป็นคนจับจด ทำงานอะไรก็ไม่สำเร็จ
3. ไม่สามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ เป็นหลักให้ครอบครัวไม่ได้ ทำชั่วได้ง่าย
4. ไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น เต็มไปด้วยศัตรู
5. ไม่มีความเจริญกาวหน้า ไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้เสื่อมจากทรัพย์

4. จาคะ คือ การเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งบัน การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตคนเรานั้นมิใช่คอยจ้องแต่จะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้มิใช่ให้สิ่งของหรือวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน เช่น ในคราวคู่ครองประสบความไม่สบาย เจ็บไข้ หรือมีธุระเป็นต้น ควรที่จะเสียสละความสุขตนเพื่อดูแลครอบครัวหรือเสียสละเวลาเพื่อช่วยเหลือ ทำงานเอาใจใส่ดูแลอาการป่วยหรืองานธุระนั้น ๆ อาจสรุปได้ว่า การเสียสละมี 2 ประการ คือ เสียสละวัตถุ และเสียสละอารมณ์ (การรู้จักปล่อยอารมณ์วางอารมณ์ที่ทำให้เกิดทุกข์ได้) การให้ อภัยแก่กันและกันเป็นการสร้างครอบครัวให้มีความรักความสามัคคีกัน

อานิสงส์ของการมีจาคะ

1. ปลูกฝังการมีอารมณ์ผ่องใส และมีนิสัยเสียสละให้เกิดขึ้นในตัว
2. เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่ตนเอง
3. เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป
4. ครอบครัวและสังคมเป็นสุข มีกัลยาณมิตรรอบตัว
5. ทำความสงบสุขแก่ครอบครัว และจิตใจมีความสุข

โทษของการขาดจาคะ

1. ปลูกฝังความตระหนี่ให้เกิดขึ้นในใจ
2. ได้รับคำครหาติเตียน เป็นทุกข์ใจ
3. ไม่มีใครอยากเข้าใกล้
4. ชีวิตครอบครัวเกิดเห็นแก่ได้ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
5. ครอบครับไม่อบอุ่นอาจแตกแยกได้ และอย่าร้างกันเพราะความไม่มีจาคะต่อกัน[131]

3. ความสำคัญของฆราวาสธรรม 4

ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักการ เป็นแนวคิด คือเป็นหลักการที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ดีต่อกันในสังคมของฆราวาส หลักธรรมทั้ง 4 อย่างในฆราวาสธรรมนั้นมีส่วนสำคัญในการพัฒนาตัวบุคคลให้เป็นคนดี เมื่อบุคคลเป็นคนดีแล้วย่อมส่งผลให้สังคมดีงาม หลักธรรมทั้ง 4 คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ

---

[131]ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, 2532), หน้า 142.

เป็นธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์[132] การครองชีวิตในที่นี้ คือการดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่ดีงามตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพราะการดำเนินชีวิตรวมกันในสังคมให้เกิดความเรียบร้อยดี ความสงบสุขสมาชิกในสังคมควรมีฆราวาสธรรมทั้ง 4 นี้ และฝึกฝนพัฒนาตนให้เป็นคนดีจากธรรมทั้ง 4 ข้อของฆราวาสธรรม เมื่อสมาชิกทุกคนหรือส่วนมากในสังคมเป็นคนดีสังคมนั้นย่อมดีตามและสงบสุข

การครองเรือนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย หรือผู้ที่ยังคงดำเนินชีวิตไปตามกิจวัตรของทางโลก ธรรม คือวิถีการและหนทางแห่งความดีและหากเมื่อนำสองคำมารวมกันจะได้ความหมายที่สวยงามนั่นคือ การใช้ชีวิตทางโลกด้วยการปฏิบัติชอบ ปฏิบัติดีด้วยกัน 4 ประการ นั่นคือ สัจจะ หากหยิบมาแปลตรงตัวจะแปลได้ความหมายว่า “จริงแท้” สำหรับแนวทางที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนไว้นั่นคือการที่เลือกที่จะแสดงออก สื่อสาร พูดคุยอย่างจริงแท้แน่นอน ไม่ โกหก พูดเป็นคำพูด พูดอย่างไรก็ควรทำอย่างนั้น และอีกประการหนึ่งก็คือการแสดงออกผ่านการกระทำ หรือการกระทำที่จะทำอย่างจริงแท้ ไม่ท้อถอยต่อปัญหาไม่ว่าจะมีอุปสรรคใดใดก็ตาม ทมะ หากมีสัจจะทมะนับว่าสำคัญยิ่ง ทมะหมายถึงการฝึกตน ข่มจิตใจให้เข็มแข็งให้นิ่ง เพื่อการพัฒนาตนเองและเดินทางไปยังเป้าหมายที่วางได้อย่างราบรื่น แต่หากถึงแม้มีปัญหามีอุปสรรคใดใดก็ย่อมสามารถพัฒนาตนให้ผ่านไปได้หากมีทมะแล้วละก็ย่อมผ่านพ้นไปได้ทุกปัญหาอุปสรรคแน่นอน ขันติ คำนี้ที่เคยได้ยินกันหรือที่รู้กันดีก็คือ “ความอดทน” แต่หากใช้เพียงเป็นการอดทนอดกลั้นต่อคำพูดต่อแรงกดดันอื่น ๆ ภายในสังคมเพียงอย่างเดียว แต่กระนั้นคือการสร้างการถือความอดทนอดกลั้นจากกิเลสที่เข้ามารุมเร้า เพื่อปั่นทอนกำลังใจของเราอีกด้วย จาคะ การเสียสละ หรือเป็นการละทิ้งซึ่งกิเลสทั้งหลาย การที่เปิดใจเอื้อเฟื้อผู้อื่นนั้น อีกประเด็นหนึ่งนั้นนับว่าเป็นการฝึกตนควบคุมความยากได้ ความยากมีด้วยอีกเช่นกัน การที่ยินดีกับ ผู้อื่นที่มีประโยชน์สุขจากผลที่เราได้สละออกไปนั้นนับว่าประเสริฐ อีกทั้งยังสามารถสร้างมิตรได้อีกมากมาย หากนำหลักธรรมที่พระพุทธองค์มอบไว้ให้ทั้งหมดนี้ นับว่าถือเป็นแนวทางที่จะสร้างประโยชน์แก่ตนและชุมชนที่สามารถสร้างเกียรติสร้างบุญบารมีบริวารเพื่อนฝูงรวมไปถึงประโยชน์แก่ตนได้ด้วย แต่หากผู้ใดขาดอาจจะได้นับได้ว่าเป็นผู้ทุจริตหน้าที่ความเป็นผู้ครองเรือน นับว่าความวุ่นวายของบ้านเมือง ของแต่ละสังคมเกิดมาจากการที่สามารถอดทนแต่กิเลสของตนได้ ทั้งเนื่องมาจากการสร้างอำนาจ บารมีจากการไร้ซึ่งสัจจะที่เคยให้ไว้หรือจาคะการเสียสละเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง[133]

จะเห็นได้ว่าฆราวาสธรรม 4 นี้มีความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ทุกระดับโดยเฉพาะในระดับครอบครัวซึ่งมีความใกล้ชิดกันมากที่สุด หากในครอบครัวนั้นไม่มีฆราวาสธรรมใน

---

[132]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, 2538), หน้า 32.

[133]เขมกะ, *หน้าที่ของคน,* (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, 2507), หน้า 180.

การดำเนินชีวิตเลยความสุขความสงบจะไม่มีในครอบครัวนั้นเลย หรือ อาจจะไม่เกิดครอบครัวขึ้นมาเลยก็ได้ เพราะชายหญิงคู่หนึ่ง จะตกลงปลงใจมาใช้ชีวิตร่วมกัน คุณสมบัติข้อแรกที่สำคัญที่สุดคือความจริงใจต่อกันนั้นเอง

4. สารัตถะของฆราวาสธรรม 4

ฆราวาสธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ เป็นแนวคิดที่เป็นหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาสที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามกลายเป็นฆราวาสที่ศักดิ์สิทธิ์[134] จากคำกล่าวที่ว่า ทำให้ผู้ปฏิบัติตามกลายเป็นฆราวาสที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของฆราวาสธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ เพราะทำให้คนธรรมดาทั่วไปกลายเป็นผู้ประเสริฐ ผู้วิเศษ ด้วยคุณที่ปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรมทั้ง 4 ข้อ แก่นสารหรือสารัตถะของ ฆราวาสธรรมทั้ง 4 ข้อคืออะไร จะได้ศึกษาต่อไป

สารัตถะของฆราวาสธรรม

ข้อ 1 คือ สัจจะ ความจริงใจ ความสัตย์ ความซื่อ ถ้าแบ่งตามศัพท์ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ก. มีความจริงใจ ข. มีความตรง (ตรงคือความประพฤติทางกาย วาจาตรง ไม่บิดพลิ้ว ไม่บ่ายเบี่ยง ค. มีความแท้ ในทางปฏิบัติสัจจะ ความจริงใจแบ่งออกได้ 5 ลักษณะ คือ 1) จริงต่อหน้าที่ ไม่ว่าตนเองมีหน้าที่อะไรก็ทุ่มเทและทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด 2) จริงต่อการงาน ถ้าได้รับมอบหมายงานอะไรมาก็ตามทีก็ตั้งใจทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่างานนั้นจะไม่ใช่งานที่สำคัญหรืองานที่ใหญ่โตก็ตามที 3) จริงใจกับเวลา หมายถึงใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุดให้คุ้มค่ามากที่สุด 4) จริงต่อบุคคล หมายถึง คบกับใครก็ต้องมีความจริงใจ ไม่ใช่คบเพื่อหวังผลประโยชน์ 5) ตรงต่อความดี หมายถึง ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีคุณธรรมคอยกำกับอยู่เสมอ ไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือนร้อน

ข้อที่ 2 ทมะ หมายถึง พยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเอง พยายามฝึกหัดบังคับใจตนเอง โดยเริ่มจากบังคับทีละเล็กทีละน้อย เมื่อทำบ่อย ๆ ครั้งก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย

ข้อที่ 3 ขันติ คือความอดทน ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ทางจิตใจ ขันติมี 4 ลักษณะ คือ 1) อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ได้แก่อดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศภูมิประเทศที่ทุรกันดารสามารถอดทนได้ไม่ย่อท้อ 2) อดทนต่อความทุกขเวทนาคือ อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย 3) อดทนต่อความเจ็บใจคือ อดทนต่อการกระทบกระเทือนเปรียบเปรยการทำให้เจ็บใจ 4) อดทนต่ออำนาจกิเลสคือ การไม่เอาแต่ใจตนเอง ไม่ยอมสบายต่อความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ และเป็นข้อที่ต้องใช้ความอดทนมากที่สุด

---

[134]ทัตตชีโวภิกขุ, *ฆราวาสธรรม,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิวไวเต็ก, 2529), หน้า 210.

ข้อที่ 4 จาคะ หมายถึงความเสียสละ ตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือ ความเสียสละ มี 2 นัยคือ 1) สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้รวมทั้งการทำบุญให้ทาน 2) สละอารมณ์ หมายถึง ไม่ผูกโกรธใคร ไม่พยาบาท

แก่นสารหรือสารัตถะของของฆราวาสธรรม 4 คือความจริงใจ ซึ่งพุทธปรัชญาเชื่อว่าการที่จะเป็นมนุษย์ที่ดีได้คุณธรรมอย่างหนึ่งที่ต้องมีคือความจริงใจไม่ว่าจะเป็น จริงต่อหน้าที่ จริงต่อการงาน จริงใจกับเวลา จริงต่อบุคคล จริงใจต่อความดี เพราะความจริงใจจะนำไปสู่ความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในส่วนของบุคคลและในส่วนของสังคม แต่การที่บุคคลจะมีความจริงใจอย่างมั่นคงนั้นต้องอาศัยหลักธรรมที่เหลือทั้ง 3 ในการสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นทมะ ขันติ และจาคะ คือต้องมีทมะและขันติการข่มใจและอดทนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเข้ามาขัดขวางไม่ให้มีความจริงใจ โดยการจาคะอารมณ์ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นความกลัวไม่กล้าทำความดี ซึ่งจะส่งผลให้ความจริงใจต่องาน ต่อบุคคล ต่อเวลา ของบุคคลหมดไป หากบุคคลมีการฝึกฝนตนเองโดยการข่มใจและอดทนต่อสิ่งกีดขวางต่าง ๆ ด้วยอำนาจของกิเลสที่ทำให้เกิดความกลัวได้และและจาคะสลัดทิ้งอารมณ์เหล่านั้นไป การดำเนินชีวิตด้วยความจริงใจ จะทำให้ประสบความสำเร็จ ในมุมของการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งนั้นหลักฆราวาสธรรมนั้นเป็นแนวคิดที่ความสำคัญอีกหลักการหนึ่งในการบริบหารครอบครัวให้เข้มแข็ง

ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ธรรมสำหรับให้ฆราวาสผู้ครองเรือนที่หวังความเจริญในการครองเรือนนำมาปฏิบัติ มี 4 อย่าง คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ เป็นธรรมะที่มีความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับครอบครับซึ่งมีความใกล้ชิดกันมากที่สุด หากในครอบครัวนั่นไม่มีฆราวาสธรรมในการดำเนินชีวิตเลยความสุขความสงบจะไม่มีในครอบครัวเลย หรืออาจจะไม่เกิดครอบครัวขึ้นมาเลยก็ได้ เพราะชายหญิงคู่หนึ่งจะตกลงปลงใจมาใช้ชีวิตร่วมกัน คุณสมบัติข้อแรกที่สำคัญที่สุดคือ ความจริงใจต่อกันนั้นเอง ฉะนั้น ฆราวาสธรรม 4 จึงเป็นหลักการสำคัญของฆราวาสผู้ครองเรือนที่หวังความสุขความเจริญภายในครอบครัวรวมถึงสังคมควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะธรรมทั้ง 4 ข้อ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ นั้นเป็นสิ่งปฏิบัติตามได้ยากมาก โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่มนุษย์ไม่ให้ความสำคัญกับศีลธรรม

3.6 สรุปหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

หลักพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวทั้ง 4 อย่างที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นหลักการในการสร้างความเข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ดครั้งนี้ เป็นหลักการ แนวคิด หรือคำสอนในระดับโลกียะ เป็นจุดหมายเบื้องต้นของคฤหัสถ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงให้ได้ ครอบครัวถือได้ว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และเป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากจะต้องอยู่ด้วยตลอดชีวิต ฉะนั้น มนุษย์จึงควรที่จะทำให้ครอบครัวของตนมีความเข้มแข็ง

เจริญรุ่งเรืองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามอัตถภาพของแต่ละครอบครัว หลักการ แนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวตามหลักพุทธปรัชญามีมากมาย ได้แก่

1. สมชีวิธรรมนี้ เป็นธรรมที่จะทำให้คู่สมรส ครองรักกันได้ราบรื่นกลมกลืน และ ยาวนาน กล่าวคือ การมีศรัทธาสมกัน มีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน มีทัศนคติในการมองโลกมองชีวิตไป ในทางเดียวกัน ก็จะทำให้เข้าใจกันง่าย ไม่มีความขัดแย้งกัน มีศีลสมกัน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ต้อง มีหลักในการประพฤติปฏิบัติตนเรื่องผิดชอบชั่วดีเหมือน ๆ กัน มีจาคะสมกัน มีใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารีเหมือน ๆ กัน ชอบเกื้อกูลสนับสนุนญาติพี่น้อง และคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนตระหนี่ ก็ย่อมเกิดความไม่พอใจทุกครั้งที่อีกฝ่ายหนึ่งช่วยเหลือแบ่งปันแก่ผู้อื่น หากอยู่ร่วมกันไปชีวิตย่อมจะมีแต่ความขัดแย้งไม่มีความสงบราบรื่น และสุดท้าย มีปัญญาสมกัน ทั้งชายและหญิงต้องมีระดับสติปัญญาใกล้เคียงกัน มีความเฉลียวฉลาด พอ ๆ กัน ความคิดความอ่านต้องไปกันได้ มีการใช้วิจารณญาณในการมองปัญหา แก้ปัญหา และตัดสินใจ ไปในทิศทางเดียวกัน

2. สุขของคฤหัสถ์ 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ

หลักสุขของคฤหัสถ์ 4 นี้ เป็นสุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ สุขของคฤหัสถ์ 4 อย่างนี้ เป็นบทสรุปของความเข้มแข็ง เพราะคฤหัสถ์ที่ดีนั้นย่อมต้องการมีทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสุจริตใช้จ่ายในครอบครัวอย่างเพียงพอและมีเก็บไว้ใช้ในอนาคตต่อไป โดยไม่ต้องไปยืมคนอื่นให้เป็นหนี้ หากยืมไม่ได้ก็จะทำให้ตนและครอบครัวลำบาก

3. หลักโภควิภาค 4 คือ หลักการใช้ทรัพย์ที่มีอยู่และที่หามาได้ใหม่ โดยการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ส่วน 1 แบ่งไว้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้เกี่ยวกับกิจการงาน เช่น ใช้ลงทุนต่าง ๆ ส่วนที่ 4 แบ่งเก็บไว้ใช้ในเหตุที่จำเป็นที่เกิดขึ้นในอนาคต

หลักโภควิภาค 4 นี้ เป็นหลักการใช้ทรัพย์ที่มีอยู่และที่หามาได้ใหม่ โดยแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ส่วน 1 แบ่งไว้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้เกี่ยวกับกิจการงาน เช่น ใช้ลงทุนต่าง ๆ ส่วนที่ 4 แบ่งเก็บไว้ใช้ในเวลาที่จำเป็นที่เกิดขึ้นในอนาคต หลักการนี้เป็นหลักการในใช้ทรัพย์สินของครอบครัวให้เกิดประโยชน์ที่สุด หัวหน้าครอบครัวต้องรู้จักหลักการบริหารทรัพย์สินที่ครอบครัวมีอยู่ให้เกิดประโยชน์ที่สุด ตามหลักพุทธปรัชญาได้เสนอแนวคิดการบริหารทรัพย์ไว้ว่า เมื่อหาทรัพย์มาได้ในแต่ละครั้งควรแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วน 1 แบ่งไว้

ใช้จ่ายเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้จ่ายเรื่องการทำงานหรือใช้เป็นทุน ใช้ลงทุนใจกิจการของครอบครัวต่อไป ส่วนที่ 4 เก็บไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น

4. หลักฆราวาสธรรม 4 คือ ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ธรรมที่ทำให้ผู้ครองเรือนมีความเจริญรุ่งเรือง ธรรมที่สนับสนุนให้ชีวิตการครองเรือนดำเนินไปได้ด้วยดี มีความสุขความเจริญทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มี 4 อย่าง

หลักฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เป็นคุณสมบัติของผู้ครองเรือนควรมีเป็นหลักการในการพัฒนาตัวบุคคลแต่ละคนให้ดี โดยเฉพาะสามีภรรยาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้บริหารให้ครอบครัวดำเนินไปได้ คุณสมบัติสำคัญของผู้ที่จะนำครอบครัวให้ไปสู่ความเข้มแข็งได้นั้น จึงควรมีความจริงใจต่อสมาชิกในครอบครัวทุกคน มีการข่มใจมีความอดทนต่ออุปสรรคปัญหาทั้งหลาย มีการให้ปันทั้งทางด้านวัตถุสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นและให้ความรักความหวังดี หากหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวพัฒนาตนเองตามหลักฆราวาสธรรม 4 นี้ ย่อมทำให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัว และประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก

บทที่ 4
บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตไว้มาก เมื่อพิจารณาเนื้อหาของหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อให้เข้ากับดุษฎีนิพนธ์เรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้ได้ประเด็นที่จะสามารถนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาททั้ง 4 หลัก ได้แก่ 1) สมชีวิธรรม 2) สุขของคฤหัสถ์ 3) โภควิภาค 4) ฆราวาสธรรม มาบูรณาการความเข้มแข็งของครอบครัวทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสัมพันธภาพ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านทุนทางสังคม 4) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.1 บูรณาการหลักสมชีวิธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ

4.2 บูรณาการหลักสุขของคฤหัสถ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านด้านเศรษฐกิจ

4.3 บูรณาการหลักโภควิภาค เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านทุนทางสังคม

4.4 บูรณาการหลักฆราวาสธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

4.5 สรุปบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

4.1 บูรณาการหลักสมชีวิธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ

ครอบครัว คือ บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน[135] เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต ทันทีที่ชีวิตเด็กกำเนิดขึ้นใน

[135]กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *นิยามและประเภทครอบครัว,* <https://infocenter.nationalhealth.or.th>. (1 กรกฎาคม 2565).

ครอบครัว พ่อแม่และสมาชิกทุกคนที่เกี่ยวข้องจะรวมกันทำหน้าที่ดูแลสมาชิกคนใหม่ให้ความรัก อาหาร ประสบการณ์ต่าง ๆ มากมายครอบครัวจึงมี อิทธิพลสำคัญต่อเด็ก ๆ ในด้านของการถ่ายทอดค่านิยม ทัศนคติบุคลิกภาพ และพฤติกรรม[136] ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญมากของมนุษย์ เพราะมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาแล้วไม่ชอบอยู่คนเดียว ชองอยู่เป็นกลุ่มเป็นสังคม ความมั่นคง ความเข้มแข็ง ของครอบครัวจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

สถาบันครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกในครอบครัวให้สามารถอยู่ในสังคมได้บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของครอบครัวล้วนมีอิทธิพลต่อสังคม เนื่องจากการกระทำหน้าที่ของสถาบันสังคมแต่ละสถาบันจะมีผลกระทบถึงผู้อื่นหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบสังคม[137] ซึ่งสถาบันครอบครัวไทยในอนาคตมีแนวโน้มว่าประเภทของครอบครัวจะมีหลายประเภทกว่าเดิมประเภทของครอบครอบในปัจจุบันมี 6 แบบ เป็นประเภทของครอบครัวที่พบเห็นในสังคมตั้งแต่สมัยโบราณ ยุคเกษตรจนถึงปัจจุบัน ครอบครัวทั้ง 6 ประเภท เมื่อย่อลงได้ 2 ประเภท ใหญ่ คือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเดี่ยวนี้แยกออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ครอบครัวพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกว่าครอบครัวแรก (2) ช่วงที่ 2 เป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกจากครอบครัวขยายอีกที่ ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวข้ามรุ่น เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายคือ ครอบครัวที่มีสามชิกอยู่ด้วยกันในครอบครัวเดียวกันถึง 3 ชั่วอายุ ได้แก่ ปู ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ และบุตร ครอบครัวขยายนี้ เป็นรูปแบบของครอบครัวของชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทยอีสาน เพราะชาวอีสานตั้งแต่ยุคแรก ๆ นั้นเมื่อบุตรแต่งงานแล้วจะไม่นิยมแยกออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ทันที แต่จะนิยมอยู่บ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ไปจนถึงเวลาอันควร บุตรจึงแยกบ้านออกไปสร้างบ้านหลังใหม่สร้างครอบครัวใหม่ของตนเองขึ้นมา แต่ก็นิยมสร้างอยู่ในที่ใกล้ ๆ กับบ้านพ่อบ้านแม่หรือเรียกว่าบ้านหลังเดิม และนิยมให้บุตรคนเล็กอยู่บ้านหลังเดิมเพื่อดูแลพ่อแม่อย่างใกล้ชิด ส่วนครอบครัวเดี่ยวในช่วงที่เริ่มจากการออกมาสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรในยุคแรก ๆ ได้สร้างอยู่ใกล้บ้านพ่อแม่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากยุคเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นยุคอุตสาหกรรมมีการออกไปทำงานนอกบ้านหรือต่างจังหวัด เริ่มย้ายไปถิ่นฐานสร้างบ้านสร้างครอบครัวใกล้ที่ทำงาน ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดียวและครอบครัวข้ามรุ่นในยุคปัจจุบัน ที่กล่าวมานั้นเป็นความหมายและความสำคัญของครอบครัว ด้วยความสำคัญของครอบครัวที่เป็นสถาบันแรกของสังคม หากครอบครัว

---

[136]สนิท สมัครการ, *ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2519), หน้า 27.

[137]พิมพ์ใจ ไมตรีเปรม, “การศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของพนักงานภาคธุรกิจในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อาชญาวิทยาและงานยุติธรรมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ), 2543, หน้า 10.

มีความเข้มแข็ง มีความมั่นคง ก็จะทำให้สังคมใหญ่ ๆ เช่นประเทศชาติมีความเข้มแข็งเจริญรุ่งเรืองตามไปด้วย ในทางกลับกันก็จะทำให้ครอบครัวอ่อนแอ

ครอบครัวเข้มแข็ง เป็นข้อกำหนดที่ได้รับการยอมรับเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือการประเมินผลและการเทียบเคียง เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย[138] ประเด็นนี้ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า สังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การแต่งงาน ทั้งงานหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในด้านครอบครัว พ่อกับแม่ไม่ได้เลี้ยงดูบุตรของตน เพราะต้องไปทำงานนอกบ้านหรือไปทำงานที่อื่น หรือไปทำงานต่างจังหวัด เพราะสภาวะที่กดดันจากความเปลี่ยนแปลงไปของสังคม จากสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันมาเป็นครอบครัวที่ต้องพึ่งพาตนเอง[139]

ครอบครัวปัจจุบันเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป[140] ปัจจุบันสถาบันครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมีการแต่งงานกับชาวต่างชาติมากขึ้น เรื่องนี้ในมุมมองในเรื่องความรักไม่ใช่เรื่องแปลกที่คนไทยจะรักและแต่งงานกับชาวต่างชาติ แต่ในมุมของพื้นฐานการดำเนินชีวิตของทั้งสองฝ่ายนั้นย่อมมีความแตกต่างกันในด้านศาสนาและวัฒนธรรม ความแตกต่างด้านศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิตของทั้งสองฝ่าย เช่น หญิงไทยถูกเลี้ยงดูมาด้วยความรัก ความอบอุ่นในรูปแบบของครอบครัวขนาดใหญ่ ด้วยระบบเครือญาติที่พึ่งพาอาศัยกัน ส่วนชายชาวต่างชาติจะเติบโตด้วยการสอนให้พึ่งตนเอง ความแตกต่างพื้นฐานนี้จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันและอาจจะเกิดปัญหาขึ้นได้ในครอบครัวที่หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติ อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้สังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเขามาไว้ในชีวิตประจำวันของคนไทย จึงทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไปจากสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันกลายมาเป็นสังคมที่ต้องอาศัยตนเองเป็นหลัก ทำให้ต้องดิ้นรนกันมากขึ้นเพื่อความอยู่รอดในสังคม ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ชัดเจนในภาคอีสานของประเทศไทย

---

[138]สำนักงานกิจการสตรีและครอบครัว, “การวิเคราะห์สถานการณ์และการศึกษานโยบายมาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่นและครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ 1”, (สำนักงานกิจกรรมสตรีและครอบครัว : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์), 2550, หน้า 66.

[139]สัมภาษณ์ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา, 2 เมษายน 2556.

[140]สมคิด พุ่มทุเรียน, “จิตวิทยาเชิงพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางครอบครัวพ่อแม่มือใหม่”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า 20-21.

จากการศึกษาจะพบว่าสังคมอีสานมีพัฒนามาแล้ว 3 ยุค คือ ยุคเกษตรกรรม ยุคอุตสาหกรรม และ ยุคดิจิทัล ในปัจจุบันนี้ จะสังเกตได้จากประเภทของครอบในสังคมอีสาน ในยุคเกษตรครอบครัวจะเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวแบบพื้นฐานอยู่รวมกันตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไป เป็นหน่วยครอบครัวใหญ่กว่าครอบครัวเดิมนั้นเอง อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินต่างๆ ไม่ได้อยู่ที่พ่อหรือแม่ แต่อยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก[141] ในยุคอุสาหกรรม ครอบครัวส่วนมากเปลี่ยนมาเป็น ครอบครัวที่ลูกอาศัยอยู่กับญาติ ปู่ ย่า ตา ยาย ป้า อา และอื่น ๆ ผู้เป็นญาติ หรือครอบครัวข้ามรุ่น ครอบครัวที่บุตรอาศัยอยู่กับญาติ หรือเรียกว่า ครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวผู้สูงอายุอยู่ลำพังกับเด็ก[142] และในยุคดิจิทัล ครอบครัวส่วนใหญ่เปลี่ยนมาเป็นครอบครับพ่อเลี้ยงเดี่ยวและแม่เลี้ยงเดี่ยว[143] มากขึ้น

ประเด็นนี้จะเห็นได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาอีกท่าน ได้กล่าวว่า จริง ๆ แล้วสังคมของชาวอีสานโดยเฉพาะจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นสังคมที่มีความศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา เป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง พึ่งพาอาศัยกัน และเป็นสังคมที่สงบสุขใต้ร่มเงาของพระพุทธศาสนา ต่อมาประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาความเปลี่ยนแปลงก็เริ่มขึ้น เมื่อชาวอีสานเริ่มออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นโดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานคร เหตุที่ต้องไปทำงานต่างถิ่นเพราะฐานะครอบครัวค่อนข้างอยากจน จึงถูกความเปลี่ยนแปลงทางสังคมกดดัน ผลพวงจากการไปทำงานต่างจังหวัด โดยเฉพาะในสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ทำให้หญิงไทยเริ่มมีความรักกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และแต่งงานเป็นสามีภรรยา ทั้งที่จดทะเบียนสมรสและไม่จดทะเบียนสมรส ซึ่งหญิงชาวร้อยเอ็ดก็เป็นอีกหนึ่งที่ ที่มีการแต่งงานกับชาวต่างชาติอยู่มาก[144]

การแต่งงานกับชาวต่างชาติของหญิงชาวจังหวัดร้อยเอ็ดมีทั้งที่อยู่ด้วยกันมีบุตรด้วยกันและอยู่ด้วยกันจนเสียชีวิตจากกันไป ส่วนบางคู่ก็แยกทางกันเพราะอยู่ด้วยกันไม่ได้ ทั้งด้านความคิดความเชื่อของในการดำเนินชีวิตที่ต่างกันทำให้ครอบครัวที่หญิงไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติที่มีพื้นฐานชีวิตที่แตกต่างกัน มีความเปราะบาง ไม่มั่นคง ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยการ บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัด

---

[141]เฉลียว บุญยงค์, *การศึกษาชีวิตครอบครัว*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538), หน้า 8.

[142]กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *นิยามและประเภทครอบครัว*, หน้า 11.

[143]เพยาว์ รื่นรวย, “การพฒันารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในใจของแม่เลี้ยงเดี่ยวโดยใช้ทฤษฎีการปรึกษาเล่าเรื่องเป็นฐาน”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา). 2562, หน้า 12.

[144]สัมภาษณ์ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา, 5 เมษายน 2556.

ร้อยเอ็ด โดยนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มาบูรณาการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ หลักการพุทธปรัชญาข้อแรกคือ สมชีวิตาธรรม เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยธรรมที่ทำให้สามีภรรยาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในภพชาตินี้และชาติหน้า ประกอบด้วยหัวข้อธรรม 4 ประการคือ สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน สมสีลา มีศีลเสมอกัน สมจาคา มีจาคะเสมอกัน และสมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า หลักสมชีวิธรรม 4 หลักสมชีวิธรรม เป็นการกล่าวถึงพื้นฐานอันสำคัญของครอบครัว ที่สามีภรรยา มีความเชื่อ (ศรัทธา) ที่เสมอกัน มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความเสมอกัน และปรับตัวเข้าหากันได้จึงทำให้ครอบครัวเกิดความมั่นคงสามารถนำพาชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน ได้อย่างยาวนานตลอดรอดฝั่ง การมีหลักความเชื่อที่เสมอกันในทัศนะของพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วย คุณลักษณะ 4 ประการ โดยเฉพาะข้อที่หนึ่ง คือ สมศรัทธา มีศรัทธาสมกันเป็นการเคารพนับถือศาสนา โดยมีแนวความคิด ความเชื่อถือ หรือหลักการอบรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้แก่ การมีความเชื่อ ความเลื่อมใส เช่นความเชื่อถือในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และความคิดนิยม ในคุณค่าหรือมีความยึดถือในสิ่งเดียวกันตลอดจนความดีงามต่าง ๆ เมื่อสามีภรรยามีทัศนคติค่านิยมที่ไม่ขัดแย้งกัน ย่อมนำให้ชีวิตคู่มีความราบรื่นมั่นคง เพราะทั้งสองฝ่ายมีความคิดเห็นลงรอยกัน สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ง่าย สำหรับสามีภรรยาที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันต้องปรับความคิดเห็นให้ประสานกันเป็นการถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน มิฉะนั้นแล้วจะทำให้เกิดความขัดแย้ง และความแตกแยก ภายในครอบครัวได้[145] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** กล่าวว่า พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์ละความยึดมั่นถือมั่น แม้ในทิฏฐิของตน (ทิฏฐิปาทาน) เพราะเป็นสิ่งขัดขวาง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น สามีภรรยาจะต้องมีศรัทธาเสมอกัน จึงจะเป็น ฐานของความมั่นคงในชีวิตสมรส การมีความเชื่อที่เสมอกัน (สมสัทธา) รวมถึงความมีศรัทธาในลัทธิ ศาสนา ความเชื่อในบุคคลและเหตุผลต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางความสนใจอย่างเดียวกัน มีความหนักแน่นที่เสมอกัน สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ การมีรสนิยม ค่านิยมแนวคิดที่เหมือนกัน หรือในสิ่ง ในทางเดียวกัน โดยไม่ยึดเอาแต่เพียงความคิดของตนว่าถูกต้องดีงาม ให้เกียรติและเคารพความคิด ของกันและกัน ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคู่สมรส จึงต้องมีความเชื่อ (ศรัทธา) ที่เสมอเหมือนกัน จึงจะพาชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตครอบครัวอย่างแท้จริงได้ การมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มิได้ หมายเอาการปลงใจเชื่ออย่างไร้ภูมิปัญญาของตนเอง ต้องมีเหตุผลและความเป็นไปได้รวมถึง ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากศรัทธานั้น เป็นเครื่องรองรับตามหลักความเชื่อที่พระพุทธศาสนาวางไว้เป็นหลัก ให้มนุษย์ใช้เป็นแบบแผนเพื่อนำไปสู่

[145]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2566.

การปฏิบัติให้ยึดมั่นและเคารพตนเอง การศรัทธาใน พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องแล้วยังถือว่าเป็นหลักการที่ทำให้ มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตที่แท้จริง อันจะนำพาชีวิตครอบครัวให้มีแต่ความสุขพระพุทธศาสนาจึงวางหลักศรัทธาไว้เป็นหลักแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้สามีภรรยาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5** กล่าวว่า สมสีลา มีศีลสมกันเป็นการประพฤติปฏิบัติในทางเดียวกัน โดยมีความประพฤติในศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานในการอบรมไปกันได้ หมายถึงมีความประพฤติที่ใกล้เคียงกัน ไม่แตกต่างกันจนถึงกับเข้ากันไม่ได้หากสามีภรรยามีความประพฤติที่แตกต่างกัน ก็จะทำให้เกิดความรังเกียจและดูถูกกันได้เพราะทนรับพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ถึงแม้ว่าแต่ละคนย่อมมีพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกันทุกอย่างไป แต่ก็ควรปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นได้ หากพฤติกรรมใดไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ก็ควรละเสีย เช่น สามีมีอุปนิสัยใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย ใช้เงินทองเกินความจำเป็น ส่วน ภรรยาเป็นคนประหยัด มัธยัสถ์ เป็นคุณค่าของเงินทอง ลักษณะ เช่นนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ในครอบครัว สามีจึงควรที่จะต้องปรับปรุงตัวเองให้ละ พฤติกรรมนั้นเสีย เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในครอบครัว เมื่อสามีภรรยามีความประพฤติที่สมกัน ก็จะส่งผลให้ชีวิตการครองเรือนมีความสุข[146] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** กล่าวว่า การมีหลักประพฤติที่เสมอกัน (สมสีลา) นอกจากการที่คู่สมรสมีศรัทธา ต่อกันอย่างมีปัญญาแล้วนั้นการประพฤติปฏิบัติตนของคู่สมรส ที่นำเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในครอบครัว ต้องอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำเป็นที่ประพฤติปฏิบัติแล้วคู่สมรสจัก ต้องยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่งจะทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งในความรู้สึกโดยคู่สมรสจะต้องใส่ใจกับหลักประพฤติปฏิบัติของกันและกันให้มาก การเลือกคู่สมรสที่มีความประพฤติเสมอกัน นับเป็นความจำเป็นโดยเฉพาะสังคมที่มีความเร่งรัดสูง การจัดระเบียบชีวิตให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม เป็นการยกระดับพฤติกรรมของการมีจริยธรรมในเรื่องการรู้จักหน้าที่ของตนเอง เพื่อไม่ให้บกพร่องในความรับผิดชอบ โดยสามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ได้ทั้งคู่สมรสและ ญาติพี่น้อง ให้เป็นที่ยอมรับในความประพฤติปฏิบัติที่มีต่อกันและเพื่อที่จะนึกถึงกันจะเป็นการ สร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวสืบไป พระพุทธศาสนามีหลักของการประพฤติปฏิบัติ ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกด้านความสัมพันธ์ ภายในครอบครัวสมาชิกควรพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความรักความเข้าใจอย่างจริงใจ เพื่อที่จะระลึกนึกถึงกันอยู่เสมอ[147] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** กล่าวว่า สมจาคา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีจิตใจกว้างขวางมีความเสียสละพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือไม่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน ได้แก่ การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี มี

[146]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2566.

[147]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2566.

จิตใจ กว้างขวางเหมือน ๆ กัน ก็จะสร้างไมตรีต่อกนทั้งสองฝ่าย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้มีจิตใจคับแคบ ตระหนี่ถี่เหนียว และอีกฝ่ายหนึ่งมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดและพฤติกรรม การมีความเอื้อเฟื้อเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว เมื่อสามีภรรยาจะต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ทั้งในครอบครัวและทางสังคมมากมาย หน้าที่ของครอบครัวจะต้องให้การสงเคราะห์บุตรหลานตลอดจนญาติพี่น้อง เพราะฉะนั้นภรรยาจะต้องพัฒนาตนเอง ให้มีจาคะเสมอกัน จะให้ความช่วยเหลือไม่ขัดแย้งกัน การมีความเสียสละที่เสมอกัน (สมจาคา) ถือว่าเป็นคุณธรรม ที่สำคัญในการทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คู่สมรสที่ปรารถนาการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคง จะต้องเลือกสรรคู่สมรสที่มีลักษณะของการเป็นผู้รู้จักให้เช่นเดียวกับตน การรู้จักให้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการครองเรือน เพราะจะเป็นการแสดงออกถึงความ มีน้ำใจที่ งดงามและเสียสละนั่นเอง ในทัศนะของพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่า จาคะ แปลว่า การสละ ซึ่งหมายถึงความมีน้ำใจเป็นการให้ที่ประกอบด้วยศรัทธา หิริ (ความละอาย) จึง เป็นการให้ที่เป็นกุศล 10[148] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** กล่าวว่า สมปัญญา มีปัญญารู้เหตุ รู้ผล รู้ตน เข้าใจซึ่งกันและกัน ได้แก่การรู้จักเหตุ รู้จักผล สามารถแยกแยะดีชั่ว ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สามีภรรยาที่เป็นคนมีเหตุผลเหมือนกัน ย่อมตัดสินสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลไม้เอาอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวไปตัดสิน ทุกเรื่องสามารถตกลงกันได้ด้วยเหตุและผล ทำให้ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความสำคัญของสามีภรรยา จะต้องมีความเสมอกัน ในเรื่องเหตุและผล หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไม่มีเหตุผลขาดปัญญาในการดำเนินชีวิตก็จะทำให้กันและกัน รู้ตน เข้าใจซึ่งกันและกัน ชีวิตการครองเรือนไม่มีความสุขได้การมีปัญญาสมกันของสามีภรรยา ช่วยเสริมสร้างให้มีความเข้าใจ การมีปัญญาที่เสมอกัน (สมปัญญา) สังคมมนุษย์การดำเนินชีวิต ปัญญาถือว่า เป็นหลักสำคัญที่ทำให้ชีวิตไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชีวิต ในทัศนะของพุทธ ศาสนา ทางจริยธรรม ปัญญาคือการเป็นผู้รู้จักเหตุผล มีความรู้ความเข้าใจ ในความเป็นจริง โดย แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้ ปัญญาขั้นต้น ได้แก่ปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจในศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ เป็น ความรู้ในทางวิชาการและวิชาชีพที่สามรถเข้าใจและสามารถนำมาปฏิบัติได้ ปัญญาขั้นที่สอง ได้แก่ปัญญาที่มีการรับรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของเหตุ ปัจจัย ไม่เบียดเบียนหรือเอนเอียงด้วยอคติ ปัญญาขั้นที่สาม ได้แก่ปัญญาที่เข้าสู่การคิดการวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ โดยบริสุทธิ์ใจ เป็นขั้นที่สำคัญ ปัญญาขั้นที่สี่ ได้แก่ปัญญาที่รู้จักและเข้าใจโลกและชีวิตตาม

[148]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2566.

ความเป็นจริง รู้ว่าอย่างไร เป็นทางนำชีวิตไปสู่ความเสื่อม รู้ว่าอย่างไรเป็นทางนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป[149]

4.2 บูรณาการหลักสุขของคฤหัสถ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ

หลักการสร้างความเข้มแข็งข้อต่อไปคือสุขของคฤหัสถ์ หรือ คิหิสุข 4 หมายถึง สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี สุขทั้ง 4 อย่างคือ (1) สุขที่เกิดจากการมีโภคทรัพย์ (2) สุขที่เกิดจากการได้ใช้ ทรัพย์ที่หามาได้ (3) สุขจากการไม่เป็นหนี้ (4) การประพฤติตนที่ดีที่ควร ไม่เบียดเบียนใครทั้งทาง กาย วาจา และทางใจ[150] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** กล่าวว่า สุขของคฤหัสถ์ 4 ถือว่าเป็นบทสรุปของการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาความสุขทั้ง 4 อย่างนี้ ไม่มีใครไม่อยากมีโภคทรัพย์ ไม่ว่าจะเงินทอง เป็นบ้าน เป็นรถ เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทุกคนเกิดมาล้วนต้องการทรัพย์สิน และมีความสุขกับทรัพย์สินที่ตนมี เพราะมีทรัพย์สินให้ใช้จ่ายซื้อความสะดวกสบายให้กับตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะ 2 ข้อสุดท้ายคือ สุขจากการไม่เป็นหนี้และสุขจากการประพฤติตนที่ดีทีควร โดยเฉพาะสุขจากการไม่เป็นหนี้ เป็นยอดปรารถนาของคนทั่วไป เนื่องจากการไม่มีหนี้นั้น เมื่อทำงานแล้วได้เงินมาเท่าไหร่สามารถแบ่งใช้แบ่งเก็บได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องแบ่งไว้ใช้หนี้ หากเป็นหนี้แล้วไม่ยอมใช้คืนหนี้ก็จะสะสมขึ้นไปและยังเป็นการเสียสัจจะต่อเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ดี ทำให้เกิดความทุกข์ใจเพราะเจ้าหนี้ย่อมมาติดตามทวงหนี้อยู่ประจำ การไม่ใช้หนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ควรกระทำ จะทำให้สุขข้อที่ 4 หายไปหรือน้อยลง นอกจากนี้เหตุที่เป็นหนี้นั้นส่วนหนึ่งก็เกิดจากการกระทำที่ไม่ดี เช่น การเล่นการพนัน การดื่มสรา การเป็นคนเจ้าชู้ เป็นต้น การกระทำทีกล่าวมานี้พุทธปรัชญาเรียกว่าอบายมุข ทางแห่งความเสื่อม 6 อย่าง ครอบครัวไหนที่มีหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัวหลงไปยุ่งกับทางเสื่อมทั้ง 6 อย่างนี้ ครอบครัวนั้นจะพบแต่ความเดือดร้อน ความลำบาก และครอบครัวแตกแยก[151] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** กล่าวว่า ความสุขที่คนทั่วไปปรารถนาอยากมีอยากได้ โดยเฉพาะความสุขจากการไม่มีหนี้และสุขจากการประพฤที่ไม่ติผิดคือการประพฤติที่ดีที่ควร โดยเฉพาะสุขที่เกิดจากการประพฤติที่ไม่ผิดนั้นจะนำมาซึ่งสุขอีก 3 อย่างคือ สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ สุขจากการได้ใช้ทรัพย์ และสุขจากการไม่เป็นหนี้ เพราะการประพฤติที่ดีที่ควรนั้น หมายถึงการไม่ประพฤติผิดศีลผิดธรรม เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่

---

[149]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2566.

[150]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธพระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556), หน้า 147-173.

[151]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566.

เล่นการพนัน ไม่ประพฤติผิดในกาม คือไม่นอกใจคู่ครอง และไม่คบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น เพราะหากประพฤติผิดศีลธรรมดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะทำให้ทรัพย์หรือเงินที่หามาได้หมดไป เช่นเล่นการพนันและการเป็นคนเจ้าชู้หรือนักเลงผู้หญิงสิ่งเหล่านี้มีแต่ทางเสียอย่างเดียว โดยเฉพาะเล่นการพนัน ถึงขนาดหมดเนื้อหมดตัว กลายเป็นคนล้มละลาย ครอบครัวแตกแยก ความสุขทั้งหลายในครอบครัวก็หมดไป ประเด็นนี้ประชากรกลุ่มเป้าหมายรายหนึ่งได้กล่าวว่า เหตุผลหนึ่งที่เลิกกับสามีชาวต่างชาติเพราะเขามีผู้หญิงหลายคนและชอบเที่ยวชอบดื่ม สุดท้ายก็เลยเลิกกันไป[152] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** กล่าวว่า รู้จักผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดคนหนึ่งที่แต่งงานกับชาวต่างชาติคนหนึ่ง สามีเขาจะส่งเงินมาให้เดือนละหลายหมื่น แต่ผู้หญิงคนนี้เป็นคนใช้เงินฟุ่มเฟือย ชอบเที่ยว ชอบดื่ม ตอนที่เขาแต่งงานกับชาวต่างชาติใหม่ ๆ เขาก็เก็บเงินใช้หนี้ ซื้อบ้าน ซื้อรถ แต่เมื่อมีทุกอย่าง เขากลายเป็นคนใช้เงินฟุ่มเฟือย ชอบดื่ม เละเล่นการพนัน ปัจจุบันสามีชาวต่างชาติไม่ค่อยกลับมาหาเหมือนก่อน เพราะมีปัญหากันเกี่ยวกับเรื่องเงิน[153] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1** กล่าวว่า การแสวงหาทรัพย์ เพื่อมาใช้จ่ายหรือซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่นปัจจัย 4 สิ่งค้ำจุนชีวิต สิ่งจำเป็นเบื้องต้นของชีวิต แต่พุทธศาสนาจะสนับสนุนหลักการว่า การประกอบกิจการทางเศรษฐกิจควรจะประกอบกิจเพิ่มพูนไปทีละน้อยด้วยต้นทุนทางเศรษฐกิจของตน จนเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคงขึ้นตามลำดับ ทางเศรษฐกิจของตนที่ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ควรคิดก้าวกระโดดแบบโลภโดยการพึ่งพาทุนคนอื่นเหตุเพราะมีความเสี่ยงสูงและอาจไม่มั่นคง บุคคลควรประกอบกิจการทางเศรษฐกิจของตนไปแบบพอเพียงเป็นดังเช่น “ตัวปลวก” ที่ค่อย ๆ ก่อเพิ่มพูน “จอมปลวก” ให้ใหญ่โตขึ้นด้วยต้นทุนแห่งความสามารถของตนไปทีละน้อย ๆ จนเป็นจอมปลวกใหญ่ที่มีฐานมั่นคงไม่หักโค่นลงง่าย ๆ ด้วยแรงลมและแรงฝนฉะนั้น[154] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12** กล่าวว่า ในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลที่แต่งงานกับชาวต่างชาติรายหนึ่งกล่าวว่าเมื่อก่อนฐานะทางบ้านของเธอยากจน เมื่อแต่งงานกับสามีชาวต่างชาติแล้ว สามีจะเป็นสนับสนุนหรือรับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายทุกๆ เรื่อง โดยการโอนเงินให้ทุกเดือน ตนจะแบ่งใช้จ่ายในครอบครัว และซื้อทรัพย์สินเก็บไว้ เช่น สร้อยแหวนทองคำ รถ 2 คัน รถไถ 1 คัน ซึ่งลูกชายใช้เป็นเครื่องมือในการทำมาหากินได้ ซื้อที่ดินเพื่อจะสร้างบ้านใหม่ จะไม่ใช้จ่ายในทางที่ไม่ดี เช่น ไม่เล่นการพนัน หรือนำไปซื้อสิ่งมึงเมา ผลจากการการจัดการเรื่องเงินดังที่กล่าวมาทำให้ครอบครัวดีขึ้นมีทุกอย่างที่ครอบครัวหนึ่งๆ ควรมี ที่สำคัญไม่เป็นหนี้สินใครให้ต้องเดือดร้อนหรือวิตกกังวลใจ สามีก็เชื่อใจและรักกันมากขึ้น ซึ่งตนมีแผนที่จะสร้างบ้านอีกหลัง[155] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4** กล่าวว่า การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยแนวคิดหรือหลักการสุขของ

---

[152]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566.

[153]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566.

[154]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566.

[155]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2566.

คฤหัสถ์ หรือ คิหิสุข 4 นี้ เป็นหลักการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวที่เป็นผลของการบริหารทรัพย์สินตามหลักโภควิภาค 4 คือแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างสะดวกสบายทั้งยามปกติและยามจำเป็น ผลจากการบริหารทรัพย์ทำให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว ทำให้เกิดความสุข 4 อย่างในครอบครัว คือ สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ สุขที่เกิดจากการได้ใช้ทรัพย์ที่หามาได้ สุขจากการไม่เป็นหนี้การไม่เป็นหนี้เป็นสินใคร และสุขที่เกิดการประพฤติตนที่ดีที่ควร โดยเฉพาะสุขที่เกิดจากการประพฤติตนที่ดีที่ควรถือว่าเป็นหัวใจหลักสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามหลักการสุขของคฤหัสถ์ ทั้ง 4 ข้อ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะหากประพฤติตนไม่ดีไม่ควรแล้ว ความสุขที่ 3 อย่างที่เหลือก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะว่าหากสามีหรือภรรยาคนใดคนหนึ่งประพฤติไม่ดีไม่ควร เช่น ไปคบเพื่อที่ไม่ดี ชักชวนกันเที่ยวสนุกสนาน ดื่มสุรา เล่นการพนัน โดยเฉพาะการดื่มสุราเป็นเหตุให้ขาดสติ เมื่อขาดสติแล้วก็สามารถทำสิ่งที่ไม่ดีได้ง่าย เช่น ใช้เงินอย่างไม่คิด การเผลอใจไปคบหญิงชายอื่นที่ไม่ใช่สามีภรรยาตนเองจนถึงขนาดเป็นชู้กัน ซึ่งจะส่งผลให้เลิกรากันไปและครอบครัวแตกแยก ส่วนการเล่นการพนันก็เช่นกัน เมื่อติดการพนันแล้วสิ่งที่จะตามมาคือหนี้สิน เพราะการเล่นการพนันนั้นไม่เคยทำให้ใครรวย เพราะการเล่นการพนันเต็มไปด้วยกลโกง การพนันไม่มีใครเล่นกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีแต่แสวงหากลอุบายที่จะให้ตนชนะในการเล่น ฉะนั้น ผู้ที่เล่นการพนันหรือติดการพนันจึงมีแต่ทางเสียเงินเสียทรัพย์ เพราะการเล่นการพนนนั้นหากเล่นได้ก็จะอยากได้มากขึ้น หากเสียก็อยากจะได้คืน หากไม่มีเงินเล่นต่อก็ต้องยืมคนอื่น เมื่อยืมก็เป็นหนี้ เมื่อเป็นหนี้ก็ต้องใช้คืน แต่ถ้าไม่มีเงินใช้หนี้ เจ้าหนี้ก็จะยึดทรัพย์สินที่มีค่าของของลูกหนี้ไป เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นในครอบครัวใด การทะเลาะ ความแตกแยกจะเกิดขึ้นกับครอบครัวนั้น ความสุข ความเข้มแข็งในครอบครัวก็หมดไป จึงกล่าวได้ว่าหากไม่มีความสุขที่เกิดขึ้นจากการประพฤติที่ดีที่ควร ความสุขที่มีโภคทรัพย์ ความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์ ความสุขจากการไม่เป็นหนี้ก็ไม่มี[156]

4.3 บูรณาการหลักโภควิภาคเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านทุนทางสังคม

ปัญหาฐานะทางครอบครัวของหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติส่วนมากจะมีฐานะทางครอบครัวยากจนนั้นเป็นเพราะพื้นฐานทั่วไปของภาคอีสานซึ่งเป็นที่ราบสูงอากาศแห้งแล้งส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวอีสานเสียหายเป็นส่วนมากซึ่งก็รวมทั้งชาวร้อยเอ็ดด้วย เมื่อหญิงชาวร้อยเอ็ดได้แต่งงานกับชาวต่างชาติและได้รับการช่วยเหลือเรื่องเงินจากสามีเดือนละหลายหมื่นถึงเดือนละแสน ทำให้ฐานะทางการเงินของครอบครัวเกิดความคล่องตัวขึ้นและมีฐานะดีขึ้น แต่ก็มีหลายครอบครัวเช่นกันถึงจะแต่งงานกับชาวต่างชาติและได้รับเงินจากสามีเดือนละหลายหมื่น แต่กลับนำเงินไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย จากปัญหาที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอหลักโภค

[156]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2566.

วิภาค 4 และคิหิสุข ในการบูรณาการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของหญิงชาวร้อยเอ็ดให้เข้มแข็ง

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า หลักโภควิภาค 4 เป็นหลักการแนวคิดของการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและมั่นคงของพุทธปรัชญา โดยให้ความสำคัญกับการลงทุนประกอบการงานเป็นอย่างยิ่งถึง 2 ส่วน จาก 4 ส่วน คือ ครึ่งหนึ่งของเงินทุนที่ได้มา โดยให้น้ำหนักกับการใช้และการเก็บเท่ากันคืออย่างละส่วนเท่ากัน พุทธปรัชญามองว่าการเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว หากใช้จ่ายอย่างประหยัด ตัดส่วนที่ฟุ่มเฟือยออกไปบ้าง ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ส่วนเงินเก็บหากเก็บ 1 ส่วน จากรายได้แต่ละครั้งก็จะมีเงินใช้จ่ายในเวลาจำเป็น และ 2 ส่วนใช้ทำหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพ พุทธปรัชญาให้ความสำคัญกับเงิน 2 ส่วนนี้มาก เพราะรายได้เกือบทั้งหมดเกิดขึ้นจาก เงินทั้ง 2 ส่วนนี้ หากไม่มีงานทำ หรือไม่มีเงินไปทำงาน รายได้ของครอบครัวก็จะน้อยลงหรือไม่มีเลย และในกรณีที่ครอบครัวมีกิจการภายในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายเล็กๆ น้อย ๆ เช่น เปิดร้านขายของชำไปจนถึงกิจการใหญ่ ๆ จำเป็นต้องมีเงินทุนเอาไว้ใช้หมุนในกิจการต่าง ๆ ฉะนั้น เงินทั้งสองส่วนนี้จึงมีความสำคัญในการแบ่งส่วนในการใช้เงินในครอบครัว เพื่อสร้างความเข้มแข็ง[157] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** กล่าวว่า ในประเด็นนี้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติคนหนึ่งกล่าวว่า จะวางแผนในการใช้จ่ายเงิน โดยเฉพาะสามี เขาจะเป็นคนที่วางแผนเรื่องการเงิน และอนาคตไว้ดีมาก เขาวางแผนเอาไว้ว่าอนาคตเมื่อเกษียณแล้วจะมาอยู่ที่ประเทศไทย เพราะเขาชอบเมืองไทย ชอบวัฒนธรรมไทย โดยการวางแผนว่าจะเก็บเงินออมโดยวิธีหักร้อยละของจำนวนเงินเดือน เพื่อเก็บเงินมาทำธุรกิจที่ประเทศไทย เมื่อกลับมาอยู่ที่ประเทศไทย ปัจจุบันนอกจากตนเองและสามีทำงานแล้ว ยังจัดทำช่องยูทูป เพื่อเป็นช่องทางในการหารายได้เสริมอีกช่องทางหนึ่ง[158] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11** กล่าวว่า การวางแผนในการใช้จ่ายเงิน เพราะอนาคตวางแผนว่าเมื่อเกษียณแล้วจะมาอยู่ที่ประเทศไทย และตอนนี้ก็ได้จัดซื้อที่ดินเพื่อที่จะสร้างบ้านในอนาคตด้วย โดยตัวผู้ให้สัมภาษณ์ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ตัวเขาจะไม่กิน ไม่เที่ยว ไม่ทำตัวเสเพล เวลาสามีส่งเงินมาให้เราก็จะแบ่งเก็บไว้ และรอไว้เซอร์ไพรส์สามีตอนกลับมาหาที่ประเทศไทย ซึ่งจุดนี้สามีจะภูมิใจในตัวเรามาก เพราะเรายังมีเงินเก็บที่เก็บไว้ดูแลเขาบ้าง โดยไม่ใช่รอให้เขาเป็นฝ่ายใช้จ่ายแต่เพียงฝ่ายเดียว สามีจะส่งเงินมาให้ตลอด โดยเราไม่เคยเอ่ยปากขอ จนบางครั้งเราก็ลืมไปว่าแต่ละเดือนเขาส่งมาตอนไหน เมื่อไหร่[159] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** กล่าวว่า เขาเกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจน พ่อแม่เลี้ยงมาตามมีตามได้ อาหารก็อด ๆ อยาก ๆ จากประสบการณ์ตรงนั้น เมื่อเราโตมาแต่งงานกับสามีคนไทยมีลูกด้วยกัน แต่ปัญหาเดิม ๆ คือความ

---

[157]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2566.

[158]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566.

[159]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

ยากจนก็ยังอยู่กับครอบครัวเราจนสุดท้ายก็เลิกกันไป พอมีโอกาสได้พบกับสามีชาวต่างชาติและแต่งงานและมีลูก ชีวิตดีขึ้นเพราะเงินที่สามีชาวต่างชาติส่งมาให้ แต่ปัจจุบันนี้อยู่ด้วยกันที่เมืองไทย จากประสบการณ์ที่ผ่านมา พ่อแม่สั่งสอนมาแต่เด็กว่าหากวันหนึ่งข้างหน้ากลายเป็นคนมีเงินขึ้นมาจงแบ่งเงินส่วนหนึ่งเก็บไว้เพื่อใช้ในวันข้างหน้าและเป็นทุนให้ลูกหลานได้สร้างครอบครัวต่อไปด้วย พวกเขาจะได้ไม่ลำบากเหมือนเรา ปัจจุบันจึงได้บริหารการใช้จ่ายเงินให้รอบคอบทรัพย์สินส่วนตัว รายได้มาจากสามีเราเป็นหลักคือ แบ่งใช้จ่าย แบ่งเก็บ ซื้อบ้าน ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ภายในบ้านด้วย จึงต้องวางแผนในการใช้จ่ายเงินให้ดีเพื่ออนาคตที่ดีของครอบครัว[160] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8** กล่าวว่า ผู้หญิงส่วนมากเมื่อมีรายได้มากขึ้นจากสามีชาวต่างชาติหญิงชาวร้อยเอ็ดเหล่านั้นจึงได้มีการวางแผนการใช้เงินโดยมีการแบ่งใช้แบ่งเก็บ ทั้งนี้เพราะชีวิตที่ผ่านมาฐานะทางครอบครัวส่วนมากจะยากจน ได้รับความลำบากมามาก จากประสบการณ์ตรงนั้นทำให้ไม่อยากกลับไปใช้ชีวิตลำบากอย่างเดิม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลอีกรายหนึ่งได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า เงินที่เธอหามาได้และที่สามีให้มาตกประมาณเดือนละ 50,000 – 80,000 บาท นั้นได้ก็แบ่งใช้จ่ายในครอบครัว และจะแบ่งส่วนหนึ่งเป็นเงินเก็บโดยวิธีการเก็บคือ การไปซื้อทองคำแท่งสะสมไว้ เพราะเห็นผู้หญิงไทยหลายคนที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติแล้วสามีโอนเงินมาให้แล้วใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่นนำเงินไปเล่นการพนันกินเที่ยวอย่างฟุ่มเฟือย เป็นต้น สุดท้ายสามีชาวต่างชาติก็แยกทางกันไป ก็ไม่มีทรัพย์อะไรเหลือติดตัวสักอย่าง ซึ่งเธอไม่ได้เป็นแบบนั้น จึงคิดเสมอว่าเราต้องรู้จักแบ่งกินแบ่งเก็บ เพราะอนาคตเราไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น จึงไม่ควรประมาทในชีวิต[161] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15** กล่าวว่า การที่ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดเคยมีประสบการณ์เรื่องความยากจนแล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตเมื่อมีฐานะทางการเงินดีขึ้น และวางแผนในการดำเนินชีวิตใหม่เพื่อให้ครอบครัวของตนห่างไกลจากความยากจนนั้นส่วนหนึ่งนั้นเนื่องจากว่าชาวร้อยเอ็ดดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงมีการสั่งสอนลูกหลานให้รู้จักใช้เงิน คือมีแบ่งไว้ใช้และแบ่งไว้เก็บ เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างดำเนินไปได้อย่างสะดวกสบาย สมาชิกในครอบครัวมีความสุขสบายตามอัตภาพ[162] สมดังพุทธพจน์ที่ว่าบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ดังตัวผึ้งสร้างรัง โภคทรัพย์ของเขาก็ย่อมเพิ่ม พูนขึ้นดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้วพึง แบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย 2 ส่วนใช้ประกอบการงานส่วนที่ 4 เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตรายจึงผูกมิตรไว้ได้[163] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14** กล่าวว่า เมื่อก่อนครอบครัวนี้มีฐานะที่ยากจน แต่พอเขาได้สามีชาวต่างชาติ ฐานะก็ดีขึ้นมีบ้าน มีรถ มีที่นา เพราะฐานะดีขึ้น เพราะเขาเป็น

---

[160]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2566.

[161]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2566.

[162]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2566.

[163]ที.ปา. 11/265/211.

คนที่รู้จักประหยัดอดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่เล่นการพนัน จึงทำให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น[164] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9** กล่าวว่า หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติส่วนมากจะมีฐานะดีขึ้น แต่บางคนก็ไม่รู้จักวางแผนในการใช้เงิน พอมีเงินก็ใช้อย่างฟุ่มเฟือย อยากได้อะไรก็ซื้อ ชอบเที่ยว ชอบดื่ม พอเลิกกับสามีชาวต่างชาติก็กลับมาลำบากเหมือนเดิม ส่วนบางราย พอสามีให้เงินก็รู้จักเก็บ รู้จักใช้ เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ให้สุขสบายขึ้น ช่วยเหลือญาติพี่น้องเท่าที่ช่วยได้ ทำให้สามีรักและอยู่ด้วยกันจนถึงปัจจุบัน[165] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13** กล่าวว่า ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาตินั้น ส่วนมากมาจากครอบครัวที่มีฐานะอยากจน มีชีวิตที่ลำบากมาตั้งแต่เด็ก จากประสบการณ์ที่ผ่านมานั้น เมื่อแต่งงานกับชาวต่างชาติทำให้ฐานะทางการเงินดีขึ้น จึงได้แบ่งเงินบางส่วนเก็บ เพราะไม่อยากกลับไปมีชีวิตที่ลำบากเหมือนก่อน สิ่งหนึ่งที่หญิงชาวร้อยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติจำไม่เคยลืมคือการแต่งงานใช้ชีวิตครอบครัวกับสามีคนไทยและต้องแยกทางกันเพราะความจน เมื่อมีโอกาสได้เริ่มชีวิตคู่สร้างครอบครัวอีกครั้งก็อยากให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคงอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จากประสบการณ์เรื่องความจน ส่วนมากเมื่อมีสามีชาวต่างชาติมีรายได้ที่ดีขึ้น แต่พวกเธอก็ไม่ได้นั่งรอนอนรอใช้แต่เงินจากสามีชาวต่างชาติ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พบว่าผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติมีงานทำกันเกือบทุกคน รับราชการบ้าง มีกิจการเป็นของตนเองบ้าง บ้างก็ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ พอมีรายได้เสริมกันไป ส่วนรายได้จากการทำงานและจากสามีชาวต่างชาติส่งให้ พวกเธอจะแบ่งเงินส่วนหนึ่งเป็นเงินเก็บ เช่นฝากธนาคาร หรือซื้อที่ดิน ซื้อบ้าน ซื้อทองไว้ เพื่อเป็นทุนให้ลูกหลานต่อไป เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวให้กับลูกไปในตัว[166]

หลักโภควิภาคเป็นหลักการเป็นแนวคิดทางพุทธปรัชญาที่สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวทางด้านกายภาพคือด้านวัตถุซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ พุทธปรัชญาเรียกสิ่งนี้ว่าปัจจัย 4 สิ่งค้ำจุนชีวิต สิ่งจำเป็นเบื้องต้นของชีวิต สิ่งที่ต้องอาศัยเลี้ยงอัตภาพ เพราะเป็นความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวแล้วความจำเป็นเหล่านี้ย่อมเพิ่มขึ้นตามจำนวนของสมาชิกในครอบครัว หากปล่อยให้สมาชิกแต่ละคนบริโภคปัจจัย 4 ตามใจของแต่ละคน การขาดแคลน ความไม่เพียงพอย่อมเกิดขึ้นในครอบครัวนั้น ๆ ปัญหาต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นและจะส่งผลให้เกิดความแตกแยกขึ้นในครอบครัว ด้วยเล็งเห็นความสำคัญของความเข้มแข็งของครอบครัวในด้วนกายภาพพุทธปรัชญาจึงได้นำเสนอแนวคิดซึ่งเป็นหลักการจัดการกับปัจจัย 4 หรือทรัพย์ที่หามาได้คือ หลักโภควิภาค 4 คือการจัดการกับทรัพย์ที่หามาได้ โดยพุทธปรัชญาได้เสนอให้แบ่งทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างสะดวกสบายทั้งยามปกติและ

---

[164]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2566.

[165]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2566.

[166]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2566.

ยามเกิดเหตุจำเป็น เช่น การเจ็บป่วยหรือเรื่องที่ต้องใช้เงินด่วน โดยให้แบ่งเงินออกเป็น 4 ส่วนสมมติว่ามีเงิน 100 บาท ให้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนละ 25 บาท ส่วนที่ 1 ให้ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น อีก 2 ส่วน คือ 50 บาท ให้ ให้นำมาใช้เป็นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการทำงาน ส่วนที่ 4 ให้เก็บไว้ เป็นทุนสำหรับครอบครัวต่อไป

4.4 บูรณาการหลักฆราวาสธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

แนวคิดที่เป็นหลักการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามแนวพุทธปรัชญา คือ หลักธรรม 4 อย่าง ที่เป็นหลักการ วิธีการดำเนินชีวิตทางโลกอย่างผู้ประสบความสำเร็จด้วยความถูกต้อง ความดีงาม นิสัยที่ดีงาม ฆราวาสธรรม ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ โดยหลักธรรม 4 ประการนี้ มีความสำคัญต่อการสร้างตัวของฆราวาสมาก หลักฆราวาสธรรม 4 ปฏิบัติตนได้ดี สมหวังในรักดังตั้งใจ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1** กล่าวว่า หลักฆราวาสธรรมทั้ง 4 เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับคู่สามีภรรยา สิ่งแรกที่สามีภรรยาจะต้องมีให้กันคือ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง ชายต้องการมีผู้หญิงหลายคน แต่ฝ่ายหญิงรับไม่ได้ จึงได้ตัดสินใจแยกทางกัน ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาตินั้นส่วนใหญ่จะเป็นคนที่เคยแต่งงานกับสามีคนไทยมาก่อนและมีลูกด้วยกันแล้ว แต่สุดท้ายก็แยกทางกันเหตุที่เลิกกันเพราะบางคนพ่อแม่เป็นคนหาผู้ชายให้หรือที่เรียกว่าคลุมถุงชน แต่ตัวเองไม่ได้รัก และอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือ เพราะความยากจน และความไม่ซื่ออสัตย์ต่อกัน ในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติได้กล่าวว่า ก่อนแต่งงานกับสามีชาวต่างชาติตนได้แต่งงานกับสามีชาวไทย ไม่มีบุตรด้วยกัน ไม่ได้จดทะเบียนสมรสและไม่มีบุตรด้วยกัน เหตุที่เลิกกันเพราะเกิดปัญหาในครอบครัวคือปัญหาเรื่องเงินจึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาจึงได้แยกทางกัน[167] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14** กล่าวว่า เคยแต่งงานกับสามีคนไทยตอนอายุ 21 ปี แต่ไม่สามารถครองชีวิตรักไปด้วยกันได้ เพราะฝ่ายชายมีผู้หญิงคนอื่น จึงได้ตัดสินใจแยกทางกัน ปัญหาที่พบเจอเกือบทุกเคสคือปัญหาเรื่องฐานะทางการเงินภายในครอบครัวและปัญหาการนอกใจหรือการไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน โดยเฉพาะปัญหาการนอกใจที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่เฉพาะกับสามีที่เป็นคนไทยแต่รวมถึงสามีชาวต่างชาติด้วย หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ฝ่ายชายต้องการมีผู้หญิงหลายคนแต่เธอรับไม่ได้จึงได้ตัดสินใจแยกทางกัน[168] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** กล่าวว่า ปัญหาที่เห็นกันอยู่ประจำในสังคมมนุษย์รวมถึงจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานของไทย ปัญหาการไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครองหรือการนอกใจไปมีผู้หญิงคนอื่น

---

[167]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566.

[168]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2566.

การไปมีหญิงอื่นเป็นสิ่งที่ร้ายแรงที่สุดสำหรับชีวิตคู่ เพราะเป็นการทำร้ายจิตใจของอีกฝ่ายอย่างร้ายแรง ทำลายความไว้ใจที่มีให้กันมาตลอดจนหมดสิ้น เพราะความจริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความแตกแยก ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม ความซื่อสัตย์จึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา เมื่อมีความซื่อสัตย์ต่อกันครอบครัวก็จะมั่นคงและเข้มแข็ง[169] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4** กล่าวว่า หลักการทางพุทธปรัชญาทั้ง 4 ข้อ สัจจะ เป็นข้อที่สำคัญที่สุด เพราะมนุษย์ในโลกนี้ไม่มีใครไม่รู้จัก และไม่มีใครไม่ชอบคนมีสัจจะ ความมีสัจจะหรือความเป็นคนซื่อสัตย์ จะนำมาซึ่งความรักความสามัคคีต่อกันของสามีภรรยา โดยเฉพาะผู้หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติที่ไม่ได้อยู่ด้วยกันตลอดเวลา คือเมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายชายก็กลับไปอยู่ประเทศของตน ฝ่ายหญิงก็อยู่บ้านตนเองที่ร้อยเอ็ด สามีจะกลับมาหาปีละ 2-3 ครั้ง สัจจะความซื่อสัตย์ต่อกันเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ๆ ประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ถามประชากรกลุ่มเป้าหมายหลาย ๆ คน ทุกคนจะตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ความมีสัจจะความจริงใจต่อกันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะจะนำมาซึ่งความไว้วางใจกัน ไม่ระแวงกัน เพราะครอบครัวของเราไม่ได้อยู่ด้วยกันตลอด แต่อยู่คนละประเทศ จะได้เจอกันปีละ 2-3 ครั้ง เท่านั้น ดังนั้น ความซื่อสัตย์ต่อกันจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราสามารถครองชีวิตคู่มาจนถึงปัจจุบันนี้[170] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** กล่าวว่า ความจริงใจ เพราะความจริงใจจะนำมาสู่ความเชื่อใจกัน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีสัจจะหรือความจริงใจต่อกัน ก็จะนำมาซึ่งการแยกทางกัน เช่นในกรณีของผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งที่กล่าวว่า เพราะฝ่ายชายต้องการมีผู้หญิงหลายคน แต่ตนรับไม่ได้จึงได้ตัดสินใจแยกทางกัน จะเห็นได้ว่าสัจจะหรือความจริงใจเป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือน แต่สามีภรรยาจะมีสัจจะต่อกันได้ตลอดเวลาหรือมากที่สุดต้องอาศัยหลักธรรมในฆราวาสธรรมอีก 3 ข้อ มาสนับสนุน คือ ทมะ การข่มใจ การฝึกฝน ฝึกนิสัย ขันติ ความอดทน ความไม่หวั่นไหว และจาคะ ความเสียสละ สละกิเลส การรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น[171] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** กล่าวว่า สามีภรรยาที่ต้องการเป็นคนที่มีความจริงใจต่อกันตลอดเวลาต้องฝึกฝนตน รู้จักการข่มใจตนเองต่อสิ่งที่มายั่วยุ มีความอดทนไม่หวั่นไหวต่ออำนาจกิเลสในใจ สละความโกรธ ความเกลียด ความรัก ความใคร่ที่จะทำให้เกิดความความแตกแยกในครอบครัว ประเด็นนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า ทั้งสองฝ่ายต้องรู้จักข่มใจตนเองบ้าง มีความอดทน การครองชีวิตคู่จะต้องใช้หลักของความอดทนในการอยู่ร่วมกัน ความเชื่อใจ คนเราต้องเห็นคุณค่าในตัวเอง และจะต้องให้เกียรติคู่ชีวิต ไม่วุ่นวายชีวิตส่วนตัวจนเกินไป เช่นบางเรื่องที่ตัวเราอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับ

---

[169]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2566

[170]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2566..

[171]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2566.

ตัวเขามากเกินไป เราควรจะมีจาคะหรือสละอารมณ์แบบนั้นออกไปบ้าง หากเป็นสิ่งที่ต้องรู้ต้องทำความเข้าใจกันค่อยคุยกันอย่างมีเหตุผล[172] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** กล่าวว่า การสร้างความเข้มแข็งตามหลักฆราวาสธรรม 4 นี้ เป็นหลักการสำคัญของฆราวาสผู้ครองเรือนที่หวังความสุขความเจริญภายในครอบครัวรวมถึงสังคมควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะจากปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแยกทางกันของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือการแยกทางกับสามีคนไทยที่มีสาเหตุมาจากการนอกใจ หรือ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว ปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่จริงใจหรือการขาดสัจจะต่อกันนั้นเอง ปัญหาเรื่องชู้สาวในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากเป็นลำดับต้น ๆ ของสังคมไทย เหตุที่ทำให้ชีวิตการแต่งงานจบลงเพราะว่า ปัญหาเรื่องความไม่จริงใจ ขาดความข่มใจความอดทนที่สำคัญคือขาดการสละอารมณ์ ความคิดที่ทำให้เป็นคนถือตัวถือความคิดของตนเป็นหลักจนไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ไม่ยอมรับประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อด้านศาสนาที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ไหนที่มีความจริงใจปัญหาดังกล่าวมานี้ก็หมดไป และสามารถปรับตัวเข้าหากัน สร้างความรักความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว ทำให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็ง[173] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5** กล่าวว่า สามีภรรยาคือชายหญิงที่รักและตกลงปลงใจที่จะแต่งงานและสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ด้วยกัน การแต่งงานกันของชายหญิงที่เป็นคนชาติเดียวกันมีความเชื่อด้านศาสนาและวัฒนธรรม สังคม ภาษาเดียวกัน การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งได้ไม่ยากนัก แต่ก็ไม่ใช่ว่าคนที่มีภาษา ความเชื่อทางศาสนาวัฒนธรรมจะประสบความสำเร็จทางด้านครอบครัวทุกคู่การล้มเหลวในชีวิตคู่ เลิกราหรือหย่าร้างกันไปก็เยอะ โดยเฉพาะในปัจจุบัน การแยกทางกันของสามีภรรยามีมากขึ้น ส่วนในกรณีของชาวต่างชาติต่างศาสนา มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันการแต่งงานสร้างครอบครัวบางคู่ก็เลิกรากันไปบางคู่ก็อยู่ก็ประสบความสำเร็จในการสร้างครอบครัวกลายเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์และเข้มแข็ง เช่นกรณีของหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ[174] **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** กล่าวว่า เคล็ดลับหรือเหตุปัจจัยที่ทำให้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน คือ การมีสัจจะความซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งที่มีความแตกต่างกันหลาย ๆ อย่าง เช่น ชาวต่างชาติถูกเลี้ยงมาด้วยการให้สร้างทุกอย่างขึ้นมาด้วยตนเองตั้งแต่เด็ก เขาจึงต้องมีระเบียบวินัยในการใช้ชีวิต ต้องซื่อสัตย์ตรงต่อเวลา ส่วนหญิงชาวร้อยเอ็ดถูกเลี้ยงดูและเติบโตขึ้นมาท่ามกลางครอบครัวใหญ่ ได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัวมากกว่าชายชาวต่างชาติ จึงทำให้การดำเนินชีวิตของหญิงชาวร้อยเอ็ดอาจจะมีระเบียบวินัยน้อยกว่าชาวต่างชาติ แต่สิ่งที่หญิงชาวร้อยเอ็ดมีหรือชาวอีสานมีก็คือความรักความกตัญญูต่อครอบครัว กล่าวได้ว่า สัจจะ คือ ความจริงใจต่อตนเอง คือ การซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีศีลธรรมประจำใจ

---

[172]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2566.

[173]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2566.

[174]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2566.

มีความละอายใจ เกรงกลัวต่อการทำความชั่ว ความจริงใจต่อคนอื่น คือ การมีความซื่อตรง จริงใจ ประพฤติปฏิบัติอย่าง ตรงไปตรงมาต่อบุคคลที่เราเกี่ยวข้องด้วย แต่หากขาดสัจจะ ความจริงใจต่อกันแล้ว การครองชีวิตแบบสามีภรรยาก็ต้องจบลง ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ต่อกันจึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติมาก เพราะบางคู่เมื่อตกลงแต่งงานกันแล้วสามีจะกลับไปทำงานอยู่ที่ประเทศของเขา ส่วนหญิงชาวร้อยเอ็ดจะอยู่ที่บ้านเกิดที่ร้อยเอ็ดหากทั้งคู่ขาดสัจจะความจริงใจต่อกันแล้วก็จะต้องแยกทางกันไปเพราะต่างคนต่างนอกใจกันหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนอกใจกันส่งผลให้เกิดการทะเลาะทำร้ายร่างกายกันสุดท้ายก็เลิกกันไป ฉะนั้น หญิงชาวร้อยเอ็ดที่ต้องการให้ชีวิตครอบครัวแข็งแข็งทั้งคู่ต้องนำสัจจะ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ต่อกันมาบูรณาการใช้ในการครองชีวิตคู่[175]

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า การสร้างความเข้มแข็งตัวผู้นำครอบครัวเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญ เพราะหากผู้นำครอบครัวเป็นคนที่หนักแน่น มีความรู้ความสามารถก็จะนำครอบครัวไปสู่ความเข้มแข็งและมั่นคงได้ หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในแต่ละข้อมีความสำคัญมากในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว สำคัญคือการนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวของหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ เรื่องเงินก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก หากไม่วางแผนให้ดี ๆ แล้วความล้มสลายของครอบครัวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เพราะโดยธรรมชาติแล้วชาวต่างชาติจะเป็นคนที่ค่อนข้างมีระเบียบวินัยในการในการดำเนินชีวิต อีกประการหนึ่งการแต่งงานกับชาวต่างชาตินั้นช่วงแรก ๆ จะไม่ได้อยู่ด้วยกันแต่จะอยู่กันคนละประเทศ ฝ่ายชายจะเดินทางมาหาที่ร้อยเอ็ดปีละ 2 ถึง 3 ครั้ง ครั้งละ 1 ถึง 3 เดือน แต่สามีชาวต่างชาติจะส่งเงินมาให้เดือนละหลักหมื่นถึงหลักแสน หากหญิงชาวร้อยเอ็ดไม่มีการวางแผนในการใช้เงินที่ได้มา นำเงินไปใช้จ่ายไม่เกิดประโยชน์ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเงินรายได้นั้นได้เท่าไหร่ขาดระเบียบในการใช้จ่าย ไม่ทำตัวเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี เพราะไม่มีมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาครอบครัวให้เข้มแข็ง ฉะนั้น จึงจำเป็นที่ต้องบริหารการใช้จ่ายเงินให้รอบคอบ คือ แบ่งใช้จ่าย แบ่งเก็บ ซื้อบ้าน เลี้ยงดูคนในครอบครัวและช่วยเหลือญาติพี่น้องบ้างในเวลาที่จำเป็น เราจะไม่ทิ้งญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณกับเรา เพราะเราเคยผ่านชีวิตที่ยากลำบากมาแล้ว จึงเข้าใจว่ามันลำบากขนาดไหน จึงพยายามช่วยเหลือญาติพี่น้องตามกำลังที่เราสามารถช่วยได้ จะเห็นได้ว่าหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติหากมีวิสัยทัศน์ในการใช้ทรัพย์สินที่ได้มาครอบครัวก็จะมั่นคงเข้มแข็ง[176]

---

[175]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2566.

[176]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2566.

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า หากหัวหน้าครอบครัวมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นรูปแบบ วิธีการพัฒนาครอบครัวอย่างต่อเนื่องยาวไกลไปข้างหน้า ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต (Visualization) และมองเห็นว่าจะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จคือทำให้ครอบครัวมีความเจริญก้าวหน้า เพราะผู้นำที่วิสัยทัศน์กว้างไกลนั้นจะเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้มีทักษะในการทำงานที่ดี มีความเชียวชาญในงานต่าง ๆ มีความรู้อย่างละเอียดในงาน มีความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน มีมนุษย์สัมพันธ์ดี ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้นผูกมัดใจคนไว้ได้ ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น ได้แก่ ความสามารถ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นยินดีที่จะให้รับฟัง ร่วมงานเป็นผู้นำใฝ่บริการ (Servant Leadership) มีความโอบอ้อมอารียินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อน การมีวิสัยทัศน์ในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยหลักปาปณิกธรรมของพุทธปรัชญาและกระทำตามเป็นการมีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตน และการมีความสามารถจัดการกับปัญหาและวิกฤตการณ์ในชีวิตได้ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต และมองเห็นว่าจะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จคือทำให้ครอบครัวมีความเจริญก้าวหน้า เพราะผู้นำที่วิสัยทัศน์กว้างไกลนั้นจะเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้มีทักษะในการทำงานที่ดี มีความเชี่ยวชาญในงานต่าง ๆ มีความรู้อย่างละเอียดในงาน มีความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน มีมนุษย์สัมพันธ์ดี ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้นผูกมัดใจคนไว้ได้ ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น ได้แก่ การมีความสามารถ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยเป็นกันเอง ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นยินดีที่จะให้รับฟัง ร่วมงานเป็นผู้นำใฝ่บริการ มีความโอบอ้อมอารียินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อน การมีวิสัยทัศน์ในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยหลักของพุทธปรัชญาเถรวาทและกระทำตามเป็นการมีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตน และการมีความสามารถจัดการกับปัญหาและวิกฤตการณ์ในชีวิตได้

จากประเด็นการสัมภาษณ์ที่กล่าวมานี้ พุทธปรัชญาจึงได้เสนอหลักธรรมที่เป็นแนวคิดเป็นหลักการที่จะสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นหลักการ เป็นแนวคิดที่เน้น ความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อกันของคนในครอบครัวเป็นหลัก และมีหัวข้อธรรมอีก 3 ข้อที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดความซื่อสัตย์ต่อกันของสมาชิกในครอบครัว เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ธรรมที่ทำให้ผู้ครองเรือนมีความเจริญรุ่งเรือง ธรรมที่สนับสนุนให้ชีวิตการครองเรือนดำเนินไปได้ด้วยดี มีความสุขความเจริญทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มี 4 อย่างคือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ หลักการทั้ง 4 นี้ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนกันและทำให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความสุขความเจริญ เพราะ สัจจะ คือความจริง ซื่อสัตย์จริงใจ พูดจริง ทำจริง ทมะ การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วย

สติปัญญา ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย จาคะ คือ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ ส่วนตนได้ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมที่จะ ร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4.5 สรุปบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

หลักสมชีวิธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว เพราะการครองเรือนไทยล้วนมีบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโต ส่วนบุคคลของบุตรธิดา การให้ความรักความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย การให้เสรีภาพส่วนบุคคล การแนะนำสั่งสอน การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิกิริยาของผู้อื่น การสร้างสันติสุขภายในบ้าน การสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่การครองเรือนและการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจซึ่งแสดง ให้เห็นถึงลักษณะการครองเรือนไทยได้ว่านิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าการครองเรือนให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโสมีลักษณะเป็นการครองเรือนเดี่ยว โดยมีความผูกพันทางสายโลหิต และเด็กเป็นที่รวมความสนใจของบุคคลในการครองเรือน เป็นต้น ดังนั้น การครองเรือนจึงเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่ สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทั้งร่างกาย และจิตใจของมนุษย์เพราะเป็นแหล่งให้กำนิดให้การเลี้ยงดูอบรม สั่งสอน การครองเรือนไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการครองเรือนในอดีตหลายประการ โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนก็คือขนาดของการครองเรือนลดลงจากที่เคยมีพระพุทธศาสนาถือเป็น ศาสนาประจำชาติเป็นศาสนาที่คน ไทยส่วนใหญ่นับถือแต่เมื่อสังคมเปลี่ยนคนเริ่มหันหลังให้ พระพุทธศาสนาลืมหลักคำสอน ส่งผล กระทบต่อเด็ก ต่อการครองเรือน ทำให้การครองเรือนอ่อนแอลง เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในการครองเรือนไทยไม่มีหลักคิดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

หลักโภควิภาคเป็นหลักการเป็นแนวคิดทางพุทธปรัชญาที่สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวทางด้านกายภาพคือด้านวัตถุซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ พุทธปรัชญาเรียกสิ่งนี้ว่าปัจจัย 4 สิ่งค้ำจุนชีวิต สิ่งจำเป็นเบื้องต้นของชีวิต สิ่งที่ต้องอาศัยเลี้ยงอัตภาพ เพราะเป็นความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวแล้วความจำเป็นเหล่านี้ย่อมเพิ่มขึ้นตามจำนวนของสมาชิกในครอบครัว หากปล่อยให้สมาชิกแต่ละคนบริโภคปัจจัย 4 ตามใจของแต่ละคน การขาดแคลน ความไม่เพียงพอย่อมเกิดขึ้นในครอบครัวนั้น ๆ ปัญหาต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นและจะส่งผลให้เกิดความแตกแยกขึ้นในครอบครัว ด้วยเล็งเห็นความสำคัญของความเข้มแข็งของ

ครอบครัวในด้วนกายภาพพุทธปรัชญาจึงได้นำเสนอแนวคิดซึ่งเป็นหลักการจัดการกับปัจจัย 4 หรือทรัพย์ที่หามาได้คือ หลักโภควิภาค 4 คือการจัดการกับทรัพย์ที่หามาได้ โดยพุทธปรัชญาได้เสนอให้แบ่งทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างสะดวกสบายทั้งยามปกติและยามเกิดเหตุจำเป็น เช่น การเจ็บป่วยหรือเรื่องที่ต้องใช้เงินด่วน โดยให้แบ่งเงินออกเป็น 4 ส่วนสมมติว่ามีเงิน 100 บาท ให้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนละ 25 บาท ส่วนที่ 1 ให้ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น อีก 2 ส่วน คือ 50 บาท ให้ ให้นำมาใช้เป็นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการทำงาน ส่วนที่ 4 ให้เก็บไว้ เป็นทุนสำหรับครอบครัวต่อไป

การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยแนวคิดหรือหลักการสุขของคฤหัสถ์ หรือ คิหิสุข 4 นี้ เป็นหลักการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวที่เป็นผลของการบริหารทรัพย์ตามหลักโภควิภาค 4 คือแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างสะดวกสบายทั้งยามปกติและยามเกิดเหตุจำเป็น ผลจากการบริหารทรัพย์ทำให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว ทำให้เกิดความสุข 4 อย่างในครอบครัว คือ สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ สุขที่เกิดจากการได้ใช้ทรัพย์ที่หามาได้ สุขจากการไม่เป็นหนี้การไม่เป็นหนี้เป็นสินใคร และสุขที่เกิดการประพฤติตนที่ดีที่ควร โดยเฉพาะสุขที่เกิดจากการประพฤติตนที่ดีที่ควรถือว่าเป็นหัวใจหลักสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามหลักการสุขของคฤหัสถ์ ทั้ง 4 ข้อ

การสร้างความเข้มแข็งตามหลักฆราวาสธรรม 4 นี้ เป็นหลักการสำคัญของฆราวาสผู้ครองเรือนที่หวังความสุขความเจริญภายในครอบครัวรวมถึงสังคมควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะจากปัญหาใหญ่ 2 ปัญหาที่ได้กล่าวในเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแยกทางกันของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือการแยกทางกันกับสามีคนไทยที่มีสาเหตุมาจากการนอกใจ หรือ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว ปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่จริงใจหรือการขาดสัจจะต่อกันนั้นเอง ปัญหาเรื่องชู้สาวในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากเป็นลำดับต้นๆ ของสังคมไทย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติพบว่า เหตุที่ทำให้ชีวิตการแต่งงานจบลงเพราะว่า ปัญหาเรื่องความไม่จริงใจ ขาดความข่มใจ ความอดทนที่สำคัญคือขาดการสละอารมณ์ความคิดที่ทำให้เป็นคนถือตัวถือความคิดของตนเป็นหลัก จนไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ไม่ยอมรับประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อด้านศาสนาที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ไหนที่มีความจริงใจปัญหาดังกล่าวมานี้ก็หมดไป และสามารถปรับตัวเข้าหากัน สร้างความรักความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว ทำให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็ง

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่องการการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ครอบครัว คือ สังคมขนาดเล็กที่เป็นจุดเริ่มต้นของคำว่า สังคม อันประกอบด้วย มารดา บิดา และ บุตร ประเภทของครอบครัว เมื่อย่อลงได้ 2 ประเภท ใหญ่ คือ ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยวนี้แยกออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ครอบครัวพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกว่าครอบครัวแรก (2) ช่วงที่ 2 เป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกจากครอบครัวขยายอีกที่ ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวข้ามรุ่น เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายคือ ครอบครัวที่มีสามชิกอยู่ด้วยกันในครอบครัวเดียวกันถึง 3 ชั่วอายุ ได้แก่ ปู ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ และบุตร ครอบครัวขยายนี้ เป็นรูปแบบของครอบครัวของชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทยอีสาน เพราะชาวอีสานตั้งแต่ยุคแรก ๆ นั้นเมื่อบุตรแต่งงานแล้วจะไม่นิยมแยกออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ทันที แต่จะนิยมอยู่บ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ไปจนถึงเวลาอันควร บุตรจึงแยกบ้านออกไปสร้างบ้านหลังใหม่สร้างครอบครัวใหม่ของตนเองขึ้นมา

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็งสรุปได้ว่า บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย คือการสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์โดยการมีบุตรธิดา ที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้างปรับตัวได้ในสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่สั่นไหวไปกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาก็สามารถร่วมกันแก้ไขไปได้ด้วยดี ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกใน

ครอบครัวให้เป็นคนดี 5 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางสังคม และด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวทั้ง 4 อย่างที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นหลักการในการสร้างความเข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ดครั้งนี้ เป็นหลักการ แนวคิด หรือคำสอนในระดับโลกียะ เป็นจุดหมายเบื้องต้นของคฤหัสถ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงให้ได้ ครอบครัวถือได้ว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และเป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากจะต้องอยู่ด้วยตลอดชีวิต ฉะนั้น มนุษย์จึงควรที่จะทำให้ครอบครัวของตนมีความเข้มแข็ง เจริญรุ่งเรืองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามอัตถภาพของแต่ละครอบครัว หลักการ แนวคิด ในการสร้างความเข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวตามหลักพุทธปรัชญามีมากมาย ได้แก่หลักสมชีวิตาธรรม หลักสุขของคฤหัสถ์ หลักโภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม หลักธรรมเหล่านัแเป็นคุณสมบัติของผู้ครองเรือนควรมี เป็นหลักการในการพัฒนาตัวบุคคลแต่ละคนให้ดี โดยเฉพาะสามีภรรยาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้บริหารให้ครอบครัวดำเนินไปได้ คุณสมบัติสำคัญของผู้ที่จะนำครอบครัวให้ไปสู่ความเข้มแข็งได้นั้น จึงควรมีความความจริงใจต่อสมาชิกในครอบครัวทุกคน มีการข่มใจมีความอดทนต่ออุปสรรคปัญหาทั้งหลาย มีการให้ปันทั้งทางด้านวัตถุสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นและให้ความรักความหวังดี หากหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวพัฒนาตนเองให้เกิดความเข้มแข็งภายในครอบครัวนั้นย่อมมีแน่นอน ด้วยหลักธรรม ดังนี้

หลักสมชีวิตาธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับนกุลปตาคหบดีและนกุลมาตาคหปตานี ถึงสามีและภรรยา ปรารถนาที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ในสมชีวีสูตรดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกความว่า คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายหวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้งฝ่าย พึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อ ได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ สำรวมระวังดำเนินชีวิตโดยธรรม เจรจาคำไพเราะอ่อนหวานต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรืองมีความสุข มีความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่ายรักใคร่ไม่คิดร้ายต่อกัน ทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้ มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่ย่อมเพลิดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก

หลักสุขของคฤหัสถ์ 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ สุขของคฤหัสถ์ 4 อย่างนี้ เป็นบทสรุปของความเข้มแข็ง เพราะคฤหัสถ์ที่ดีนั้นย่อมต้องการมีทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสุจริตใช้จ่ายในครอบครัวอย่างเพียงพอและมีเก็บไว้ใช้ในอนาคตต่อไป โดยไม่ต้องไปยืมคนอื่นให้เป็นหนี้เขา หากยืมไม่ได้ก็จะทำให้ตนและครอบครัวลำบาก

หลักโภควิภาค 4 เป็นหลักการใช้ทรัพย์ที่มีอยู่และที่หามาได้ใหม่ โดยแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ส่วน 1 แบ่งไว้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้เกี่ยวกับกิจการงาน เช่น ใช้ลงทุนต่าง ๆ ส่วนที่ 4 แบ่งเก็บไว้ใช้ในเหตุที่จำเป็นที่เกิดขึ้นในอนาคต หลักการนี้เป็นหลักการในใช้ทรัพย์สินของครอบครัวให้เกิดประโยชน์ที่สุด หัวหน้าครอบครัวต้องรู้จักหลักการบริหารทรัพย์สินที่ครอบครัวมีอยู่ให้เกิดประโยชน์ที่สุด ตามหลักพุทธปรัชญาได้เสนอแนวคิดการบริหารทรัพย์ไว้ว่า เมื่อหาทรัพย์มาได้ในแต่ละครั้งควรแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วน 1 แบ่งไว้ใช้จ่ายเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้จ่ายเรื่องการทำงานหรือใช้เป็นทุน ใช้ลงทุนใจกิจการของครอบครัวต่อไป ส่วนที่ 4 เก็บไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น

การสร้างความเข้มแข็งตามหลักฆราวาสธรรม 4 นี้ เป็นหลักการสำคัญของฆราวาสผู้ครองเรือนที่หวังความสุขความเจริญภายในครอบครัวรวมถึงสังคมควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะจากปัญหาใหญ่ 2 ปัญหาที่ได้กล่าวในเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแยกทางกันของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือการแยกทางกับสามีคนไทยที่มีสาเหตุมาจากการนอกใจ หรือ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว ปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่จริงใจหรือการขาดสัจจะต่อกันนั้นเอง ปัญหาเรื่องชู้สาวในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากเป็นลำดับต้น ๆ ของสังคมไทย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติพบว่า เหตุที่ทำให้ชีวิตการแต่งงานจบลง เพราะว่า ปัญหาเรื่องความไม่จริงใจ ขาดความข่มใจ ความอดทนที่สำคัญคือขาดการสละอารมณ์ความคิดที่ทำให้เป็นคนถือตัวถือความคิดของตนเป็นหลัก จนไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ไม่ยอมรับประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อด้านศาสนาที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ไหนที่มีความจริงใจปัญหาดังกล่าวมานี้ก็หมดไป และสามารถปรับตัวเข้าหากัน สร้างความรักความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว ทำให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็ง

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สมชีวิธรรม เป็นหลักการที่สำคัญอันดับแรก ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว เพราะการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งในเบื้องต้นนั้นทั้งสามีภรรยา จะต้องมีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันก่อน ก่อนที่จะมีการวางแผนครอบครัวจากผู้นำครอบครัวที่วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ต้องการให้ครอบครัวเข้มแข็งอย่างไร การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวจะเริ่มที่จุดไหน ก่อนถึงจะประสบความสำเร็จในยุคและสถาณการณ์ในปัจจุบันตอนนั้น เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์จนรู้และเข้าใจดีแล้วก็ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางด้านกายภาพด้วยการสร้างรายได้จากอาชีพหรือการงานหลักของครอบครัวและพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิมและหาอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ในการพัฒนาอาชีพนั้นต้องอาศัยทุน ทั้งทุนทางสังคมและทุนทางการเงิน ทุนทางสังคม เช่น การจัดตั้งกลุ่มของอาชีพนั้น ๆ เพื่ออำนาจทางการตลาด ส่วนทุน

ทางการเงินคือแหล่งทุนที่สามารถหามาลงทุนในอาชีพต่างๆได้ การที่จะหาทุนทั้ง 2 ชนิดนี้ได้คน ๆ นั้น ต้องเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือของคนทั่วไปและแหล่งทุน คือ ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ จริงใจ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งการจะสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งนั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวาง เริ่มด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางด้านกายภาพคือฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคงของครอบครัว เมื่อครอบครัวมีฐานะที่มั่นคงแล้ว ด้านจิตใจของคนในครอบครัวก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย

5.2 อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากการศึกษาวิจัยแล้วจึงได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ครอบครัว คือ สังคมขนาดเล็กที่เป็นจุดเริ่มต้นของคำว่า สังคม อันประกอบด้วย มารดา บิดา และ บุตร ประเภทของครอบครัว เมื่อย่อลงได้ 2 ประเภท ใหญ่ คือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเดี่ยวนี้แยกออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ครอบครัวพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกว่าครอบครัวแรก (2) ช่วงที่ 2 เป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกจากครอบครัวขยายอีกที่ ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวข้ามรุ่น เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายคือ ครอบครัวที่มีสามชิกอยู่ด้วยกันในครอบครัวเดียวกันถึง 3 ชั่วอายุ ได่แก่ ปู ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ และบุตร ครอบครัวขยายนี้ เป็นรูปแบบของครอบครัวของชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทยอีสาน เพราะชาวอีสานตั้งแต่ยุคแรก ๆ นั้นเมื่อบุตรแต่งงานแล้วจะไม่นิยมแยกออกไปสร้างบ้านสร้างครอบครัวใหม่ทันที แต่จะนิยมอยู่บ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ไปจนถึงเวลาอันควร บุตรจึงแยกบ้านออกไปสร้างบ้านหลังใหม่สร้างครอบครัวใหม่ของตนเองขึ้นมา สอดคล้องกับ **พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)** ที่กล่าวไว้ในหนังสือ หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ คนดีและคุณสมบัติพิเศษของนักบริหารว่า สามี-ภรรยา คือ ชายหญิงคู่หนึ่งที่รักใคร่ชอบพอกับ แล้วก็ตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน โดยการแต่งงานกันตามประเพณี เมื่อแต่งงานกันแล้ว จากหนุ่มสาวธรรมดาที่รักใคร่ชอบพอกันก็เปลี่ยนสถานะมาเป็น สามี-ภรรยา เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาเป็นไปด้วยความสุขความเจริญไปตลอด สมกับคำกล่าวที่ว่า “อยู่กันจนถึงไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร” สามี-ภรรยาว่า สามีเป็นของคู่กับภรรยา เรียกกันตามคำของชาวบ้านทั่วไปว่า ผัว-เมีย เป็นของคู่กัน ถ้าไม่มีภรรยาก็ไม่มีสามี โดยในตรงกันข้าม ถ้าไม่มีสามีก็ไม่มีภรรยา ฉะนั้น ทั้งสองคนจึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างใกล้ชิดและจำเป็น

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็งสรุปได้ว่า บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย คือการสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์โดยการมีบุตรธิดา ที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้างปรับตัวได้ในสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่หวั่นไหวไปกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาก็สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาไปได้ด้วยดี ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี 5 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางสังคม และด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล** กล่าวไว้ในการทำวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะ ในพื้นที่เป้าหมายครอบครัวอบอุ่น สรุปผลการศึกษาผลการศึกษาไว้ 3 ข้อ ว่า (1) ครอบครัวลักษณะเฉพาะถูกทำให้เปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองต่อสภาวะเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน และเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว เป็นที่มาของการเกิดครอบครัวเฉพาะที่มีรูปแบบหลากหลาย วิถีการดำเนินชีวิต การทำบทบาทหน้าที่ สัมพันธภาพภายในครอบครัว การพึ่งตนเองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีผลต่อความอบอุ่นของครอบครัว โดยรวมความอบอุ่นของครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก (2) ปัญหาร่วมที่สำคัญ คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้ การชำระคืนหนี้สิน) และสุขภาพ ส่วนความต้องการที่สำคัญ คือ การเสริมพลังอำนาจ (3) การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะในชุมชน คือ ครอบครัวลักษณะเฉพาะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไม่แยกจากครอบครัวทั่วไป คำนึงถึงสัมพันธภาพภายในครอบครัว การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว และการพึ่งตนเองได้ พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวและครอบครัวลักษณะเฉพาะในชุมชน บทบาทของนักพัฒนาครอบครัวส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม สร้างความเข้าใจ การยอมรับ ไม่ตีตรา และให้กำลังใจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ภูวดล สินทับศาล และคณะ** ได้กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อสังคมไทยไว้ในการวิจัยเรื่อง พุทธจริยศาสตร์ : แนวคิดและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ว่า ครอบครัวไทยในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงประเทศ ครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรม ค่านิยม แก่สมาชิกของครอบครัวให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคม โดยผ่านการขัดเกลาทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า บ้านเป็นศูนย์ของการขัดเกลาทางสังคมโดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางการเรียนรู้ เพราะเหตุนี้สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถานที่จะกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมหลาย ๆ ด้านของมนุษย์ วิธีปฏิบัติตนและบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลเริ่มตั้งแต่แบบแผนของการสมรส การตั้งถิ่นฐานของคู่สมรส อำนาจในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การสืบสกุล การสืบทอดมรดก กฎเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิง และ

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการนำไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธปรัชญาในการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวทั้ง 4 อย่างที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นหลักการในการสร้างความเข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ดครั้งนี้ เป็นหลักการ แนวคิด หรือคำสอนในระดับโลกียะ เป็นจุดหมายเบื้องต้นของคฤหัสถ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงให้ได้ ครอบครัวถือได้ว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และเป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากจะต้องอยู่ด้วยตลอดชีวิต ฉะนั้น มนุษย์จึงควรที่จะทำให้ครอบครัวของตนมีความเข้มแข็ง เจริญรุ่งเรื่องและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามมีตามได้ของแต่ละครอบครัว หลักการ แนวคิด ในการสร้างความเข้มแข็งให้สถานบันครอบครัวตามหลักพุทธปรัชญามีมากมาย ได้แก่หลักสมชีวิตาธรรม หลักสุขของคฤหัสถ์ หลักโภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม หลักธรรมเหล่านั้นแเป็นคุณสมบัติของผู้ครองเรือนควรมี เป็นหลักการในการพัฒนาตัวบุคคลแต่ละคนให้ดี โดยเฉพาะสามีภรรยาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้บริหารให้ครอบครัวดำเนินไปได้ คุณสมบัติสำคัญของผู้ที่จะนำครอบครัวให้ไปสู่ความเข้มแข็งได้นั้น จึงควรมีความความจริงใจต่อสมาชิกในครอบครัวทุกคน มีการข่มใจมีความอดทน ต่ออุปสรรคปัญหาทั้งหลาย มีการให้ปันทั้งทางด้านวัตถุสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นและให้ความรักความหวังดี หากหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวพัฒนาตนเองให้เกิดความเข้มแข็งภายในครอบครัวนั้นย่อมมีแน่นอน ด้วยหลักธรรม ดังนี้

หลักสมชีวิตาธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับนกุลปตาคหบดีและนกุลมาตาคหปตานี ถึงสามีและภรรยา ปรารถนาที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ในสมชีวีสูตรดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกความว่า คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายหวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้งฝ่าย พึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อ ได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ สำรวมระวังดำเนินชีวิตโดยธรรม เจรจาคำไพเราะอ่อนหวานต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรืองมีความสุข มี ความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่ายรักใคร่ไม่คิดร้ายต่อกัน ทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้ มีศีลและ วัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่ย่อมเพลิดเพลิน บันเทิงใจในเทวโลก

หลักสุขของคฤหัสถ์ 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ อัตถิสุข คือ สุขจากการมีทรัพย์ โภคสุข สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ อนณสุข คือ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และอนวัชชสุข คือ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ สุขของคฤหัสถ์ 4 อย่างนี้ เป็นบทสรุปของความเข้มแข็ง เพราะคฤหัสถ์ที่ดีนั้นย่อมต้องการมีทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสุจริตใช้จ่ายในครอบครัวอย่างเพียงพอและมีเก็บไว้ใช้ในอนาคตต่อไป โดยไม่ต้องไปยืมคนอื่นให้เป็นหนี้ หากยืมไม่ได้ก็จะทำให้ตนและครอบครัวลำบาก

หลักโภควิภาค 4 เป็นหลักการใช้ทรัพย์ที่มีอยู่และที่หามาได้ใหม่ โดยแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ส่วน 1 แบ่งไว้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้เกี่ยวกับกิจการงาน เช่น ใช้ลงทุนต่าง ๆ ส่วนที่ 4 แบ่งเก็บไว้ใช้ในเหตุที่จำเป็นที่เกิดขึ้นในอนาคต หลักการนี้เป็นหลักการในใช้ทรัพย์สินของครอบครัวให้เกิดประโยชน์ที่สุด หัวหน้าครอบครัวต้องรู้จักหลักการบริหารทรัพย์สินที่ครอบครัวมีอยู่ให้เกิดประโยชน์ที่สุด ตามหลักพุทธปรัชญาได้เสนอแนวคิดการบริหารทรัพย์ไว้ว่า เมื่อหารทรัพย์มาได้ในแต่ละครั้งควรแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วน 1 แบ่งไว้ใช้จ่ายเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ส่วนที่ 2 และ 3 แบ่งไว้ใช้จ่ายเรื่องการทำงานหรือใช้เป็นทุน ใช้ลงทุนใจกิจการของครอบครัวต่อไป ส่วนที่ 4 เก็บไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น

การสร้างความเข้มแข็งตามหลักฆราวาสธรรม 4 นี้ เป็นหลักการสำคัญของฆราวาสผู้ครองเรือนที่หวังความสุขความเจริญภายในครอบครัวรวมถึงสังคมควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะจากปัญหาใหญ่ 2 ปัญหาที่ได้กล่าวในเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแยกทางกันของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือการแยกทางกันกับสามีคนไทยที่มีสาเหตุมาจากการนอกใจ หรือ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว ปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่จริงใจหรือการขาดสัจจะต่อกันนั้นเอง ปัญหาเรื่องชู้สาวในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากเป็นลำดับต้น ๆ ของสังคมไทย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้หญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติพบว่า เหตุที่ทำให้ชีวิตการแต่งงานจบลง เพราะว่า ปัญหาเรื่องความไม่จริงใจ ขาดความข่มใจ ความอดทนที่สำคัญคือขาดการสละอารมณ์ความคิดที่ทำให้เป็นคนถือตัวถือความคิดของตนเป็นหลัก จนไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ไม่ยอมรับประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อด้านศาสนาที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ไหนที่มีความจริงใจปัญหาดังกล่าวมานี้ก็หมดไป และสามารถปรับตัวเข้าหากัน สร้างความรักความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว ทำให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ และคณะ** ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยไว้ในการวิจัย เรื่องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยว่า โมเดลเชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทยได้รับอิทธิพลโดยตรงจาก ฆราวาสธรรม 4 และการทำหน้าของครอบครัว และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากฆราวาสธรรมผ่านการทำหน้าที่ของครอบครัวและความผาสุขทางจิตวิญญาณ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์** ได้กล่าวถึงพฤติกรรมเชิงพุทธที่ส่งเสริมความเข้มแข็งในสังคมไทยไว้ในการวิจัยเรื่อง องค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยว่า พฤติกรรมเชิงพุทธที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทยประกอบด้วย 8 องค์ประกอบและ 60 ตัวบ่งชี้ คือ 1) องค์ประกอบด้านหลักธรรมสำหรับครอบครัวมี 11 ตัวบ่งชี้ 2) องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวมี 8 ตัวชี้วัด 3) องค์ประกอบด้านการเลี้ยงดู มี 7 ตัวชี้วัด 4) องค์ประกอบด้านการเรียนรู้เพื่อเท่าทันเปลี่ยนแปลงมี 6 ตัวชีวัด 5) องค์ประกอบด้านการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจมี 6 ตัวชี้วัด 6) องค์ประกอบด้านการพึ่งพาตนเองทางสุขภาพมี 8

ตัวชี้วัด 7) องค์ประกอบด้านการจัดการปัญหาภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบากมี 8 ตัวชี้วัด 8) องค์ประกอบด้านทุนทางสังคมมี 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบทั้ง 8 องค์ประกอบและตัวชี้วัก พฤติกรรมที่ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวสอดคล้องกับหลักเบญจศีล เบญจธรรม หลักพรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 และสมชีวิธรรม 4 แต่ละหลักธรรมมีคำสอนที่สมาชิกครอบครัวสามารถนำเอาไปปฏิบัติตามเพื่อที่จะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างไม่มีอุปสรรคและช่วยเสริมสร้างครอบครัวให้มั่นคงและแข็งแรงตลอดไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วัฒนะ กัลป์ยาณ์พัฒนกุล และคณะ** ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาไว้ในการวิจัยเรื่อง หลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาว่า หลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา เช่น มงคล 38 ทิศ 6 พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 คารวะ 6 เป็นต้น เป็นหลักธรรมที่นำความสำเร็จมาสู่ครอบครัว โดยการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการสั่งสอนบุตรธิดา สามารถนำไปสั่งสอนเลี้ยงดูบุตรธิดาและฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้เป็นมนุษย์ที่เจริญแล้ว ซึ่งแต่ละหลักธรรมจะมุ่งเน้นการวางแผน แนวทางการประพฤติต่อกัน ความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ของตน การอยู่ร่วมกันอย่างมีวัฒนธรรมด้วยความรักความเข้าใจ การสร้างสัมพันธภาพอันดี ด้วยความเข้าใจกันอย่างมีมิตรไมตรี ที่ประกอบด้วยความเมตตา กรุณา มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สมชีวิธรรม เป็นหลักการที่สำคัญอันดับแรก ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว เพราะการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งในเบื้องต้นนั้นทั้งสามีภรรยา จะต้องมีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันก่อน ก่อนที่จะมีการวางแผนครอบครัวจากผู้นำครอบครัวที่วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ต้องการให้ครอบครัวเข้มแข็งอย่างไร การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวครัวจะเริ่มที่จุดไหนก่อนถึงจะประสบความสำเร็จในยุคและสถาณการณ์ในปัจจุบันตอนนั้น เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์จนรู้และเข้าใจดีแล้วก็ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางด้านกายภาพด้วยการสร้างรายได้จากอาชีพหรือการงานหลักของครอบครัวและพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิมและหาอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ในการพัฒนาอาชีพนั้นต้องอาศัยทุน ทั้งทุนทางสังคมและทุนทางการเงิน ทุนทางสังคม เช่น การจัดตั้งกลุ่มของอาชีพนั้นๆ เพื่ออำนาจทางการตลาด ส่วนทุนทางการเงินคือแหล่งทุนที่สามารถหามาลงทุนในอาชีพต่าง ๆ ได้ การที่จะหาทุนทั้ง 2 ชนิดนี้ได้คน ๆ นั้น ต้องเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือของคนทั่วไปและแหล่งทุน คือ ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ จริงใจ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งการจะสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งนั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนมีวิสัยทัศน์ที่

กว้างขวาง เริ่มด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางด้านกายภาพคือฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคงของครอบครัว เมื่อครอบครัวมีฐานะที่มั่นคงในแล้ว ด้านจิตใจของคนในครอบครัวก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ **ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช** ได้กล่าวถึงสถาบันครอบครัวไว้ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานขนาดเล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดของสังคม โดยทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนให้มีสุขภาวะที่ดี และพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ อีกทั้งครอบครัวเป็นแหล่งบ่มเพาะหล่อหลอมถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อและอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ครอบครัวจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลที่สุดต่อชีวิตมนุษย์ทุกคน ถือได้ว่า ครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญยิ่งของชุมชนและสังคมซึ่งนำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศชาติ ดังจะเห็นได้ว่า การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นบ่อเกิดของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญต่อเนื่องไปอย่างไม่จบสิ้น การอยู่รวมกันไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ลูกซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือพ่อแม่ลูกอยู่กับปู่ย่าตายาย เป็นครอบครัวขยาย หรือแม้กระทั่งครอบครัวรูปแบบอื่น ๆ ต่างก็มีเป้าหมายของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคง ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข หรือเป็นคุณสมบัติของครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ คือ สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดเก็บออมสร้างฐานะครอบครัวให้มั่นคง พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่ทะเลาะเบาะแว้งทำร้ายกันและกันมีทักษะการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพ สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดี สถานที่อยู่อาศัยปลอดภัยถูกสุขลักษณะปราศจากมลพิษ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสมาชิกรู้จักคุณค่าตนเอง มีส่วนร่วมและบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ระบุตัวชี้วัดความเข้มแข็งของครอบครัวที่พึงประสงค์นี้ไว้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัวที่ได้อยู่ร่วมกัน การมีเศรษฐกิจพอเพียง การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีมีที่อยู่อาศัย การที่พ่อแม่เลี้ยงเอาใจใส่เลี้ยงดูให้เป็นคนดีมีความสุข ในขณะที่พ่อแม่ก็ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง และการมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะ โครงสร้าง ขนาดและจำนวนสมาชิกในครอบครัวอย่างเห็นได้ชัด อันเนื่องมาจากตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา อัตราการเพิ่มของประชากรลดลงเหลือไม่เกินร้อยละ 2 ทำให้โครงสร้างประชากรมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยหญิงไทยมีบุตรเฉลี่ยเหลือเพียง 2 คน ครอบครัวจึงลดขนาดลงเหลือเพียง 4-6 คนต่อครอบครัว

5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการนำเอาหลักพุทธปรัชญาเถรวาท คือ หลักสมชีวิธรรม 4 หลักสุขของคฤหัสถ์ 4 หลักโภควิภาค 4 และหลักฆราวาสธรรม 4 มาบูรณาการใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ของหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ

องค์ความรู้ที่ได้จากการบูรณาการ คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ครอบครัวตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น หลักสมชีวิธรรม เป็นคุณสมบัติในการอยู่ร่วมกัน ผู้ที่เป็นสามีภรรยากันจะต้องมีหลักธรรมข้อนี้ในการอยู่ร่วมกัน จึงจะอยู่ด้วยกันจนถึงไม้เท้ายอดทอง กระบองยอดเพชร หลักโภควิภาคเป็นหลักการในการแบ่งทรัพย์สินที่เป็นรายได้ของครอบครัวออกเป็น 4 ส่วนในการใช้จ่ายว่าหัวหน้าครอบครัวคือหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติมีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาเพื่อให้ครอบครัวเข้มแข็ง รายได้หลักในแต่ละเดือนคือได้จากสามีชาวต่างชาติส่งให้เดือนละหลายหมื่นถึงหลักแสน หากหญิงชาวร้อยเอ็ดนำรายได้ที่ได้มานั้นแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ใช้เป็นรายจ่ายเลี้ยงชีวิตประจำวัน เช่นค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหารและเครื่องใช้ที่จำเป็นในแต่ละวัน ส่วนที่ 2 ส่วนที่ 3 ใช้ในการลงทุนเกี่ยวกับการงานทั้งค่าใช้จ่ายในการทำงาน และการนำไปลงทุนเกี่ยวกับกิจการในครอบครัว และส่วนที่ 4 เป็นเงินเก็บไว้เพื่อเป็นทุนของครอบครัวเพื่อใช้จ่ายในอนาคต การที่เธอจัดการเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์นั้น เพราะชีวิตที่ผ่านมาฐานะทางครอบครัวส่วนมากจะยากจนได้รับความลำบากมามาก จากประสบการณ์ตรงนั้นทำให้ไม่อยากกลับไปใช้ชีวิตลำบากอย่างเดิม ดังนั้นจึงได้แบ่งใช้จ่ายในครัวเรือน และจะแบ่งส่วนหนึ่งเป็นเงินเก็บโดยวิธีการเก็บคือ การไปซื้อทองคำแท่งสะสมไว้ เพราะเห็นผู้หญิงไทยหลายคนที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติโอนเงินมาให้แล้วใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่นนำเงินไปเล่นการพนัน กินเที่ยวอย่างฟุ่มเฟือย เป็นต้น พอสุดท้ายสามีชาวต่างชาติเลิกกันไป ก็ไม่มีทรัพย์สินอะไรเหลือติดตัวสักอย่าง ซึ่งเธอไม่ได้เป็นแบบนั้น จึงคิดเสมอว่าเราต้องรู้จักแบ่งกินแบ่งเก็บ เพราะอนาคตเราไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นจึงไม่ควรอย่าประมาทในชีวิต หากหญิงชาวร้อยเอ็ดการแบ่งเงินรายได้ออกเป็น 4 ส่วน และใช้จ่ายอย่างเป็นระบบมีระเบียบวินัยในการใช้จ่ายความสุข 4 ประการก็จะเกิดขึ้นกับครอบครัวของหญิงชาวร้อยเอ็ดที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ คือ สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ สุขจากการใช้ทรัพย์ สุขจากการไม่เป็นหนี้ เพราะสามีชาวต่างชาติส่งเงินมาให้ทุกเดือน แต่ต้องเป็นคนที่ประพฤติที่ดีงามที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมคือ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดทั้งหลาย ไม่เล่นการพนัน ไม่คบคนไม่ดีเป็นเพื่อน เพราะการคบคนไม่ดีเป็นเพื่อนที่พุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า มิตรเทียม เพราะการคบคนไม่ดีเป็นมิตรก็จะชักชวนกันไปแต่ในทางที่ไม่ดี ชวนเที่ยวเล่นกลางคืน ชักชวนดื่มเหล้า เที่ยวสถานบันเทิงต่าง ๆ ชวนเล่นการพนัน ผลที่ตามมาคือการใช้จ่ายเงินในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ทำให้เงินหมดไป โดยเฉพาะการเล่นพนันจะทำกลายเป็นหนี้สินถึงกับหมดตัวกลายเป็นคนล้มละลายได้เลย อีกประการหนึ่งการเที่ยวกลางคืนบ่อย ๆ ผลที่

ตามมาคือ ความไม่ไว้ใจกันระหว่างสามีภรรยา เพราะการเที่ยวกลางคือจะนำมาซึ่งการนอกใจซึ่งกันและกัน และสุดท้ายก็อย่าร้างกันไป ในทางตรงกันข้ามหากสามีภรรยาประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คบมิตรแท้ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกับสิ่งเสพติด ไม่เที่ยวกลางคืน ไม่เล่นการพนัน ครอบครัวก็จะมั่นคงเข้มแข็ง เพราะปฏิบัติตามหลักของฆราวาสธรรม

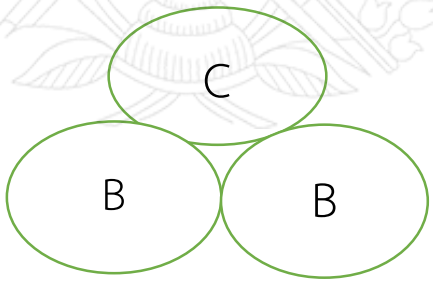
ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือทำให้ทราบบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยสรุปเป็น **CBB MODEL** โดยมีที่มาดังนี้

1. C = Creating a strong family head การสร้างหัวหน้าครอบครัวให้เข้มแข็ง ในการสร้างหัวหน้าครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง ด้วยการให้เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลรู้ทันเหตุการณ์บ้านเมืองรู้ทันสถานการณ์ของโลกและในประเทศ รู้จักชุมชน รู้ความเคลื่อนไหวสังคม และเป็นคนที่หน้าเชื่อถือ ทำให้มีเคลือข่ายที่สามารถช่วยเหลือกันได้

2. B = Building strength between people in the family คือ การสร้างความเข้มแข็งระหว่างบุคคในครอบครัว การสร้างความเข้มแข็งระหว่างสามีภรรยาคือหญิงชาวร้อยเอ็ดกับสามีชาวต่างชาติ ด้วยการใช้ สัจจะ ความจริงใจต่อกัน และใช้ สัจจะ ความจริงใจ ทมะ ความข่มใจ ขันติ ความอดทน และจาคะ การสละ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว

3. B = Building and strengthening family status คือ การสร้างสร้างความเข้มแข็งทางฐานะครอบครัว การสร้างความเข้มแข็งในด้านกายภาพของครอบครัวหรือดำรงฐานะของครอบครัว โดยการสร้างระเบียบวินัยในการใช้จ่ายทรัพย์สินที่หามาได้ เช่น ส่วนที่ใช่จ่ายในครอบครัวแต่ละวัน ใช้จ่ายเกี่ยวกับการทำงาน หรือลงทุน และใช้ในเวลาจำเป็น หากมีการจัดระเบียบวินัยในการใช้จ่ายดังกล่าวนี้ ฐานะครอบครัวย่อมดีขึ้น มีทรัพย์ใช้จ่ายได้อย่างสะดวก ทั้งยังไม่เป็นหนี้คนอื่น

ซึ่งรูปแบบบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ “CBB MODEL” ดังแผนภูมิภาพข้างล่างนี้

แผนภูมิที่ 5.1 แสดง CBB MODEL

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ในการนำผลที่ได้จากการวิจัยบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยพบหลักปฏิบัติ 3 ประเด็นที่ควรนำไปส่งเสริมให้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาตินำไปปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว คือ

หัวหน้าครอบครัว (หญิงชาวร้อยเอ็ดหรือสามีชาวต่างชาติ) ควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาครอบครัวหรือนำครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง ทั้งทางด้านฐานะความเป็นอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรม 4 อย่าง คือ ความจริงใจ ความข่มใจ ความอดทน เมื่อเจออุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ขึ้นภายในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาระหว่างสมาชิกในครอบครับ เช่น พ่อ แม่ กับ ลูก ปัญหาระหว่างลูก ๆ หรือปัญหาระหว่างสามีภรรยาเองก็ตาม ทุกคนต้องมีความข่มใจ ความอดทนต่อปัญหาเหล่านั้น และสละอารมณ์นั้น ๆ ทิ้งไป โดยเฉพาะความจริงใจหรือความซื่อสัตย์ต่อกับระหว่างสามีภรรยา เพราะความเจริญรุ่งเรือง หรือความล้มเหลวของครอบครัวนั้นขึ้นอยู่กับสามีภรรยาผู้สร้างครอบครัวขึ้นมา อีกประการหนึ่งหัวหน้าครอบครัว ต้องมีการวางแผนในการใช้ทรัพย์สินหรือบริหารจัดการทรัพย์สินที่เป็นรายได้ในครอบครัว ด้วยแบ่งทรัพย์ออกเป็นส่วน ๆ เช่น ส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงาน การลงทุน ประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน ส่วนที่สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน หัวหน้าครอบมีการวางแผนดังกล่าวมาแล้วนี้ความเข้มแข็งของครอบครัวย่อมเกิดขึ้น ตามหลักสุขของคฤหัสถ์ 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ หรือ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มี 4 อย่าง คือ สุขจากการมีทรัพย์ สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ สุขจากการไม่เป็นหนี้ และ สุขที่เกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ

5.4.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยในเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้พบว่า มีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถนำมาทำการวิจัยได้ ดังนี้

1) ประเด็น หลักพุทธปรัชญาเพื่อพัฒนาสัมพันธภาพที่ดีของสามีภรรยา

2) ประเด็น หลักพุทธปรัชญาที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวของวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน

3) ประเด็น มรรคมีองค์ 8 หมวดศีลกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา.* กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

เขมกะ. (2507). *หน้าที่ของคน*. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2549). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จำเริญรัตน์ เจือจันทร์. (2548). *จริยศาสตร์ : ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.

เฉลียว บุญยงค์. (2538). *การศึกษาชีวิตครอบครัว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทวีรัสมิ์ ธนาคม. (2518). *ตำราครอบครัวสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลยกิจ.

ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน. (2556). *การสำรวจสถานการณ์ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงและการติดเกมในนักเรียนโรงเรียนนาร่องระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ: สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.

ทัตตชีโว ภิกขุ. (2529). *ฆราวาสธรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิวไวเต็ก.

ในสังคมประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชมรมสร้างสรรค์สังคม.

บุญมี แท่นแก้ว. (2546). *ความจริงของชีวิต*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ประยงค์ แสนบุราณ. (2557). *พระพุทธศาสนาเถรวาท.* ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกข). (2535). *หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ คนดีและคุณสมบัติพิเศษของนักบริหาร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ชุดศัพท์วิเคราะห์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเซียง.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *รักนั้นดีแน่ แต่รักแท้ดีกว่า.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 57). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2528). *คุณธรรมและจริยธรรมสาหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระอุดรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). (2546). *พจนานุกรมบาลี–ไทยสำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุง.* กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ฆราวาสธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ฆราวาสธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทาน.

ฟื้น ดอกบัว. (2549). *ศาสนาเปรียบเทียบ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปะบรรณาคาร.

ภาวินี เพ็งศาสตร์. (2531). *แนวความคิดทางสังคมในเรื่ององสถาบันครอบครัว.* กรุงเทพฯ: การท่าเรือ.

มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม (มสส.). *ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ความรู้สาหรับการพัฒนาครอบครัวในชุมชน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม.

ยศ สนตสมบัติ. (2544). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. (2545). *จิตวิทยาการปรับตัว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2539). ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เรา - รู้เขา) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สนิท สมัครการ, อ้างใน โสภา ชปีลมันน์. (2534). *การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึงปรารถนา*

สนิท สมัครการ. (2519). *ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: เอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สนิท สมัครการ. (2539). *ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.). (2542). *นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

สิทธิ์ บุตรอิน. (2532). *มนุษยนิยม.* กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

สุพัตรา สภาพ. (2536). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุพัตรา สุภาพ. (2534). *สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

โสภา ชปีลมันน์. (2534). *การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาใน สังคมประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชมรมสร้างสรรค์สังคม.

หลวงเทพดรุณานุศิษฎ์. (2528). *พจนานุกรม บาลี–ไทย แผนกธาตุ*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน. (2551). *พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Abraham H. Maslow. (1954). *Motivation and Personality*.New York: Harper and Row Publisher.

2) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/งานวิจัย

ณฐพร เยี่ยมฉวี. (2560). *บทบาทครอบครัวกับการทารุณทางเพศเด็ก.* วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.

ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์. (2560). *องค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย.* บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐชลียา ถาวร. (2558). *การศึกษากระบวนการเสริมพลังของแม่เลี้ยงเดี่ยวสู่การเป็นจิตอาสา. ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทรงศรี สารภูษิต. (2558). *การพัฒนาความมั่นคงทางอารมณ์ของวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวเลี้ยวเดี่ยวโดยการปรึกษากลุ่มทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น.* วิทยานิพนธปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรกิจ กิจจารุวัฒนากูล. (2551). *การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาครอบครัวในสังคมปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินฺธโร). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโภควิภาค 4 กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระณรงค์ วุฑฺฒิเมธี. (2556). *การบริหารจัดการตามหลักทุติยปาปณิกสูตรของบริษัท เอ็นอีซี อินฟอนเทียร์ (ไทย) จำกัด.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลรณราชวิทยาลัย.

พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ (ฤทธิ์มหันต์). (2536). *การศึกษาเรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ และคณะ. (2560). *รายงานการวิจัย เรื่องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอภิรมย์ ภทฺทโก. (2561). *แนวทางการสร้างความสุขตามหลักคิหิสุขของหมู่บ้านสีชวา ตำบลผไทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโรลีน รตนสีโล, (หุน). (2554). *วิธีการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสในการแก้ปัญหาความแตกแยกในครอบครัว*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีเรือง นาถสีโล. (2561). *วิเคราะห์ทิศ 6 ในสิงคาลกสูตร.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสน์ศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เพ็ญนภา กุลนภาดล. (2547). *การศึกษาและการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวในครอบครัวของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า.* วิทยานิพนธ์ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.

เพยาว์ รื่นรวย. (2562). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในใจของแม่เลี้ยงเดี่ยวโดยใช้ทฤษฎีการปรึกษาเล่าเรื่องเป็นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภูวดล สินทับศาล และคณะ. (2561). *รายงานการวิจัยเรื่องพุทธจริยศาสตร์ : แนวคิดและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภูวเดช สันทับศาล และคณะ. (2561). *พุทธจริยศาสตร์ : แนวคิดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21*. บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิวาพัชร์ ฉัตรเท. (2561). *การสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสเชิงพุทธ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมคิด พุ่มทุเรียน. (2560). *รายงานการวิจัยเรื่อง จิตวิทยาเชิงพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางครอบครัวพ่อแม่มือใหม่*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3) บทความในวารสาร

วศินรัตน์ ชารีวัน. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดในพื้นที่อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารพุทธมัคค์, 7*(1), 52-64.

4) เอกสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. *นิยามและประเภทครอบครัว*. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2565, จาก https://infocenter.nationalhealth.or.th.

กอบศักดิ์ ภูตระกูล. *บริโภคนิยม บัตรเครดิตและชมรมคนพอเพียง*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2565, จาก http://www.kobsak.com/wp-content/uploads/articles/Dailynews_08.pdf.

คาสปาร์ พีค, วาสนา อิ่มเอม, รัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์. *รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน*. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2565, จาก https://thailand.unfpa.org.

ฉากทัศน์ ครอบครัวประชากรไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2565, จาก https://researchcafe.org.

เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2565, จาก https://th.wikipedia.org.

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเทศบาลมืองร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2565, จาก https://roietmunicipal.go.th.

ประวัติความเป็นมาจังหวัดร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2565, จาก http://ldd-roiet.com.

ประวัติความเป็นมาวัดเหนือ. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565, จาก https://pukmudmuangthai.com.

ประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565, จาก https://th49.ilovetranslation.com.

พึงรัก ริยะขัน. *วัฒนธรรมไทย.* สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565, จาก http://elearning.psru.ac.th.

สำนักปลัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565, จาก https://roietmunicipal.go.th.

เอแบคโพลล์. *ภาพลักษณ์ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทยปัจจุบัน.* สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2565, จาก https://www.ryt9.com.

5) การสัมภาษณ์

นางสาวกนกนุช อัศวภูมิ. (2566, 29 มกราคม). บ้านหนองดง ตำบลโคกสูง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสาวสิงห์ทอง สวาสเซก. (2566, 6 กุมภาพันธ์). บ้านท่างาม ตำบลยางใหญ่ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางนาฎลดา พาที. (2566, 16 กุมภาพันธ์). บ้านสูงยาง ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางทิพวัลย์ ฟอนซิกา. (2566, 26 มีนาคม). ที่อยู่ 61 หมู่ 7 ตำบลเมืองน้อย อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางประนอม จาคอบเซ็น. (2566, 26 มีนาคม). บ้านเหล่า ตำบลเหล่า อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางรัฐมน ภูหมื่น. (2566, 27 มีนาคม). บ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางวาสนา ฮุทเทอร์. (2566, 29 เมษายน) บ้านภูเขาทอง ตำบลภูเขาทอง อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

พระเทพวชิรวิมล, ดร. (2566, 14 พฤษภาคม). เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ). วัดมิ่งเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

พระปริยัติธีรวงศ์. (2566, 14 พฤษภาคม). เจ้าคณะอำเภอเมืองร้อยเอ็ด (ธ). วัดบึงพระลานชัย พระอารามหลวง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสุภาภรณ์ แซฟเฟอร์. (2566, 21 พฤษภาคม). บ้านจิก ตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสาวระเบียบ ชาวสวน. (2566, 21 พฤษภาคม). บ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสาวปวันรัตน์ ลาสินิยม. (2566, 22 พฤษภาคม). บ้านไผ่ ตำบลหมูม้น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสุกัญญา ฮักเกอร์. (2566, 22 พฤษภาคม). บ้านขี้เหล็ก หมู่ 1 ตำบลขี้เหล็ก อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสาวศิริพร วรรณลักษณ์. (2566, 23 พฤษภาคม). บ้านภูเขาทอง ตำบลคำพอุง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางปาริชาติ ชิคเลอร์. (2566, 23 พฤษภาคม). บ้านรินลดา ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสาวรัตนาภรณ์ มูลมณี. (2566, 24 พฤษภาคม). บ้านดงครั่งน้อย ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด, สัมภาษณ์.

นางสาวคำกอง บัวรัตน์. (2566, 24 พฤษภาคม). บ้านดอน ตำบลสามขา อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางเบญจมาศ วรรณชาลี. (2566, 25 พฤษภาคม). บ้านหนองคูบอน ตำบลโคกล่าม อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

นางสาวยุพิน จงใจสิทธิ์. (2566, 26 พฤษภาคม). บ้านหนองเมย ตำบลเมยวดี อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด, สัมภาษณ์.

พระสุขุมวาทเวที, ดร. (2566, 5 มิถุนายน) รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม). วัดบูรพาภิราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

พระครูสุวรรณสรานุกิจ, (2566, 5 มิถุนายน) รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม). วัดสระทอง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ประกาศอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์

ประกาศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เรื่อง อนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ปีการศึกษา ๒๕๖๕

เพื่อเป็นการสมบูรณ์แห่งการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ตามระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙ และข้อ ๔ แห่งประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง ขั้นตอนการทำและการสอบดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์/หรือสารนิพนธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการสอบหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ ในการประชุมสอบ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๕ จึงออกประกาศเรื่อง อนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ให้แก่นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ดังนี้

เลขทะเบียนนักศึกษา	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์
๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑	พระครูวิกรมธรรมรัช ปิยธมฺโม (คัมภีร์วรธรรม)	รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ประธานคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ (ที่ปรึกษาหลัก) ดร.สงวน หล้าโพนทัน กรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ (ที่ปรึกษาร่วม)
หัวข้อดุษฎีนิพนธ์		
ภาษาไทย	บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด	
ภาษาอังกฤษ	THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE	
วัตถุประสงค์	๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ๓. เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด ๔. เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด	
☑ อนุมัติ		

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1.พระเทพวชิรวิมล, ดร.

การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Pali & Buddhism) Marathwada University, India
ปริญญาโท M.A. (Buddhist Studies) University of Delhi, India
ปริญญาตรี ศนบ. (ปรัชญา) สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด
เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)

2. พระครูภาวนาพัฒนบัญฑิต, ผศ.ดร.

การศึกษา ปริญญาเอก พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาโท ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด
ปริญญาตรี รบ. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
เจ้าอาวาสวัดป่าจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

3. พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.

การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Philosophy & Religion) Banaras Hindu University, India
ปริญญาโท M.A. (Philosophy & Religion) Banaras Hindu University, India
ปริญญาตรี พธ.บ. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด

4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี

การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D Philosophy Kurukshetra University, India
ปริญญาโท M.A. Philosophy Kurukshetra University, India
ปริญญาตรี ศน.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญาและศาสนาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Philosophy & Religion) Banaras Hindu University, India.
ปริญญาโท M.A. (Philosophy & Religion) Banaras Hindu University, India.
ปริญญาตรี ศน.บ. (ปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญาและศาสนาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๐๕๖

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

กราบเรียน พระเดชพระคุณพระเทพวชิรวิมล, ดร.

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช ปิยธมฺโม (คัมภีรวรธรรม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘-๖๔๕๐-๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๑๑๕๖

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เรียน พระครูภาวนาสารบัณฑิต, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช ปิยธมฺโม (คัมภีรวรธรรม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ยินดีรับเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ
(พระครูภาวนาสารบัณฑิต, ผศ.ดร.)
อาจารย์ประจำหลักสูตร
สาขาวิชาพุทธศาสนา
มจร. วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘-๖๔๕๐-๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๐ ๔๖

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เรียน พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช ปิยธมฺโม (คัมภีรวรธรรม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

สังเกราะ
ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

(พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.)
อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘-๖๔๕๐-๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๐๔๖

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช ปิยธมฺโม (คัมภีรวรธรรม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ด้วยความยินดีอย่างยิ่งครับ ในการเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี)
ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายโครงสร้างพื้นฐาน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชนีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘-๖๔๕๐-๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๐๔๖

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช ปิยธมฺโม (คัมภีรวรธรรม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ขอเจริญพร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์)
รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษาและสื่อสารองค์กร
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘-๖๔๕๐-๐๓๓๙

ภาคผนวก ง

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

1. พระเทพวชิรวิมล, ดร. เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)
   การศึกษา น.ธ.เอก, ป.ธ.4, ศน.บ., M.A., Ph.d.,
   วัดมิ่งเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
   สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566

2. พระปริยัติธีรวงศ์ เจ้าคณะอำเภอเมืองร้อยเอ็ด (ธ)
   การศึกษา น.ธ.เอก ป.ธ.5 ศน.บ. ศน.ม.
   วัดบึงพระลานชัย พระอารามหลวง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
   สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566

3. พระราชพรหมจริคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม)
   วัดบ้านเปลือยใหญ่ ตำบลรอบเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
   สัมภาษณ์วันที่ 5 มิถุนายน 2566

4. พระสุขุมวาทเวที, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม)
   การศึกษา น.ธ.เอก ป.ธ.4 พธ.บ. ศน.ม. Ph.D.
   วัดบูรพาภิราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
   สัมภาษณ์วันที่ 5 มิถุนายน 2566

5. พระครูสุวรรณสรานุกิจ รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม)
   วัดสระทอง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
   สัมภาษณ์วันที่ 5 มิถุนายน 2566

6. นางรัฐมน ภูหมื่น อายุ 42 ปี
   ที่อยู่ 69 หมู่ 13 บ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 45150
   สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2566

7. นางประนอม จาคอบเซ็น อายุ 47 ปี
   ที่อยู่ 19/1 หมู่ 4 บ้านเหล่า ตำบลเหล่า อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด 45170
   สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2566

8. นางวาสนา ฮุทเทอร์ อายุ 36 ปี

ที่อยู่ 66/1 บ้านภูเขาทอง ตำบลภูเขาทอง อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด 45210
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2566

9. นางสาวกนกนุช อัศวภูมิ อายุ 46 ปี
ที่อยู่ 14 หมู่ 7 บ้านหนองดง ตำบลโคกสูง อำเภอโพนทอง จังหวดร้อยเอ็ด 45110
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2566

10. นางนาฏลดา พาที อายุ 42 ปี
ที่อยู่ บ้านสูงยาง ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด 45220
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566

11. นางสาวสิงห์ทอง สวาสเซก อายุ 61 ปี
ที่อยู่ 84 หมู่ 10 บ่านท่างาม ตำบลยางใหญ่ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด 45000
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566

12. นางสุภาภรณ์ แซฟเฟอร์ อายุ 46 ปี
ที่อยู่ หมู่ที่ 1 บ้านจิก ตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด 45160
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2566

13. นางสุกัญญา ฮักเกอร์ อายุ 47 ปี
ที่อยู่ อยู่บ้านขี้เหล็ก หมู่ 1 ตำบลขี้เหล็ก อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2566

14. นางสาวศิริพร วรรณลักษณ์ อายุ 25 ปี
ที่อยู่ 109 หมู่ 5 บ้านภูเขาทอง ตำบลคำพอุง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2566

15. นางปาริชาติ ซิคเลอร์ อายุ 45 ปี
ที่อยู่ 2/79 หมู่บ้านรินลดา ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2566

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลตงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๔๔๘

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

กราบเรียน พระเทพวชิรวิมล, ดร. เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

กราบเรียน พระปริยัติธีรวงศ์ เจ้าคณะอำเภอเมืองร้อยเอ็ด (ธ)

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

กราบเรียน พระราชพรหมจริยคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

กราบเรียน พระสุขุมวาทเวที, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๕๕๙

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

กราบเรียน พระครูสุวรรณสรานุกิจ เจ้าคณะอำเภอเมืองร้อยเอ็ด

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางรัฐมน ภูหมื่น

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางประนอม จาคอบเซ็น

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๓๗/ว ๐๔๔๘

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางวาสนา ฮุทเทอร์

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลตงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๔๔๘

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวกนกนุช อัศวภูมิ

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชนีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๔๔๘

กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางนาฏลดา พาที

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้โปรดให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พระเมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๙

กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวสิงห์ทอง สวาสเชก

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสุภาภรณ์ แซฟเฟอร์

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลตงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๓-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๓-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๗

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสุกัญญา ฮักเกอร์

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวศิริพร วรรณลักษณ์

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๔๔๘

๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางปาริชาติ ชิคเลอร์

ด้วย พระครูวิกรมธรรมธัช (ปิยธมฺโม) คัมภีรวรธรรม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๗๕๐๒๑๒๐๑๑ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวชิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๖๔๕๐ ๐๓๓๙

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

ขอความกรุณาท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้กรุณาสละเวลาตอบคำถามต่อไปนี้อย่างละเอียดลึกซึ้ง และครอบคลุมตามความเป็นจริง เพื่อนำข้อมูลเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ..... .....ปี

2. ที่อยู่.....เลขที่.....หมู่ที่..... .....

ถนน.....ตำบล.....อำเภอ..... .....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทร.....

E-mail.....

3. ระดับการศึกษา (เรียงลำดับคุณวุฒิจากสูงสุด)

1.....

2.....

3.....

4. ตำแหน่ง

1.....

2.....

3.....

5. ผลงาน/รางวัล

1. .....
2. .....
3. .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ เป็นอย่างไร

1) .....
2) .....
3) .....

2. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ เป็นอย่างไร?

1) .....
2) .....
3) .....

3. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านทุนทางสังคม เป็นอย่างไร?

1) .....
2) .....
3) .....

4. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวบทบาทหน้าที่ของครอบครัว เป็นอย่างไร?

1) .....
2) .....
3) .....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยหลักสมชีวิธรรม 4 เป็นอย่างไร?

1) .....
2) .....
3) .....

2. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยหลักสุขของคฤหัสถ์ 4 เป็นอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

3. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยหลักโภควิภาค 4 เป็นอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

4. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 เป็นอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

1. บูรณาการหลักสมชีวิธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข้งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพมีลักษณะอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

2. บูรณาการหลักสุขของคฤหัสถ์ เพื่อสร้างความเข้มแข้งของครอบครัวด้านเศรษฐกิจมีลักษณะอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

3. บูรณาการหลักโภควิภาค เพื่อสร้างความเข้มแข้งของครอบครัวด้านทุนทางสังคมมีลักษณะอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

4. บูรณาการหลักฆราวาสธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว มีลักษณะอย่างไร?

1) .....

2) .....

3) .....

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

1. ความคิดเห็น

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ มา ณ โอกาสนี้
พระครูวิกรมธรรมธัช (คัมภีรวรธรรม)
นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
รูปภาพการในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาพถ่ายการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

สัมภาษณ์ พระเทพวชิรวิมล, ดร.
เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด ธรรมยุต
วัดมิ่งเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ พระปริยัติธีรวงศ์
เจ้าคณะอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ธรรมยุต
วัดบึงพระลานชัย พระอารามหลวง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ คุณครูนาฎลดา พาที

โรงเรียนเทศบาลวัดเวฬุวัน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ นางประนอม จาคอบเซ็น

บ้านเหล่า ตำบลทุ่งเขาหลวง อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ นางระเบียบ ชาวสวน
บ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ นางสาวกนกนุช อัศวภูมิ
บ้านหนองดง ตำบลโคกสูง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ นางวาสนา ฮุทเทอร์

บ้านภูเขาทอง ตำบลภูเขาทอง อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ซ

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๒๘๖/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวหญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติในจังหวัดร้อยเอ็ด

TITLE : THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY PRINCIPLE TO STRENGTHEN THE FAMILY OF THAI WOMEN THAT MARRIED WITH FOREIGNERS IN ROI ET PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระครูวิกรมธรรมธัช ปิยธมฺโม (คัมภีรวรธรรม)

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๖ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๔๐๒/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าโครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัยกลุ่มตัวอย่างและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : พระครูวิกรมธรรมธัช (พีระ ปิยธมฺโม/คัมภีรวรธรรม)

วัน/เดือน/ปี : 3 พฤศจิกายน 2509

ภูมิลำเนา : จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่อยู่ปัจจุบัน : 135 วัดเหนือ ถนนผดุงพานิช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติการศึกษา : พ.ศ. 2543 ปริญญาตรี (ศน.บ.) สาขาวิชาปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2549 ปริญญาโท (ศน.ม.) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
- เจ้าอาวาสวัดเหนือ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
- เจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน (ธรรมยุต) จังหวัดร้อยเอ็ด